

HET BELGISCHE POLITIEK GEBEUREN IN 2002

I.	De 'doorstart' van de regering-Verhofstadt en de Prioriteitennota	219
II.	De Nepal-crisis en het ontslag van minister Aelvoet	223
III.	Het begrotings- en fiscaal beleid	230
	A. De resultaten van het begrotingsjaar 2001 en de controle van de begroting van 2002	230
	B. De begroting van 2003 en de Federale Beleidsverklaring	231
	C. Personenbelasting, vennootschapsbelasting en ecofiscaliteit	237
IV.	Het binnenlands beleid	241
	A. Institutionele wetgeving en politieke vernieuwing	241
	B. Staatshervorming	250
	C. De hervorming van de administratie	255
	D. Communautaire problemen	257
V.	Het asiel- en vreemdelingenbeleid	266
	A. Het migrantenstemrecht en de snel-Belgwet	266
	B. De opvang van asielzoekers en de afhandeling van de regularisatieaanvragen	270
	C. De AEL en het debat over het integratiebeleid	272
VI.	Het justitiebeleid en de politiehervorming	274
	A. De uitvoering van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan	274
	B. Varia	277
	C. De politiehervorming	280
VII.	Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid	282
	A. Werkgelegenheid	282
	B. Sociaal Overleg	286
	C. De sociale zekerheid	288
VIII.	Het mobiliteitsbeleid	294
	A. De spoorwegen	294
	B. De afwikkeling van het Sabena-faillissement	299
	C. De nachtvluchten op Zaventem	300
	D. Verkeersveiligheid	302
IX.	Het buitenlands en het defensiebeleid	303
	A. Buitenlandse politiek	303
	B. Landsverdediging	308
X.	Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen	309
XI.	De evolutie in de politieke partijen	315

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2002

Mark DEWEERDT

Licentiaat in de Politieke Wetenschappen
Politiek redacteur bij De Financieel-Economische Tijd

In zijn laatste volle regeringsjaar en een aanzwellend pre-electoraal klimaat, maakte het paars-groene kabinet-Verhofstadt moeilijke momenten mee. Tussen enerzijds Ecolo en, in mindere mate, Agalev en anderzijds de overige coalitiepartijen – de liberalen meer dan de socialisten –, kwam het tot wrijvingen, onder meer over de 'Prioriteitennota' die een nieuw elan aan de regering had moeten geven, het toestaan van tabaksreclame op de renbaan van Francorchamps – een zaak die ook communautaire trekjes had – en de levering van FN-wapens aan Nepal. Die laatste kwestie veroorzaakte in de zomer een kortstondige politieke crisis en leidde tot het ontslag van Agalev-minister Aelvoet. Over de invoering van migrantenstemrecht stond de VLD dan weer lijnrecht tegenover haar vijf coalitiepartners, en enkel een 'volte face' van de MR kon een kortsluiting voorkomen.

De vertraging van de economische groei verplichtte de regering een strakke begrotingskoers te varen en maakte het onmogelijk nieuwe beleidsinitiatieven te nemen. Het kabinet hervormde de vennootschapsbelasting, zoals in het regeerakkoord was aangekondigd, en wist het ecotaks-ecobonusstelsel eindelijk wettelijk te regelen. Het slechte economische klimaat was er ook de oorzaak van dat de sociale partners maar een beperkt centraal akkoord 2003-2004 konden sluiten, en dan nog op de valreep. De regering gaf verder uitvoering aan het Lambermontakkoord over de vijfde staats hervorming en werd het eens over een hervorming van het kiesstelsel en het tweekamerstelsel. Bij de modernisering van het gerecht werd nauwelijks vooruitgang geboekt. De aanstelling van een nieuwe topman bij de Spoorwegen had een hoog vaudeville-gehalte. Het verzet in Vlaanderen tegen de concentratie van de nachtoluchten van op Zaventem over het Vilvoordse kondigde bij de jaarwisseling een ernstig conflict aan.

Het partijpolitieke leven werd gekenmerkt door de toenadering tussen de SP.A en Spirit, de aansluiting van een deel van Spirit bij de 'verruimde' VLD, de omvorming van de PRL-FDF-MCC-federatie in de beweging MR (Mouvement Réformateur), de naamsverandering van de PSC (in Centre démocrate humaniste) en de convergentiebeweging tussen de PS en Ecolo.

I. De 'doorstart' van de regering-Verhofstadt en de Prioriteitennota

De regering-Verhofstadt was in de laatste maanden van 2001 op zoek naar een tweede adem. De omslag in de economische conjunctuur, nog versterkt door de gevolgen van de terreuraanslagen van 11 september in de Verenigde Staten, woog op de rijksfinanciën en noopte de regering een voorzichtige budgettaire koers te varen. Op de begroting voor 2002 was er nauwelijks ruimte voor nieuwe beleidsinitiatieven; een verdere verlaging van de bedrijfslasten was noodgedwongen afgeblazen. Het faillissement van Sabena (7 november), de luchtvaartmaatschappij

waarvan de Belgische Staat meerderheidsaandeelhouder was, wierp een smet op het paars-groene blazoen. De regeringspartijen ruzieden over de invoering van het migrantenstemrecht en een spijtoptantenregeling, de gemeenten morden over de hoge kostprijs van de politiehervorming. Eerste minister Guy Verhofstadt (VLD), die in de tweede jaarhelft grotendeels in beslag was genomen door het Belgische voorzitterschap van de Europese Unie, leek zijn greep op de binnenlandse politiek te verliezen.

Tegen die achtergrond werd er eind 2001 in de Wetstraat en in de pers gespeculeerd over zowel vervroegde verkiezingen als een kabinetsherschikking. Aan de top van de regering werd de mogelijkheid het parlement te ontbinden nooit ernstig in overweging genomen, al was het maar omdat Verhofstadt en zijn paars-groene coalitiepartners de rit wilden uitdoen om aan te tonen dat België ook zonder de christen-democraten kan worden bestuurd. Een kabinetsherschikking werd daarentegen wel overwogen. De kritiek van Noël Slangen, de communicatieadviseur van Verhofstadt, op minister van Justitie Marc Verwilghen («Hij kan veel, maar hij is geen politicus» – *Het Laatste Nieuws*, 24 november 2001) en zijn verklaring dat er ook ministers van tweede en derde klasse zijn (*De zevende dag*, 25 november 2001), werden als een aanwijzing daarvan beschouwd. De VLD was, naar verluidde, bereid twee van haar ministers te vervangen: Verwilghen (Justitie) en Rik Daems (Middenstand en Overheidsbedrijven). Ook de ministers van Binnenlandse Zaken, Antoine Duquesne (PRL/MR), en van Landsverdediging, André Flahaut (PS), werden genoemd als kandidaten voor een 'transfer'. In het (vooraf opgenomen) VTM-programma *Polspoel en Desmet* dat op 2 januari 2002 werd uitgezonden, sloot premier Verhofstadt een regeringsherschikking niet uit. Na het kerst- en nieuwjaarsreces werd het plan echter opgeborgen. Geen van de coalitiepartners van de VLD bleek bereid te zijn één of meer van zijn ministers te vervangen en de VLD wenste de 'reshuffle' niet tot de eigen kring te beperken. Als alternatief voor de 'doorstart' van de regering en als signaal van haar vaste wil tot het einde door te gaan, kwam Verhofstadt met de idee de beleidsprioriteiten voor het laatste anderhalf jaar van de kabinetsperiode op te nemen in een 'nota', die met een georchestreerd optreden in de media aan de bevolking zou worden gepresenteerd. De Prioriteitennota zou in zijn ogen, gezien de groeivertraging, sterk sociaal-economisch georiënteerd moeten zijn.

Op 15 januari legde Verhofstadt in het kernkabinet een ontwerp van Prioriteitennota voor. Ze viel bij zijn coalitiepartners niet in goede aarde. Socialisten en groenen vonden dat de tekst te veel «liberale» fiscale en economische maatregelen en te weinig sociale en ecologische maatregelen bevatte. De premier beloofde een bijgestuurde nota op 18 januari aan de ministerraad voor te leggen.

Op een nieuwe vergadering van het kernkabinet, op 16 januari, en een vergadering van de kabinetschefs, in de avond van 17 januari, werd geen overeenstemming gevonden over de inhoud van de Prioriteitennota. De socialisten verzetten zich vooral tegen het voorstel '300-eurojobs' (kleine deeltijdse banen, bedoeld om de activiteitsgraad op te vijzelen) fiscaal te stimuleren. De groenen bleven geruime tijd van de vergadering van de kabinetschefs afwezig om druk uit te oefenen op de

VLD-partner in de Vlaamse regering, die lastig deed over het voorstel de belasting op de inverkeersstelling (BIV) voor schone wagens retroactief te verlagen¹. Vrijdag 18 januari werd een bewogen politieke dag. In het ochtendprogramma van de RTBF-radio haalde Philippe Defeyt, een van de drie federaal secretarissen van Ecolo, fel uit naar premier Verhofstadt. Volgens Defeyt was Verhofstadt «*trop flamand et trop VLD*» en niet genoeg «*le premier ministre de tous les Belges*». Omstreeks 9.30 uur kwam het kernkabinet bijeen. Aan het begin van de vergadering eiste Verhofstadt van vice-premier Isabelle Durant (Ecolo) dat haar partij onverwijld haar excuses zou aanbieden. De vice-premiers Louis Michel (PRL/MR) en Johan Vande Lanotte (SP.A) spaarden hun kritiek op de groenen niet. De bijeenkomst ontaarde in een openlijke ruzie en werd na een uur opgeschort. Volgens eensluidende indiscreties had Verhofstadt ermee gedreigd aan de koning het ontslag van de regering aan te bieden. Tijdens de onderbreking vonden minister van Financiën Didier Reynders (PRL/MR) en de gewestregeringen een akkoord over de BIV-verlaging voor schone wagens², waardoor de politieke spanning enigermate temperde.

Op de middag had Verhofstadt een telefoongesprek met Defeyt. De groenen hoopten dat het incident daarmee van de baan zou zijn, maar de premier nam geen vrede met de uitleg van de Ecolo-voorman. Om 13 uur kwam de regeringstop opnieuw samen voor de lunch. Om de tafel werd informeel overlegd, maar een zich nog altijd verongelijkt voelende eerste minister weigerde de vergadering formeel te hervatten vooraleer Ecolo schriftelijke excuses had aangeboden. Jos Geysels, de politiek secretaris van Agalev, begon daarop te bemiddelen tussen Verhofstadt en de Ecolo-top. Omstreeks 16 uur verspreidden de drie federaal secretarissen van Ecolo en Geysels een communiqué waarin ze hun vertrouwen bevestigden «in het vermogen van de premier om de regering te leiden». Omstreeks 17 uur begon de vergadering van de ministerraad. Een half uur later deelde Verhofstadt mee dat hij kennis had genomen van het communiqué waarin Agalev en Ecolo hun vertrouwen in hem bevestigden. Daarmee was het incident-Defeyt van de baan.

Enkele uren later keurde de ministerraad de Prioriteitennota goed. Volgens de premier bewees de nota dat de federale regering als een coherente ploeg wilde doorgaan tot juni 2003 en er geen vervroegde verkiezingen zouden komen. Vragen van journalisten over spanningen in de coalitie wuifde hij weg. «Het belangrijkste is het resultaat. Al de rest zijn anekdotes», zei hij op een persconferentie.

¹ De federale regering had op 19 juli 2001 beslist de BIV voor schone benzine- en dieselwagens te verlagen, maar had daar zelf geen wettelijk initiatief voor genomen omdat de bevoegdheid voor de BIV per 1 januari 2002 zou worden overgedragen aan de gewesten.

² Volgens het akkoord, dat op 25 januari in het Overlegcomité formeel werd goedgekeurd, werd de BIV voor voertuigen die voldoen aan de strenge Euro 4-uitstootnormen verlaagd met 620 euro (dieselwagens) en 496 euro (benzinewagens) in 2002 en 323 resp. 248 euro in 2003. De verlaging vervalt per 1 januari 2004 omdat vanaf dan alle nieuwe wagens aan de Euro 4-norm moeten voldoen. Voor LPG-voertuigen is er een blijvende vermindering van 298 euro. Voor voertuigen die ouder zijn dan vijf jaar en een fiscaal vermogen hebben van meer dan 8 PK werd de BIV per 1 mei 2002 lichtjes verhoogd.

De Prioriteitennota droeg een sterke sociaal-economische stempel en bevatte 21 min of meer concrete maatregelen of acties, waarvan het grootste deel was overgenomen uit het regeerakkoord en waarvan de belangrijkste als volgt kunnen worden samengevat :

- dubbele begrotingscontrole om de begroting in evenwicht af te sluiten en de schuld in 2003 tot minder dan 100 % van het BBP te doen dalen;
- afronding van de (op 26 juni 2001 geïnstalleerde) rondetafelconferentie over de toekomst van de sociale zekerheid;
- meerjarenplan voor de verbetering van het sociaal statuut van de zelfstandige, invoering van het statuut van meewerkende echtgenoot en van een sociaal statuut van de kunstenaar;
- verhoging, indien de economie het toestaat, van de laagste sociale uitkeringen;
- verdere responsabilisering van de actoren in de gezondheidszorg, uitbreiding van de maximumfactuur, versterking van het ouderenzorgbeleid;
- aanvullende lastenvermindering voor bedrijven van 250 miljoen euro vanaf 1 april 2002, in de eerste plaats voor de sociale bijdragen voor jongeren onder de 25 jaar en 50-plussers, reductie van de 24 banenplannen tot één banenplan;
- verhoging van de tewerkstellingsgraad bij oudere werknemers, onder meer door het ontmoedigen van brugpensioenen;
- verdere verlaging van de RSZ-bijdragen voor laaggeschoolden;
- verhoging van de werkgelegenheidsgraad bij de vrouwen;
- onderzoek van de mogelijkheid door een specifiek belastingkrediet bijkomende nieuwe banen te creëren in sectoren als familiehulp, huisactiviteiten, warenhuizen en benzinestations, snelle invoering van de dienstencheques;
- hervorming van de vennootschapsbelasting;
- oprichting van een Hoge Raad voor de Innovatie en van een fonds om minderbedeelden toegang te geven tot pc's en het internet;
- intensivering van de administratieve vereenvoudiging, in eerste instantie voor het starten van een bedrijf;
- vermijden van sociale conflicten door de eventuele inschakeling van de arbeidsrechtbank;
- fiscale stimuli voor ethische beleggingen;
- verdere uitwerking van de ecologische fiscaliteit (groene BTW, onderzoek of er op het Belgische niveau een CO₂-taks kan worden ingevoerd);
- bestrijding van de fiscale fraude.

Andere belangrijke beleidsdoelstellingen werden in de inleiding van de Prioriteitennota vermeld : «[...] de verdere implementatie van de politiehervorming, de uitvoering van de hervormingen in justitie, de goedkeuring van de wetten tot versterking van de gelijkheid van man en vrouw, de versnelde implementatie van de reglementaire aanpassingen in uitvoering van het verkeersveiligheidsplan [...], de modernisering van de economische regulering, de hervorming van de wet op de openbare bedrijven, het stimuleren van de politieke vernieuwing, de indiening van de wetsontwerpen inzake de patiëntenrechten en de foutloze medische

aansprakelijkheid en de indiening van het wetsontwerp inzake de afbouw van de kernenergie».

De Kamer debatteerde op 22 januari over de Prioriteitennota. PS-fractie leider Claude Eerdekens feliciteerde vice-premier Laurette Onkelinx, zijn partijgenote, omdat zij naar zijn zeggen op 18 januari een alternatief voor de ontwerpnota van premier Verhofstadt had ingediend en daarmee de sereniteit in de regering had hersteld. SP.A-fractie leider Dirk Van der Maelen zei dat de strijd tegen de fiscale fraude en de verkeersveiligheid in de Prioriteitennota onderbelicht waren. Jef Tavernier (Agalev) zei dat premier Verhofstadt «een waakzaam, maar geen blind vertrouwen» kreeg van de groenen. Ondanks deze en andere kritische bemerkingen, bevestigden de meerderheidsfracties op 24 januari unaniem het vertrouwen in de regering. Premier Verhofstadt had om een vertrouwensstemming verzocht. In perscommentaren werd erop gewezen dat de 'doorstart' van de regering-Verhofstadt door het incident-Defeyt goeddeels de mist was ingegaan³. In de media kreeg de Prioriteitennota bovendien minder aandacht dan de commotie over het bezoek dat een VTM-journalist in het gezelschap van VLD-senator Jean-Marie Dedecker had gebracht aan Marc Dutroux in diens cel in de gevangenis van Aarlen⁴.

II. De Nepal-crisis en het ontslag van minister Aelvoet

De regering werd aan het einde van de zomer geconfronteerd met een ernstige politieke crisis. Op 21 augustus deelde FN Herstal, de militaire afdeling van wapenproducent Groupe Herstal, mee dat het bedrijf een order had gekregen voor de levering van 5.500 machinegeweren van het Minimi-type. Het contract, dat 15,4 miljoen euro waard was, kwam op een ogenblik dat het Waalse Gewest, als enige eigenaar, op zoek was naar een overnemer voor Groupe Herstal. Het bedrijf wilde de identiteit van de koper niet medelen en verwees naar een vertrouwelijkheidsclausule in het contract.

Tegen die geheimhouding rees in Vlaanderen protest. Europees parlamentslid Bart Staes, die kort voordien van Spirit naar Agalev was overgestapt, vond het ongehoord dat FN noch Buitenlandse Zaken wilde medelen aan welk land de wapens zouden worden geleverd. Ook CD&V, Spirit, de N-VA en vredesorganisaties eisten dat minister van Buitenlandse Zaken Michel zou medelen met welk land het wapencontract was gesloten.

Op 22 augustus meldde de VRT-televisie in zijn avondjournaal dat Nepal de wapens had besteld. Buitenlandse Zaken bevestigde het bericht en betreurde dat de vertrouwelijkheid geschonden werd.

³ «De 'doorstart' van paars-groen was niet echt de breuk met de crisissfeer van voor Kerstmis. En laat die breuk nu net de bedoeling zijn geweest», schreef *De Morgen* (19 januari). In *De Standaard* (26 januari) gaf vice-premier Vande Lanotte toe: «Voor enkele ministers moest een doorstart de regering opnieuw de nodige schwing bezorgen. Daarop hebben we ons met z'n allen een beetje blind gestaard. Een ambitieuze prioriteitennota is geen garantie voor zo'n doorstart. Die slaagt alleen als de regering in enkele dossiers daadwerkelijk beslissingen neemt».

⁴ Zie hoofdstuk X: Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen.

De woordvoerder zei dat het kernkabinet op 11 juli had ingestemd met de wapenlevering aan Nepal⁵. Volgens Luc Coene, de secretaris van de ministerraad, ging het niet om een formele beslissing, maar «veeleer een mededeling. Michel heeft de anderen gemeld dat er een aanvraag was binnengekomen en dat hij een vergunning zou verlenen. Dat is eigenlijk zonder veel discussie gepasseerd» (*De Morgen*, 23 augustus).

De vraag rees of de toekenning van een uitvoervergunning in overeenstemming was met de Wapenuitvoerwet van 5 augustus 1991. Volgens de wet kan de regering geen vergunning geven voor de uitvoer van wapens indien de export «zou bijdragen tot een klaarblijkelijke schending van de rechten van de mens». Evenmin kunnen wapens worden geleverd aan landen die in een burgeroorlog verwickeld zijn of die het hoofd moeten bieden aan «zware interne spanningen die van aard zijn om te leiden tot een gewapend conflict».

Vredesorganisaties zeiden de wapenlevering als een flagrante schending van de Wapenuitvoerwet te beschouwen, omdat de mensenrechten in Nepal op grote schaal geschonden werden. CD&V en de N-VA eisten de intrekking van de uitvoervergunning; de N-VA kondigde stappen aan bij de Raad van State. SP.A-Kamerfractie leider Van der Maelen zei dat de toekenning van een uitvoervergunning niet strookte met de Wapenuitvoerwet en eiste uitleg van minister Michel in de Kamer, maar van de SP.A-leiding kwam geen reactie.

Agalev, een partij met een pacifistische traditie, zat verveeld met de affaire. Enkele groene parlementsleden zeiden «steeds meer vragen» te hebben bij de exportlicentie en waren van oordeel dat het parlement de toestand in Nepal diende te toetsen aan de criteria in de Belgische wet en de (niet-afdwingbare) Europese Gedragscode over de wapenexport uit 1998.

Minister Michel zei dat de «terroristische acties van 5.000 maoïstische guerrillero's» in Nepal niet als een burgeroorlog konden worden beschouwd. Op de website van Buitenlandse Zaken was op 23 augustus in een reisadvies nochtans te lezen dat in Nepal een burgeroorlog aan de gang was⁶. Michel verwees ook naar een Nepalese bestelling van 65.000 soortgelijke machinegeweren in Duitsland, maar een VRT-correspondent achterhaalde dat de Duitse overheid de vergunning daarvoor geweigerd had. Politiek secretaris Geysels van Agalev beschouwde dat bericht als een «nieuw politiek feit», op basis waarvan de regering de uitvoervergunning zou kunnen opschorten. Hij zei dat het parlement de regeringsbeslissing diende te beoordelen en dat de regering met de conclusies van het parlement rekening diende te houden.

De mededeling dat het kernkabinet op 11 juli had ingestemd met de toekenning van een uitvoervergunning bracht de SP.A- en, vooral, de Agalev-ministers in

⁵ Het kernkabinet had ook ingestemd met de levering van wapens aan India en Pakistan. Ingevolge de feitelijke regionalisering van de wapenuitvoer in 1992, had minister Michel de dossiers niet aan het kernkabinet hoeven voor te leggen en kon hij autonoom beslissen over de toekenning van exportlicenties voor in Wallonië geproduceerde wapens. Voor de uitvoervergunning van in Vlaanderen geproduceerde wapens was Annemie Neyts (VLD), minister toegevoegd aan de minister van Buitenlandse Zaken, bevoegd.

⁶ Na berichten in de media daarover, werd de tekst nog dezelfde dag aangepast.

verlegenheid. Minister van Sociale Zaken Frank Vandenbroucke (SP.A), die op 11 juli vice-premier Vande Lanotte had vervangen op de vergadering van het kernkabinet, verdedigde evenwel meteen het besluit en zei dat er niet kon op worden teruggekomen. Kritiek op de regeringsbeslissing was er nadien van SP.A-zijde niet meer te horen. Minister van Volksgezondheid Magda Aelvoet (Agalev) zei dat ze niet de hele tijd aanwezig was geweest op de vergadering van het kernkabinet⁷, maar volgens vice-premier Laurette Onkelinx (PS) had Aelvoet wel degelijk vragen gesteld over de wapenleveringen aan Nepal, India en Pakistan. Van vrijdagavond 23 tot zondag 25 augustus hield Agalev zijn 'zomerweekend' in Nieuwpoort. De voorbereiding van het nieuwe politieke jaar werd beheerst door de Nepal-kwestie. Aelvoet werd er geconfronteerd met kritiek van de partijbasis over het gebrek aan weerwerk tijdens de vergadering van het kernkabinet. Ze bleef erbij dat ze niet aanwezig was op het ogenblik dat de wapenleveringen aan de orde waren, maar zei haar verantwoordelijkheid niet te willen ontlopen⁸.

Tijdens het weekeinde laakte de Union wallonne des Entreprises (UWE), de Waalse werkgeversorganisatie, in een mededeling «het offensief tegen FN geleid door bepaalde Vlaamse politieke kringen», die «zich niet laten horen wanneer er vanuit Vlaanderen materiaal voor militair gebruik wordt uitgevoerd». De Waalse minister van Landbouw, José Happart (PS), noemde het «onuitstaanbaar dat we voortdurend worden aangevallen in onze belangen door degenen die ons telkens weer verwijten dat we economisch minderwaardig zijn».

Minister Michel verdedigde in *Le Soir* (26 augustus) de toekenning van een uitvoerlicentie. Nepal had volgens hem een weliswaar jong en fragiel, maar niettemin democratisch regime. Hij zei dat het «ethisch» is een democratisch regime in staat te stellen zich te verzetten tegen «terroristische aanslagen van een guerrilla».

Op 26 augustus nam de druk op Aelvoet toe. Tijdens de vergadering van het partijbestuur van Agalev, dat elke maandag in de late middag bijeenkomt, gaf ze te kennen ontslag te willen nemen. Pogingen van de partijleiding haar van dat voornemen af te brengen, bleven zonder resultaat. Nadat Aelvoet premier Verhofstadt haar ontslag had aangeboden, verspreidde Agalev omstreeks 23 uur volgende persmededeling : «Magda Aelvoet neemt ontslag omwille van haar fundamentele twijfel in verband met de wapenleveringen aan Nepal. Vermits de beslissing hiertoe tot stand gekomen is in het kernkabinet, was het niet mogelijk zich er als regeringslid van te distantiëren. Maar Magda Aelvoet kon deze beslissing niet in overeenstemming brengen met haar overtuiging, ook al omwille van de bijkomende informatie die de laatste dagen in verband met de leveringen

⁷ «Ik was op dat kernkabinet en ik kan me inderdaad herinneren dat daar een aantal wapenleveringen aan bod is gekomen, maar dat er een dossier over Nepal bij zat weet ik écht niet. Ik ben constant naar buiten geroepen. Het kan zijn dat ik iets gemist heb» (*De Morgen*, 23 augustus).

⁸ «Ik was aanwezig en ben dus medeverantwoordelijk voor de beslissing. Alleen werd ik op die vergadering ontzettend vaak onderbroken door allerhande telefoontjes. Bij de discussie over Nepal was ik er eventjes niet. Maar dat is eigenlijk niet ter zake. Ik ben medeverantwoordelijk» (*De Standaard*, 26 augustus).

aan het licht kwam. Magda Aelvoet blijft de volle steun van het partijbestuur en van de politiek secretaris behouden».

's Anderendaags zei Aelvoet op een persconferentie dat ze gevangen was geweest in een dilemma. «Enerzijds kon ik mij niet distantiëren van de beslissing [over de wapenlevering], aangezien ik er medeverantwoordelijk voor was. Aan de andere kant voelde ik er mij steeds minder goed bij. Daarom heb ik beslist uit dit dilemma te treden en ontslag te nemen uit de regering. Dit ontslag is een persoonlijke beslissing. Ik neem mijn volle verantwoordelijkheid en ik wil mijn partij niet in dit ontslag betrekken, want de groenen zijn en blijven nodig in deze regering», stond in een mededeling die Aelvoet voorlas. Vragen weigerde zij te beantwoorden. Premier Verhofstadt betreurde het ontslag. Hij zei dat de regering haar werk wilde afmaken en dat Jos Geysels hem in een telefoongesprek had meegedeeld dat zulks ook de intentie van Agalev was.

De Politieke Raad van Agalev wees op 28 augustus, op advies van het partijbestuur, Kamerlid Jef Tavernier tot opvolger van Aelvoet aan. Tavernier legde nog dezelfde dag op het Paleis de eed af als minister van Consumentenzaken, Volksgezondheid en Leefmilieu.

Op 29 augustus onderbrak de Kamer het zomerreces om in plenaire vergadering interpellaties van de oppositie te horen over de Nepal-kwestie en het ontslag van Aelvoet. De oppositie nam de toekenning van een uitvoervergunning op de korrel en verweet de regering de Wapenuitvoerwet te schenden. De liberalen en de PS verdedigden de wapenlevering aan Nepal. Dirk Van der Maelen (SP.A) stelde de regeringsbeslissing niet ter discussie, maar drong erop aan de Europese Gedragscode in de Belgische wetgeving op te nemen. De groenen spraken hun twijfel uit over de overeenstemming van de wapenlevering met de Wapenuitvoerwet. Volgens Peter Vanhoutte (Agalev) zou de wapenlevering gekoppeld moeten worden aan onder meer de daadwerkelijke opheffing van de noodtoestand in Nepal, het herstel van de persvrijheid en de hervatting van de dialoog met de rebellen. Muriel Gerkens (Ecolo) zei dat de machinegeweren pas na de voor 13 november aangekondigde parlementsverkiezingen in Nepal zouden mogen worden geleverd. Volgens persberichten had de Nepalese regering erop aangedrongen de wapens vóór de verkiezingen te ontvangen.

Premier Verhofstadt zei dat «de hele regering» bij haar besluit van 11 juli bleef, dat ze, binnen haar appreciatiebevoegdheid, conform de Wapenuitvoerwet had genomen. Volgens Verhofstadt was er geen burgeroorlog in Nepal⁹, ging het met de naleving van de mensenrechten de goede kant op en bleek uit de parlementaire voorbereiding van de Wapenuitvoerwet dat het verbod wapens uit te voeren naar landen waar zware interne spanningen tot een gewapend conflict kunnen leiden, niet slaat op de levering van wapens aan een geregeld leger in een democratisch land.

Verhofstadt deed enkele tegemoetkomingen aan de groenen. Hij zei dat de regering een bijzonder gezant naar Katmandoe zou sturen om toe te zien op de

⁹ De noodtoestand die op 27 november 2001 was afgekondigd voor eerst zes en nadien nog eens drie maanden, was op 28 augustus afgelopen.

naleving van de mensenrechten, dat ze bereid was in overleg met het parlement de Wapenuitvoerwet aan te passen en er de Europese Gedragscode in op te nemen, en dat ze eveneens bereid was het parlement achter gesloten deuren preciezer te informeren over de Belgische wapenhandel. De premier zei nog dat de minister van Buitenlandse Zaken, conform artikel 7 van de Wapenuitvoerwet, de uitvoervergunning wegens «bijzondere omstandigheden», zoals een ernstige ontsporing van de situatie in Nepal, kon schorsen of intrekken.

Aan het einde van het debat vroeg de premier het vertrouwen van de Kamer. Doordat een vertrouwensmotie voorrang heeft op een motie van aanbeveling, voorkwam hij daarmee dat de meerderheidsfracties zich zouden moeten uitspreken over de eigenlijke wapenleveringen, wat de groenen goed uitkwam.

Na de Kamerzitting beraadslaagde de Agalev-Ecolo-fractie over het antwoord van de eerste minister. Geysels zei dat de premier een «eerste aanzet» had gegeven, maar dat Agalev verduidelijkingen wenste te krijgen over het tijdstip en de omstandigheden van de wapenlevering aan Nepal en de draagwijdte van de wijziging van de Wapenuitvoerwet. Hij herhaalde dat de levering pas na de verkiezingen van 13 november kon plaatsvinden.

Nadien kwam het partijbestuur van Agalev bijeen. Na een lange vergadering zei Geysels dat hij telefonisch contact had gehad met premier Verhofstadt, die had toegezegd de Wapenuitvoerwet op korte termijn te wijzigen en ermee akkoord was gegaan de FN-machinegeweren pas na 13 november te leveren. In een mededeling aan het persbureau Belga bevestigde de premier dat hij met Geysels had gesproken. Hij had bevestigd dat niet teruggekomen werd op de beslissing wapens te leveren aan Nepal en dat de levering zou gebeuren volgens het productieschema van FN, «met name vanaf december». De mededeling relativeerde het «uitstel» dat Agalev naar eigen zeggen had verkregen. FN Herstal zei op 30 augustus dat de eerste machinegeweren pas tegen het einde van het jaar verscheept zouden worden. Minister Tavernier zei dat premier Verhofstadt al tijdens de vergadering van het kernkabinet in de ochtend van 29 augustus gezegd had dat de levering pas in december kon beginnen en tot 2005 zou lopen.

De Kamer kwam op 31 augustus bijeen om over de vertrouwensmotie te stemmen. Alle meerderheidsleden keurden de motie goed, de oppositie stemde tegen.

Op 28 september meldde *De Standaard* dat uit het verslag van de vergadering van 5 augustus bleek dat de beslissing van de raad van beheer van Delcredere, de dienst die exportrisico's van Belgische bedrijven verzekert, de wapenlevering aan Nepal te verzekeren niet rechtsgeldig was genomen. Van de twintig stemgerechtigde leden waren er maar zeven aanwezig. Het quorum om rechtsgeldig te beraadslagen is elf. Minister Reynders zei daarover op 11 oktober, in antwoord op interpellaties in de Kamer, dat met de goedkeuring, op 23 september, door de voltallige raad van bestuur van de notulen van de vergadering van 5 augustus de verzekeringspolis rechtsgeldig was toegekend.

Op 3 oktober besliste de Nepalese regering de voor 13 november geplande verkiezingen uit te stellen. Daags nadien zette koning Gyanendra de regering van premier Sher Bahadur Deuba af. In België eiste de oppositie dat de wapenuitvoer-

vergunning zou worden opgeschort, maar de meerderheidspartijen, inclusief de groenen, zeiden de terugkeer van de Belgische observatiemissie af te wachten vooraleer daarover een beslissing te nemen. De missie, die uit vijf diplomaten bestond, was op 4 oktober naar Nepal afgereisd.

Parlementsleden van de meerderheid enerzijds en premier Verhofstadt en minister Michel anderzijds werden het op 9 oktober eens over de hoofdlijnen van de aanpassing van de Wapenuitvoerwet. De Europese Gedragscode over wapenhandel zou in de wet worden opgenomen, het uitvoerverbod zou worden uitgebreid tot landen die meer geld uitgeven aan wapens dan aan sociale voorzieningen en tot landen die kindsoldaten inzetten. De wet zou ook van toepassing worden op materiaal dat gebruikt wordt door ordediensten (waterkanonnen, gummiknuppels, handboeien, ...) en op 'dual use'-goederen, hightech-producten die zowel voor civiele als voor militaire doeleinden kunnen worden gebruikt. Indien het om een betwiste levering gaat, zou vooraf een monitoringteam worden uitgestuurd om de toestand in het land te onderzoeken. Ter versterking van de parlementaire controle zou de regering om de vier maanden verslag uitbrengen aan de Kamer en zou het jaarverslag meer details, maar geen namen van bedrijven, bevatten. Een permanent monitoringteam zou de toegekende vergunningen opvolgen.

In de Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken las minister Michel op 15 oktober het rapport voor van het Belgische observatieteam dat daags voordien uit Nepal was teruggekeerd. Hij concludeerde uit het rapport dat er geen redenen waren om de uitvoervergunning in te trekken. Volgens Michel was er door het uitstel van de verkiezingen en de vervanging van de regering-Deuba door een interim-kabinet meer vooruitzicht op een democratisch regime. Volgens de groenen bleef er tot het begin van de levering van de FN-geweren nog tijd om de belangrijke problemen met het democratiseringsproces en de schending van de mensenrechten waarvan het rapport melding maakte, op te lossen.

Nog op 15 oktober stelden vertegenwoordigers van de zes meerderheidsfracties het wetsvoorstel voor dat zij zouden indienen ter wijziging van de Wapenuitvoerwet. Vredesorganisaties zeiden dat de gewijzigde wet op sommige punten soepeler zou zijn dan die van 1991.

Staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Eddy Boutmans (Agalev) zei op 17 oktober in de Kamer, in antwoord op een vraag van Frieda Brepoels (N-VA), dat de beslissing van de raad van beheer van Delcredere van 5 augustus, over de toekenning van een exportverzekering voor de wapenuitvoer naar Nepal, niet rechtsgeldig was genomen. Vanuit de regering werd niet op de verklaring gereageerd. De voorzitter van de raad van beheer zei dat de beslissing van 5 augustus op 23 september door op één na alle leden was bevestigd.

Agalev hield op 19 oktober een ledencongres waarop de krachtlijnen van het verkiezingsprogramma zouden worden uitgezet. Om het blijvende ongenoegen aan de basis op te vangen, besliste het partijbestuur ruimte te maken voor een debat over de Nepal-kwestie. Het congres keurde, met maar acht tegenstemmen en enkele onthoudingen, een motie goed waarin de mededeling van minister Michel van 15 oktober, dat de wapenleveringen aan Nepal gewoon konden doorgaan, «geheel misplaatst» werd genoemd. «Wij bevestigen dat als de omstandigheden in Nepal blijven zoals ze nu zijn, de voorwaarden voor een levering niet

vervuld zijn», stond in de motie. Het congres zei tevreden te zijn met het wetsvoorstel over de «verstrenging» van de Wapenuitvoerwet en besliste de regering niet te verlaten. «Agalev blijft haar positie in de regering gebruiken om het wapenleveringsbeleid op te volgen en de voorwaarden voor levering in de toekomst te verstrengen», besloot de motie. Geysels zei dat Agalev minister Michel zou blijven achtervolgen met vragen en rapporten over 'Nepal'.

Enkele uren na het congres zei de Vlaamse minister van Welzijn, Mieke Vogels (Agalev), in het VRT-programma *Terzake*, dat de groenen zich niet uit de regering zouden laten «pesten» door minister Michel. Zij antwoordde bevestigend op de vraag of de groenen Michel wilden «pesten». VLD-voorzitter Karel De Gucht noemde Agalev (in *De zevende dag*, 20 oktober) «kleine kinderen». «Dit is geen opendebatcultuur meer», zei De Gucht, voor wie de groenen «uit de bocht» waren gegaan.

De oppositie interpelleerde op 23 oktober premier Verhofstadt over «de meningsverschillen» in de coalitie. De premier zei dat er een verschil bestond tussen wat partijen zeiden en wat in de regering werd besproken. Hij zei dat in de regering de voorbije weken niet over Nepal was gesproken en dat de zaak voor hem afgehandeld was. Door aan het einde van de interpellaties mee de gewone motie te ondertekenen, maakten de groenen duidelijk dat ook voor hen de wapenverkoop aan Nepal een afgedane zaak was.

Op 15 november vertrok de vijfkoppige observatiemissie opnieuw naar Nepal om de politieke en humanitaire toestand te evalueren. Zij keerde op 22 november terug in België. De diplomaten stelden tijdens hun tweede missie «weinig fundamentele veranderingen» in de naleving van de mensenrechten vast, maar wel een toename van de terroristische activiteiten van de maoïstische guerrilla. Het rapport wees op «belangrijke tekorten inzake bewapening, logistiek, inlichtingen en personeel» bij het leger en zei dat «zonder versterking» van het leger het geweld nog zou toenemen.

Op 20 november verwierp de Raad van State het verzoek van N-VA-Kamerlid Brepoels en Pax Christi Vlaanderen de licentie voor de uitvoer van FN-geweren naar Nepal te schorsen.

Nadat de twee grootste Franstalige regeringspartijen, de PS en de MR, onder druk van de Waalse vakbonden en het Waalse bedrijfsleven, te verstaan hadden gegeven zich niet te kunnen vinden in de aanpassing van de Wapenuitvoerwet, kwamen de meerderheidspartijen op 10 december, tijdens overleg waarop ook de regering aanwezig was, overeen hun wetsvoorstel te versoepelen. Aan het voorstel werd toegevoegd dat bij de toekenning van een uitvoervergunning rekening kan worden gehouden met het effect op de economische, sociale, commerciële en industriële belangen van België. De regering zou maar om de zes in plaats om de vier maanden aan de commissie ad hoc in de Kamer moeten rapporteren over de toegekende en geweigerde wapenleveringen, en er daarbij over waken dat geen informatie wordt meegedeeld die de betrokken ondernemingen schade kan berokkenen. De procedure voor wapenleveringen aan «niet-gevoelige landen» werd versoepeld en vereenvoudigd. Het wetsvoorstel zou begin 2003 door de Kamer en de Senaat worden goedgekeurd.

Half december vertrok een vliegtuig met een eerste lading Minimi-machinegeweren naar Nepal. Op 21 december meldde een Nepalese particuliere radio dat het toestel van een Oost-Europese maatschappij aan de grond stond in Kazachstan omdat Indië geweigerd had zijn luchtruim open te stellen voor de vlucht. Er was sprake van 2.800 machinegeweren, maar FN Herstal noemde dat aantal veel te hoog, zonder te preciseren om hoeveel geweren het ging. De transportmaatschappij zou te laat om toestemming voor het overvliegen van Indië hebben gevraagd. De wapenlevering kwam uiteindelijk op 8 januari 2003 in Nepal aan.

III. Het begrotings- en fiscaal beleid

A. De resultaten van het begrotingsjaar 2001 en de controle van de begroting van 2002

De overheid in haar geheel sloot het begrotingsjaar 2001 af met een overschot van 967,5 miljoen euro, of 0,4 % van het bruto binnenlands product (BBP). Het resultaat was beter dan de doelstelling (0,2 % van het BBP) die bij de opmaak van de rijksbegroting voor 2001 was bepaald. De federale overheid had een tekort van 2,363 miljard euro, de lokale besturen van 274,6 miljoen euro. De gemeenschappen en gewesten boekten, uitsluitend dankzij de Vlaamse Gemeenschap, een overschot van 1,928 miljard euro. De sociale zekerheid had een overschot van 1,677 miljard euro.

Om de begrotingsdoelstelling te halen, had de regering de reserves van het Zilverfonds (620 miljoen euro, afkomstig van onder meer de verkoop van drie van de vier UMTS-licenties) bij de rijksmiddelen geteld. Aanvankelijk was ook de opbrengst (205 miljoen euro) van de haastige verkoop (30 december 2001) van de luchthaventerreinen in Zaventem aan Biac, de exploitant van de luchthaven, bij de inkomsten gevoegd. Op 17 januari meldde *De Financieel-Economische Tijd* dat minister van Begroting Vande Lanotte beslist had het geld toch in de rekeningen over 2002 op te nemen, nadat gebleken was dat de uitgaven in 2001 bijna 100 miljoen euro lager waren uitgevallen en de Nationale Bank bijna 200 miljoen euro meer had doorgestort aan de Schatkist dan begin januari was aangenomen.

De overheidsschuld was eind 2001 gestegen tot 257,2 miljard euro, of 108,5 % van het BBP. Eind 2000 vertegenwoordigde de overheidsschuld (251,1 miljard euro) nog 109,6 % van het BBP. De geringe relatieve daling was een gevolg van de lage groei van de economie (1 %) en de overname door de overheid van de schuld van Credibe, het voormalige Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet.

Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) schroefde in zijn economische vooruitzichten (22 februari) zijn groeiverwachting voor 2002 terug van 1,3 naar 0,9 %. Minister Vande Lanotte zei dat de conjunctuurvertraging de federale overheid 500 miljoen euro zou kosten¹⁰. De daling van de inkomsten die het gevolg

¹⁰ Volgens gegevens van het INR kende België in 2001 een recessie. Het BBP was in het tweede, derde en vierde kwartaal gedaald. Van een recessie wordt gesproken als er gedurende ten minste twee opeenvolgende kwartalen een negatieve economische groei is. De daling in het derde kwartaal was heel miniem (0,03 %). Over heel 2001 groeide de economie met 0,8 %. Cijfers over het BBP zijn pas na drie jaar definitief. Het was van de tweede helft van 1998 geleden dat België nog een recessie had gekend.

was van andere factoren en op 625 miljoen euro werd geraamd, zou kunnen worden gecompenseerd door een vermindering van de afdrachten aan de Europese Unie en aan de deelstaten.

Bij de begrotingscontrole tijdens het 'Palmzondagconclaaf', dat op zondag 24 maart omstreeks 11 uur begon en tot maandagochtend 5 uur duurde en waarop ook een akkoord werd gesloten over de hervorming van de vennootschapsbelasting en de ecotaks en -bonus (zie verder), besliste de regering 238 miljoen euro te besparen door de werkingsmiddelen van alle departementen met 1,5 % te verminderen, met uitzondering van Justitie dat niets en Ontwikkelingssamenwerking dat 0,75 % moest inleveren. De regering aanvaardde het 'ankerprincipe' van minister Vande Lanotte : van de begrotingskredieten voor 'gewone' uitgaven zou maandelijks maar 1/15de vrijgegeven en de rest als buffer gereserveerd worden. Pas nadat uit de maandelijks controle zou blijken dat de begroting op koers zat, zou het 'anker worden gelicht'. Door de verkoop van overheidsactiva en een betere inning van de belastingen zou het resterende 'gat' van 262 miljoen euro worden gedicht.

Zoals in 2001 hield de regering vóór het zomerreces een tweede begrotingscontrole. Minister Vande Lanotte deelde op 19 juli mee dat de begroting op koers zat en dat er geen aanvullende maatregelen genomen dienden te worden. Tegenvallers zoals de stijging van de werkloosheid en de meerkosten van de politiehervorming, zouden worden gecompenseerd door een daling van de rentelasten en van de dotatie aan de Europese Unie.

In het verslagjaar kwam er geen schot in de verkoop van het overheidsbelang in Belgacom, waarvoor het parlement met de wet van 10 augustus 2001 de weg had vrijgemaakt.

Bij koninklijk besluit van 9 augustus 2002 werd 429 miljoen euro van de winst van de Nationale Bank over 2001 in het Zilverfonds gestopt. Bij besluit van 20 december 2002 werd, conform een beslissing die tijdens het 'begrotingsconclaaf' van begin oktober genomen was (zie verder), het extra dividend dat Belgacom over 2002 (237,3 miljoen euro) aan de Staat verschuldigd was, toegewezen aan het Zilverfonds. Het Zilverfonds was in 2001 opgericht om reserves aan te leggen om in de periode 2010-2030 de extra-uitgaven van de wettelijke pensioenstelsels ten gevolge van de vergrijzing te kunnen betalen.

B. De begroting van 2003 en de Federale Beleidsverklaring

Op een persontbijt (12 juli) naar aanleiding van de derde verjaardag van de vorming van zijn regering, zei premier Verhofstadt dat 2003 met een groei van 3 % of meer «een zeer goed jaar» kon worden. De beleidsruimte zou gebruikt kunnen worden om het arbeidersstatuut dichter bij het voordeliger bediendestatuut te brengen, het zelfstandigenstatuut te verbeteren en extra in mobiliteit te investeren. In zijn jaarverslag (18 juli) zei de Hoge Raad van Financiën (HRF) dat de overheid in 2003, gezien de conjunctuurvertraging, een financieringsoverschot van maar 0,3 % diende te realiseren, 0,2 procentpunten minder dan de doelstelling van het Stabiliteitsprogramma 2001-2005.

In de economische begroting (6 september) rekende het Planbureau met een groei van het BBP in 2003 van 2,6 %. Daags nadien zei premier Verhofstadt dat de regering een «voorzichtiger cijfer» zou hanteren dat «enkele procentpunten lager ligt» dan dat van het Planbureau. Volgens minister Vande Lanotte (*Knack*, 11 september) zou er 1 miljard euro bespaard moeten worden om in 2003 de overheidsinkomsten en -uitgaven in evenwicht te houden.

In de beslissing (24 september) van de Europese Commissie om voor de toepassing van het Stabiliteitspact het structurele, van conjunctuurinvloeden gezuiverde, in plaats van het feitelijke overheidstekort in aanmerking te nemen¹¹, zag premier Verhofstadt (26 september) geen aanleiding om de doelstelling een financierings-evenwicht na te streven, los te laten. Ecolo-voorman Defeyt had in *La Libre Belgique* van 25 september een proefballonnetje in die zin opgelaten. Tegenover de sociale partners, die hij op 1 oktober ontving, bevestigde de premier dat België het Stabiliteitspact niet soepeler zou toepassen. Hij deelde hun mee dat er niet veel ruimte zou zijn voor nieuwe initiatieven en wees een gedeeltelijk uitstel van de verlaging van de personenbelasting, waar de vakbonden en de groenen voor pleitten, van de hand.

Op 2 oktober begon in het kernkabinet het politieke begrotingsoverleg, dat in de voorgaande dagen technisch was voorbereid.

De Financieel-Economische Tijd meldde op 4 oktober dat de regering 325 miljoen euro had 'gevonden' bij de deelstaten, ingevolge een neerwaartse herziening van de BBP-groei. Naderhand bleek dat het INR op 30 september niet het BBP, maar het BNI (bruto nationaal inkomen) voor de jaren 1999, 2000 en 2001 had verlaagd, van resp. 2,51 naar 2,47 %, 2,82 naar 2,22 % en 1 naar 0,5 %¹². Aangezien de Financieringswet de dotatie die de gemeenschappen en de gewesten jaarlijks van de federale overheid krijgen, koppelt aan de groei van het BNI, impliceerde de aanpassing van de groeicijfers dat de deelstaten voor die jaren een te hoge dotatie hadden ontvangen. Ze dienden het verschil niet terug te betalen, maar ingevolge het 'mechanisme' van de Financieringswet zou de dotatie voor 2003 wel 332 miljoen euro lager liggen dan waarop zij hadden gerekend.

De Waalse en de Brusselse gewestregering en de Franse gemeenschapsregering protesteerden fel tegen de dotatievermindering. De Vlaamse regering eiste opheldering over de verlaging van de BNI-groei, maar aanvaardde dat de Financieringswet werd toegepast. De kwestie zou later ter sprake komen in het Overlegcomité (zie verder).

Op 4 oktober besliste de regering de norm voor de reële groei van de departementale uitgaven te verlagen van 1,5 naar 0,9 %, behalve voor de prioritaire programma's. Op zaterdag 5 en zondag 6 oktober zetten de topministers het 'begrotingscon-

¹¹ Met de versoepeling van het Stabiliteitspact schoot de Europese Commissie Duitsland, Frankrijk en Italië te hulp. De drie landen zouden er niet in slagen hun tekort onder de 3 % van het BBP te houden, zoals het Stabiliteitspact oplegt. De versoepeling bestond erin de doelstelling een financieel evenwicht te bereiken te verschuiven van 2004 naar 2006.

¹² Het BNI is het totale inkomen van een volkshuishouding gedurende een jaar. Het houdt, in tegenstelling tot het BNP, rekening met de inkomsten uit buitenlandse beleggingen en met wijzigingen in de ruilvoet.

claf' voort. Na een vergadering van ruim 21 uur rondden zij op maandag 7 oktober omstreeks 13 uur de werkzaamheden af¹³.

De regering raamde, bij een verwachte BBP-groei van 2,1 % en een inflatie van 1,4 %, de rijksmiddelen op 44,95 miljard euro (tegenover 43,95 miljard euro op de initiële en 45,31 miljard euro op de aangepaste begroting van 2002) en de rijksuitgaven op 44,59 miljard euro (tegenover 44,28 miljard euro op de initiële en 44,16 miljard euro op de aangepaste begroting van 2002). Inclusief het tekort op de schatkistverrichtingen kwam het financieringstekort van de federale overheid op 0,99 miljard euro uit (tegenover 1,38 miljard euro op de initiële en 1,22 miljard euro op de aangepaste begroting van 2002). De rekeningen van de gezamenlijke overheid (federale overheid, sociale zekerheid, deelstaten en lokale besturen) zouden in evenwicht zijn. De overheidsschuld zou in 2003 dalen tot 102,3 % van het BBP.

Om ondanks de moeilijke budgettaire toestand toch nog 500 miljoen euro vrij te kunnen maken voor nieuwe beleidsinitiatieven, nam de regering voor 1,5 miljard euro besparings- en inkomstenverhogende maatregelen, waarvan twee derde van structurele aard waren. De belangrijkste maatregelen waren :

- de verhoging van de bedrijfsvoorheffing, om rekening te houden met de stijging van het gemiddelde tarief van de (gemeentelijke) aanvullende personenbelasting (verwachte opbrengst : 260 miljoen euro, eenmalig);
- latere uitbetaling van de dotatie aan De Post (100 miljoen euro, eenmalig);
- terugbetaling door de textielgroep Beaulieu van een onrechtmatig toegekende subsidie (39,35 miljoen euro, eenmalig)¹⁴;
- terugstorting door de NIRAS van 50 miljoen euro die de instelling had gekregen voor de sanering van twee reactoren van het SCK in Mol, in afwachting van een nieuwe financieringsregeling (50 miljoen euro, eenmalig);
- verkoop van het Quatre-Brasgebouw van Buitenlandse Zaken (19 miljoen euro, eenmalig);
- beperking van de groei van de begroting van Landsverdediging tot de inflatie-aanpassing (75 miljoen euro);
- vermindering van de dotatie aan de Regie der Gebouwen (47 miljoen euro) en aan de Kamer en de Senaat (8 miljoen euro), en van de kredieten voor open asielen centra (25 miljoen euro);
- verhoging van de accijnzen op tabaksproducten en meeropbrengst van de BTW door de stijging van de tabaksprijs (192 miljoen euro);

¹³ Vice-premier Michel werd tijdens de nachtelijke onderhandelingen onwel en naar het ziekenhuis gebracht, waar hij tot 8 oktober bleef. Tijdens de Navo-top in Reykjavik (14 mei) was Michel al eens flauw gevallen. Er was toen sprake van uitdroging als gevolg van een darmontsteking en van oververmoeidheid.

¹⁴ Het betrof overheidssteun die in 1983 was toegekend toen Beaulieu het Fabelta-kunstvezelbedrijf in Zwijnaarde overnam. De Europese Commissie had de steun verworpen. Beaulieu had zich tegen de terugbetaling verzet, maar was door het gerecht in het ongelijk gesteld, het laatst door het Hof van Cassatie (22 februari 2002). De Vlaamse regering maakte eveneens aanspraak op de 40 miljoen euro. De zaak kwam op 29 november ter sprake in het Overlegcomité (zie verder).

- verhoging van de bijdrage die vennootschappen moeten betalen bij de verplichte indiening van hun balans bij de Balanscentrale (30 miljoen euro);
- besparing op de managementprogramma's in het kader van de Copernicuservorming van de administratie (19 miljoen euro);
- betere inning van de belastingen (120 miljoen euro).

Voorts schoof de regering 270 miljoen van de 310 miljoen euro die gereserveerd waren voor nieuwe beleidsinitiatieven in 2002 naar 2003 door. Opmerkelijk was de beslissing de papieren uitgave van het *Belgisch Staatsblad* stop te zetten. Het officiële publicatieblad van de overheid zou vanaf 1 januari 2003 enkel nog elektronisch geraadpleegd kunnen worden. De maatregel zou jaarlijks 2 miljoen euro opbrengen.

De belangrijkste nieuwe beleidsinitiatieven lagen in het domein van de sociale zekerheid en de werkgelegenheid : een verdere vermindering van de sociale bijdrage voor laagverdieners, de verhoging van de pensioenen, sommige kinderbijlagen, het leefloon en enkele andere uitkeringen. De kredieten voor justitie en politie stegen met 5 % om de toegezegde loonsverhogingen te honoreren. Ontwikkelingssamenwerking kreeg 9 % meer en de bij wet vast te leggen garantie dat tegen 2010 0,7 % van het BBP aan ontwikkelingshulp zou worden besteed.

De NMBS kreeg 36,4 miljoen euro extra om het binnenlandse treinaanbod te verbeteren, alsook de verzekering dat de overheid de schulden van de maatschappij zou overnemen zodra de staatsschuld minder dan 95 à 100 % van het BBP zou bedragen. Die garantie zou worden opgenomen in de programmawet. De NMBS zou, zoals de SP.A had geëist, treinkaarthouders vanaf 1 januari 2003 10 % korting geven.

De Post kreeg de kapitaalsverhoging van 300 miljoen euro die de regering-Dehaene II al had toegezegd en waarvoor het geld geparkeerd was bij de Federale Participatiemaatschappij (FPM). Het geld zou worden gebruikt voor de vernieuwing van de sorteercentra en de informatisering van de postkantoren.

Belgacom, dat in de loop van het jaar zijn belang in de Nederlandse mobilfoonoperator Ben, dat het samen met TeleDanmark had opgericht, helemaal had verkocht aan Deutsche Telekom, werd wegens die uitzonderlijke opbrengst verplicht een extra dividend van 1 miljard euro uit te keren. De helft ervan ging naar het Belgacom-pensioenfonds, de andere helft naar de aandeelhouders. Het dividend van de Belgische Staat, die de helft plus één van de aandelen in bezit had, werd toegewezen aan het Zilverfonds. De regering besliste om ook in 2003 het Belgacom-dividend aan het Zilverfonds toe te wijzen, samen met de winst (200 tot 250 miljoen euro) die de Nationale Bank zou maken doordat bij de invoering van de euro (1 januari 2002) niet alle oude bankbriefjes in Belgische frank werden ingeleverd.

De regering besliste een Kyotofonds op te richten dat zou worden gestijfd met een heffing (25 miljoen euro in 2003) op de elektriciteitsdistributie. Het geld zou worden gebruikt om het Kyoto-protocol over de vermindering van broeikasgassen uit te voeren. De gemeenten kregen de toezegging dat zij van netbeheerder Elia een vergoeding zouden krijgen voor het gebruik van hun grondgebied. Elia was in het

kader van de liberalisering van de elektriciteitsmarkt opgericht om het hoogspanningsnet te beheren en is voor 70 % in handen van Electrabel en voor 30 % van de gemeenten. Door de liberalisering zouden de gemeenten hun inkomsten uit dividenden van de energie-intercommunales (300 miljoen euro) verliezen; ze hadden daarom op een compensatie aangedrongen.

In de Federale Beleidsverklaring die hij op 8 oktober in de Kamer en de Senaat voorlas, sloeg premier Verhofstadt een optimistische toon aan. Hij zei dat volgens de VN België het vierde welvarendste land ter wereld was. «Het is niet omdat de aandelenbeurs in drijfzand wegzinkt, dat de economie verdrinkt. Het is niet omdat een ramkraak slaagt, dat heel het politie- en justitieapparaat faalt. En het is niet omdat sommigen vanuit hun oude communautaire loopgraven elkaar blijven jennen, dat het land op springen staat. Ik gun ieder zijn persoonlijk recht op verzuring. Maar ik gun de verzuurden België niet», zei de premier.

Verhofstadt schetste niettemin een vrij somber beeld van de internationale economische toestand en zei dat het vooruitzicht van een oorlog in Irak het herstel van de economie verlamde. De premier liet er geen twijfel over bestaan dat Irak over massavernietigingswapens beschikte. Hij pleitte voor een diplomatieke oplossing, maar sloot niet uit dat die kon «eindigen in militaire inzet».

Nadat hij de krachtlijnen van de ontwerpbegroting van 2003 had toegelicht, somde Verhofstadt de beleidsinitiatieven op die de paars-groene coalitie in haar laatste werkjaar wenste te realiseren. Hij vermeldde meer dan twintig wetsontwerpen die het parlement nog diende te behandelen, van de hervorming van de vennootschapsbelasting over de verkeersveiligheid tot het homohuwelijk. De premier zei dat de regering de legislatuurperiode wenste vol te maken en dat het geen zin had te speculeren over vervroegde verkiezingen. «Laten we investeren in positief denken, in voluntarisme. En in het geloof dat ieder van ons iets kan doen aan een beter België», zei hij tot besluit.

Op 29 november paste de ministerraad het Stabiliteitsprogramma 2003-2005 aan. De doelstelling in 2004 en 2005 een financieringsoverschot te realiseren van 0,6 resp. 0,7 % van het BBP werd verlaagd tot 0,3 resp. 0,5 %. De aanpassing was volgens de regering noodzakelijk wegens de onverwacht sterke terugval van de economische groei. Ook de richtcijfers voor de schuldvermindering werden bijgesteld, tot 102,3 % (in plaats van 97,7 %) van het BBP in 2003, 97,9 % (93,0) in 2004 en 93,6 % (88,6) in 2005. De cijfers voor 2004 en 2005 houden geen rekening met de toezegging van de regering een deel van de NMBS-schuld over te nemen.

Nog op 29 november besprak het Overlegcomité enkele geschilpunten met financiële implicaties voor de federale overheid en de gewesten en gemeenschappen, inzonderheid voor Vlaanderen. Het ging in de eerste plaats om de al vermelde vermindering met 332 miljoen euro van de dotatie die de gemeenschappen en gewesten in 2003 van de federale overheid zouden krijgen. Er werd afgesproken dat een werkgroep de bijstelling van het BNI-cijfer voor 1999, 2000 en 2001 nog eens zou verifiëren en dat de deelstaten voortaan volwaardig in het INR zouden worden betrokken.

Volgens de Vlaamse minister-president, Patrick Dewael, had de federale regering ermee ingestemd dat de Vlaamse regering de 40 miljoen euro staatssteun die Beaulieu had teruggestort, in haar begroting voor 2003 mocht opnemen. De Waalse minister-president, Jean-Claude Van Cauwenberghe, sprak dat tegen en zei dat de kwestie, samen met andere dossiers, naar een werkgroep was verwezen. Ook volgens de federale regering was de zaak niet definitief geregeld¹⁵. In het Aquafin-geschil haalde de Vlaamse regering gedeeltelijk haar slag thuis. De federale BTW-administratie had de NV Aquafin, die voor rekening van de Vlaamse overheid het afvalwater zuivert, in november 2001 meegedeeld dat ze op haar zuiveringsactiviteiten 21 in plaats van 6 % BTW diende aan te rekenen. De hogere BTW zou de Vlaamse overheid 50 miljoen euro per jaar kosten. De federale regering toonde zich bereid door een wetswijziging het BTW-tarief voor infrastructuurwerken voor afvalwaterzuivering op 6 % te brengen, mits de Europese Commissie daarmee akkoord zou gaan. Voor de 190 miljoen euro achterstallige BTW die de federale administratie navorderde voor de periode 1993-1999 werd beslist de uitkomst van de lopende rechtszaak van Aquafin tegen de belastingadministratie af te wachten.

De Kamer keurde op 19 december de ontwerp-begroting voor 2003 goed. De bijhorende twee ontwerpen van programmawet¹⁶ had ze al op 13 december goedgekeurd. De Senaat keurde de ontwerpen van programmawet op 23 december goed.

De Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002) telde 511 artikelen, de Programmawet (II) van 24 december 2002 (*Ibid.*) telde er 50. Premier Verhofstadt had op 23 oktober, na de goedkeuring door de ministerraad van het wetsontwerp (dat toen nog maar een 300-tal artikelen telde), van een «zuurstofwet» gesproken, omdat de programmawet was «uitgegroeid tot een ambitieuze wet met tientallen maatregelen ter versterking van het sociaal-economisch weefsel van ons land». De oppositie, die van een «stikstofwet» sprak, verweet de regering misbruik te maken van de programmawet om diverse maatregelen in spoedtempo door het parlement te sluisen. De Programmawet (I) regelde onder meer het sociaal en fiscaal statuut van de meewerkende echtgenoot, het sociaal statuut van de kunstenaars en de voogdij van niet-begeleide minderjarige vreemdelingen. Ze bevatte ook bepalingen over de Nationale Delcrederedienst en Finexpo die verband hielden met de uitvoering van het Lambermontakkoord over de staatshervorming.

De Raad van State, die om een spoedadvies was verzocht, merkte in dat advies op dat het wetsontwerp uit «tal van op zich staande onderdelen» bestond, «die niet alle ingegeven lijken te zijn door overwegingen die te maken hebben met het opstellen van de begroting voor 2003». Sommige onderdelen zouden pas op

¹⁵ In februari 2003 kwam aan het licht dat de notulen van de vergadering van het Overlegcomité van 29 november op de vier daaropvolgende vergaderingen niet werden goedgekeurd wegens onenigheid over de formulering van de Beaulieu-beslissing. Uiteindelijk werd de kwestie naar later doorgeschoven.

¹⁶ Het ene ontwerp bevatte de bepalingen die enkel door de Kamer moesten worden goedgekeurd, het andere de zgn. bicamerale bepalingen die ook de instemming van de Senaat behoeftten. De Senaat maakte van zijn advocatierecht gebruik om ook het eerste ontwerp te behandelen.

1 januari 2004 van kracht worden, andere zouden in een afzonderlijk wetsontwerp kunnen worden overgenomen, zei de Raad van State. Vóór de eindstemming in de Senaat betreurde voorzitter Armand De Decker (MR) «dat de programmawet dit jaar zo overladen is». Hij vond dat de regering «deze keer te ver is gegaan» en zei dat een «betreurenswaardige ontsporing» te vinden.

C. Personenbelasting, vennootschapsbelasting en ecofiscaliteit

PERSONENBELASTING

In verband met de uitvoering van de wet van 10 augustus 2001 over de hervorming van de personenbelasting besliste de regering tijdens het 'Palmzondagconclaaf' (24-25 maart) de indexering van de belastingschalen voor 2002 niet vanaf 1 januari maar pas vanaf 1 oktober in de bedrijfsvoorheffing te verrekenen. In november 2001 had minister van Financiën Reynders gezegd dat de indexering pas op 1 april zou ingaan. Door het uitstel creëerde de regering voor ca. 300 miljoen euro beleidsruimte in de begroting voor 2002. Voorts besliste ze de maximale afstand waarvoor de fiscale aftrek van 0,15 cent per kilometer voor woon-werkverkeer met een ander vervoermiddel dan de auto geldt, te verdubbelen van 50 tot 100 kilometer per dag.

Op 16 oktober vulde de regering het 'groene' deel van de hervorming van de personenbelasting nader in. Milieuvriendelijke en energiebesparende investeringen in woningen (nieuwbouw en verbouwing) kunnen vanaf 1 januari 2003 ten dele van het belastbaar inkomen worden afgetrokken. Het gaat om onder meer de vervanging van oude stookketels, de plaatsing van zonne-energiesystemen en dubbele beglazing, en de isolatie van daken. De belastingvermindering is beperkt tot 590 euro per woning.

Op 19 december overhandigde de HRF aan minister Reynders een advies over de hervorming van de fiscale aftrekgeregeling. De regering had de Hoge Raad daar in juli 2000 om gevraagd. De vereenvoudiging van het aftrekstelsel was volgens het regeerakkoord van 7 juli 1999 een belangrijk onderdeel van een «algemene hervorming van de personenbelasting». In zijn advies, dat op de budgettaire neutraliteit van de hervorming was gebaseerd, vroeg de HRF een duidelijk onderscheid in te voeren tussen beroepskosten en fiscale stimuli. Voor de vereenvoudiging van de fiscale stimuli stelde de Raad drie korven voor : een korf met fiscale aftrekposten in verband met onroerende goederen en langetermijnsparen; een korf met aftrekposten voor sociale uitgaven en diensten aan personen, zoals de kosten voor kinderopvang en PWA- en dienstencheques; een korf met fiscale aftrekposten verbonden aan het leefmilieu, zoals uitgaven voor energiebesparingen en stimulerende maatregelen voor het openbaar vervoer. Voor de eerste korf stelde de HRF een (te indexeren) maximumbedrag van 2.000 euro voor en een belastingvermindering tegen een vaste aanslagvoet van 35 %. Voor de tweede korf dacht de HRF aan een maximumbedrag van 1.810 euro met belangrijke toeslagen per kind, en een vaste aanslagvoet van 40 %. Voor de derde korf sprak het advies over een bovengrens van 1.500 euro en een aanslagvoet van eveneens 40 %. De HRF waarschuwde ervoor dat er bij elke hervorming die budgettair neutraal moet

zijn, winnaars en verliezers zijn. De jongere generaties en de middelste inkomenscategorie leken het meeste voordeel uit het HRF-voorstel te halen. Minister Reynders zei dat hij het advies aan de regering zou voorleggen, maar dat die vóór de verkiezingen van 2003 geen wetgevend initiatief meer zou nemen om het aftrekstelsel te wijzigen.

VENNOOTSCHAPSBELASTING

In de Federale Beleidsverklaring van 9 oktober 2001 had eerste minister Verhofstadt de krachtlijnen getrokken van de hervorming van de vennootschapsbelasting, die in het regeerakkoord in het vooruitzicht was gesteld. Door een verlaging van de aanslagvoeten zou de opbrengst van de vennootschapsbelasting met 1,17 miljard euro afnemen. Ter wille van de budgettaire neutraliteit zouden voor eenzelfde bedrag compenserende maatregelen worden genomen.

De voorstellen die minister Reynders daarvoor uitwerkte, gaven aanleiding tot wrijvingen in de ondernemerswereld. Met name in de beperking (tot 9 %) van de fiscale aftrekbaarheid van de brandstofkosten van bedrijfswagens zag Unizo (Unie van Zelfstandige Ondernemers), volgens een persbericht van 8 maart, een fiscale discriminatie van de kleine ondernemingen tegenover de grote. Het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) noemde de reactie van Unizo «onaanvaardbaar». De socialistische en de groene regeringspartijen hadden twijfels over de budgettaire neutraliteit van Reynders' voorstellen. Het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering maakten zich zorgen over de schrapping van de fiscale aftrekbaarheid van de gewestelijke milieubelasting, meer bepaald voor de textielsector en de wasserijen die als grote waterverbruikers in 2001 voor 7,595 miljoen euro afvalwaterheffing hadden betaald.

Tijdens het 'Palmzondagconclaaf' (24-25 maart) keurde de regering het pakket maatregelen voor de hervorming van de vennootschapsbelasting goed. Zoals aangekondigd, werd het basistarief verlaagd van 39 naar 33 % (exclusief de crisisbelasting; inclusief de crisisbelasting daalde het basistarief van 40,17 naar 33,99 %). Voor de KMO's die minder dan 322.500 euro winst boeken, werd het verlaagde tarief teruggebracht van 28 % (28,84 % inclusief crisisbelasting) naar 24,25 % (24,98 %) op de winst tot 25.000 euro, van 36 % (37,08 %) naar 31 % (31,93 %) op de schijf van 25.000 tot 90.000 euro en van 41 % (42,23 %) naar 34,5 % (35,54 %) op de schijf van 90.000 tot 322.500 euro. Voor diezelfde KMO's werd een fiscale vrijstelling ingevoerd van de gereserveerde winst (maximum 37.500 euro) die herbelegd wordt in vaste activa.

Om de minderinkomsten van de tariefverlaging en de vrijstellingsregeling (1,195 miljard euro) te compenseren, wijzigde de regering de afschrijvingsregels (478 miljoen euro) en de toepassingsregels voor definitief belaste inkomsten (DBI; 322 miljoen euro), en voerde zij een roerende voorheffing (10 %) in op liquidatieboni, de inkoop van eigen aandelen en scheidingsaandelen (124 miljoen euro). Voorts werden de aftrekmogelijkheid van gewestbelastingen (97 miljoen euro) en de compensatie van bedrijfsverliezen met de winst uit abnormale of goedgunstige voordelen (62 miljoen euro) geschrapt. Andere maatregelen, zoals de bestrijding van het misbruik van rechtspersoonlijkheid en een betere inning van de BTW,

zouden naar verwachting 112 miljoen euro opbrengen. Voor de KMO's met minder dan 322.500 euro winst per jaar gold er maar één compensatiemaatregel, met name de roerende voorheffing van 10 % op liquidatieboni, de inkoop van eigen aandelen en scheidingsaandelen.

Volgens het advies van de Inspectie van Financiën (17 april) zou de hervorming van de vennootschapsbelasting niet budgettair neutraal zijn, maar de Schatkist jaarlijks minimum 445 miljoen euro kosten. Ecolo, Agalev en de PS eisten op grond van het advies een aanpassing van het wetsontwerp. De ministerraad keurde op 19 april het voorontwerp van wet goed, met het oog op het advies van de Raad van State. De regering besliste alvast de liquidatieboni en de inkoop van eigen aandelen retroactief te belasten vanaf 25 maart 2002, de dag waarop de principebeslissing genomen was. Eerder was gezegd dat het hele hervormingspakket op 1 januari 2003 zou ingaan. Een werkgroep van experts kreeg de opdracht de budgettaire gevolgen van de hervorming nog eens door te rekenen.

Op 6 juli keurde de regering het wetsontwerp over de hervorming van de vennootschapsbelasting in tweede lezing en na aanpassing aan het advies van de Raad van State goed. Om te vermijden dat banken en verzekeraars een deel van hun activiteiten in beursvennootschappen zouden onderbrengen om aan het strengere DBI-regime te ontsnappen, werd dat laatste uitgebreid tot de beursvennootschappen. Aan het pakket compensatiemaatregelen werd voor het overige niets gewijzigd, maar het Rekenhof kreeg de opdracht de budgettaire neutraliteit van de hervorming van de vennootschapsbelasting te controleren. Zo nodig zouden op basis van zijn rapport supplementaire compensaties worden gezocht. In het Vlaams Parlement verwierp de meerderheid op 20 november een motie waarmee de oppositie een belangenconflict wilde inroepen tegen de schrapping van de fiscale aftrekbaarheid van gewestbelastingen. De kwestie kwam op 29 november ter sprake in het Overlegcomité. De Vlaamse regering, die de verlaging van de vennootschapsbelasting niet in het gedrang wilde brengen, liet er zich naar eigen zeggen van overtuigen dat het niet wenselijk is regulerende heffingen zoals de afvalwaterheffing, als fiscaal aftrekbare bedrijfskosten te beschouwen. Ze kondigde aan de afvalwaterheffing voor de textiel- en de textielverzorgingssector tijdelijk te verlagen, om de gevolgen van de schrapping van de fiscale aftrekbaarheid te milderen.

De Kamer keurde het wetsontwerp over de hervorming van de vennootschapsbelasting op 10 december goed, de Senaat op 23 december. De wet van 24 december 2002 tot wijziging van de vennootschapsregeling inzake inkomstenbelastingen [...] werd gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 31 december 2002 (tweede editie). Premier Verhofstadt kondigde een internationale mediacampagne en een tournee langs de financiële hoofdplaatsen aan om de belastingverlaging bekend te maken aan het internationale bedrijfsleven.

ECOFISCALITEIT

De ministerraad had op 19 juli 2001 een wetsontwerp goedgekeurd over de invoering van 'ecoboni', in de vorm van een accijns- en/of BTW-verlaging, op drank in milieuvriendelijke verpakking en van een 'ecotaks' op drank in wegwerp-

verpakking, waarvan het tarief verschillend was naar gelang van de drank. De regeling, die uitvoering gaf aan het regeerakkoord en aan een principebeslissing van de ministerraad van 22 december 2000, kwam in de plaats van de ecotaks die in 1993 was ingevoerd¹⁷ en zou ingaan op 1 maart 2002. Eind 2001 wachtte minister van Financiën Reynders nog altijd op de opmerkingen van de Europese Commissie om het wetsontwerp bij het parlement in te dienen.

De Europese Commissie stuurde op 16 januari 2002 een lijst met vragen tot verduidelijking naar de regering. Ze vroeg zich onder meer af of de tariefverschillen van de heffing naar gelang van de inhoud van de drankverpakking verenigbaar waren met het Europees recht.

Naar aanleiding van die opmerking stuurde de regering tijdens het 'Palmzondag-conclaaf' (24-25 maart) haar voorontwerp van wet grondig bij. De gedifferentieerde heffing werd vervangen door een algemene ecotaks van 11,6 cent per liter op drank in wegwerpverpakking. Drank in retourflessen en in deels gerecycleerde verpakking werd niet alleen vrijgesteld van de heffing, maar zou ook een vermindering van accijns en BTW genieten. De hele operatie zou, afgezien van het effect van wijzigingen in het koopgedrag, budgettair neutraal zijn.

De regering diende het wetsontwerp op 8 juli bij het parlement in. De Kamer keurde het op 11 december goed, de Senaat op 23 december. Dat gebeurde telkens samen met het wetsontwerp over de hervorming van de vennootschapsbelasting. De groenen, die in 1993 de invoering van de ecotaks hadden verkregen in ruil voor steun aan de Sint-Michielsstaatshervorming en geregeld hun onvrede over de gebrekkige uitvoering van de ecotakswet hadden geuit, hadden op die koppeling aangedrongen.

De wet van 30 december 2002 houdende diverse fiscale bepalingen op het stuk van milieutaksen en ecobonussen verscheen op 17 april 2003 in het *Belgisch Staatsblad* en zou op 1 juli 2003 ingaan¹⁸. De wet verlaagde voor alle dranken, zowel alcoholische als niet-alcoholische, die aan een accijns onderworpen zijn, het tarief van de accijns en de bijzondere accijns. Het BTW-tarief op drank werd verminderd van 21

¹⁷ De wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, waarin de ecotaksregeling was opgenomen, bepaalde dat een milieutaks van 15 frank werd geheven op elke drankverpakking waarop geen statiegeld werd betaald. Tot het jaar 2000 werd als overgangsmaatregel vrijstelling verleend voor recycleerbare wegwerpverpakking, waardoor er in de praktijk op drank geen ecotaks moest worden betaald. Met een eenvoudig bericht in het *Belgisch Staatsblad* van 30 december 2000 had minister Reynders die overgangperiode met één jaar verlengd. De verlenging werd geregulariseerd met de wet van 26 juni 2002 tot wijziging van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur (B.S. 5 juli 2002), die, met terugwerking tot 1 januari 2001, de overgangperiode voor onbepaalde tijd verlengde.

¹⁸ Minister Reynders had aanvankelijk gezegd dat de wet op 10 januari 2003 bekendgemaakt en op 20 januari 2003 van kracht zou worden, met uitzondering van de bepalingen over het kenteken op de verpakking waarover nog overleg met de Europese Commissie liep. Op 10 januari 2003 besliste de regering de inwerkingtreding van de wet uit te stellen tot 20 maart omdat er nog een orgaan moest worden opgericht om de samenstelling van de verpakking te controleren en te homologeren en omdat de drank- en de verpakkingindustrie meer voorbereidingstijd hadden gevraagd. Nadat de Europese Commissie opmerkingen had geformuleerd op de regeling voor het kenteken op de verpakking, werd met een amendement op het ontwerp van programmawet, dat in maart in de Kamer besproken werd, de datum van de inwerkingtreding vastgesteld op 1 juli 2003.

naar 6 %. Drankverpakkingen voor eenmalig gebruik werden onderworpen aan een verpakkingsheffing van 11,6262 cent per liter. Vrijstelling van de verpakkingsheffing werd verleend voor melk en melkproducten, alsook voor verpakkingen die bestaan uit een bij koninklijk besluit vast te stellen minimumpercentage gerecycleerde grondstof. De wet bevatte ook een nieuwe regeling voor de milieutaks op wegwerpfototoestellen, batterijen en industriële verpakking. Op 4 december had de regering in een koninklijk besluit het aandeel van gerecycleerde grondstoffen waaruit drankverpakking moet bestaan om vrijstelling te genieten, vastgesteld op 50 %; gekleurd glas moet voor 70 % uit gerecycleerde grondstof bestaan.

IV. Het binnenlands beleid

A. Institutionele wetgeving en politieke vernieuwing

GRONDWET

Bij akte van 21 februari 2002 (B.S. 26 februari 2002, tweede editie) werd artikel 10 van de grondwet, over het gelijkheidsbeginsel, aangevuld met de bepaling dat de gelijkheid van vrouwen en mannen is gewaarborgd, en werd in de grondwet een artikel 11bis opgenomen dat bepaalt, dat de wet, het decreet en de ordonnantie voor vrouwen en mannen de gelijke uitoefening van hun rechten en vrijheden waarborgen, en hun gelijke toegang tot de door verkiezing verkregen mandaten en de openbare mandaten bevorderen. Nog volgens het nieuwe artikel 11bis tellen de ministerraad en de gemeenschaps- en gewestregeringen «personen van verschillend geslacht», en organiseren de wet, het decreet en de ordonnantie «de aanwezigheid van personen van verschillend geslacht binnen de bestendige deputaties van de provincieraden, de colleges van burgemeester en schepenen, de raden voor maatschappelijk welzijn, de vaste bureaus van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn en in de uitvoerende organen van elk ander interprovinciaal, intercommunaal of binnengemeentelijk territoriaal orgaan», tenzij het rechtstreeks verkozen mandaten betreft.

Bij akte van 17 december 2002 (B.S. 31 januari 2003, derde editie) werd, overeenkomstig het Octopusakkoord (24 mei 1998), door een wijziging van artikel 157 van de grondwet, het permanente karakter van de militaire rechtbanken geschrapt. Volgens de nieuwe formulering zijn er militaire gerechten «wanneer de staat van oorlog bepaald in artikel 167, § 1, tweede lid, is vastgesteld» en worden «de organisatie van de militaire gerechten, hun bevoegdheid, de rechten en verplichtingen van de leden van deze gerechten, alsmede de duur van hun ambt» bij wet geregeld. Een overgangsbepaling stelde de inwerkingtreding van de gewijzigde bepaling vast «op de datum van opheffing van de wet van 15 juni 1899 houdende titel I en II van het Wetboek van strafrechtspleging voor het leger». Tot dan zouden ook in vredetijd militaire rechtbanken bestaan¹⁹.

¹⁹ De wet van 15 juni 1899 werd opgeheven door de wet van 10 april 2003 tot regeling van de afschaffing van de militaire rechtscollages in vredetijd alsmede het behoud ervan in oorlogstijd (B.S. 7 mei 2003). De datum waarop de wet van 10 april 2003 in werking trad, werd bij koninklijk besluit van 10 april 2003 (B.S. 7 mei 2003) vastgesteld op 1 januari 2004.

Daarnaast werd in artikel 157 de grondwettelijke basis gelegd voor de invoering, eveneens in uitvoering van het Octopusakkoord, van strafuitvoeringsrechtbanken. Volgens het aangevulde artikel 157 zijn er «strafuitvoeringsrechtbanken in de plaatsen die de wet aanwijst» en regelt de wet «hun organisatie, hun bevoegdheid, alsmede de wijze van benoeming en de duur van het ambt van hun leden». Strafwetvoeringsrechtbanken zouden beslissen over alle modaliteiten en aspecten van de strafuitvoering, met inbegrip van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Wat de voorwaardelijke invrijheidstelling betreft, zouden ze de taak overnemen van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling die, overeenkomstig de aanbevelingen van de Dutroux-commissie, waren opgericht door de wet van 18 maart 1998.

RAAD VAN STATE

De wet van 17 februari 2002 tot beteugeling van het kennelijk onrechtmatig beroep bij de afdeling Administratie van de Raad van State (B.S. 16 maart 2002) geeft de Raad van State de mogelijkheid een geldboete van 125 tot 2.500 euro op te leggen aan verzoekers die, naar het oordeel van de Raad, ten onrechte beroep aantekenen tegen een administratieve beslissing. De maatregel zou de grote achterstand bij de afdeling Administratie moeten verminderen.

Op 27 september keurde de ministerraad een wetsontwerp goed over de hervorming van de afdeling Wetgeving van de Raad van State. Het verlengde de termijn voor dringend advies van drie tot vijf dagen en beperkte het advies tot de bevoegdheid, de rechtsgrond en de vormvereisten. Ook voor een gewoon advies (binnen de 30 dagen) kan het onderzoek tot die drie elementen beperkt worden. Bij de voorbereiding van het wetsontwerp was er sprake van de adviesopdracht van de Raad van State af te bouwen, maar na kritiek van onder meer de oppositie en de Raad van State zelf werd daarvan afgezien. Het wetsontwerp werd begin 2003 door het parlement goedgekeurd. De wet van 2 april 2003 tot wijziging van sommige aspecten van de wetgeving met betrekking tot de inrichting en de werkwijze van de afdeling Wetgeving van de Raad van State werd op 14 mei 2003 in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt.

HERVORMING KIESSTELSEL EN TWEKAMERSTELSEL

Het regeerakkoord van 7 juli 1999 stelde, om de burgerdemocratie te versterken, een «modernisering en aanpassing» van het kiesstelsel in het vooruitzicht. Twee van de aangekondigde maatregelen, de halvering van het gewicht van de lijststem en de afschaffing van het opvolgerstelsel, werden geregeld met de wetten van 26 juni 2000 (voor de gemeente- en provincieraden en het Europees Parlement) en 27 december 2000 (voor de Kamer, de Senaat en de Raad van de Duitstalige Gemeenschap), en de bijzondere wet en de wet van 22 januari 2002 (voor het Vlaams Parlement, het Waals Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad).

Hoewel andere aspecten van de hervorming van het kiesstelsel, zoals de grootte van de kieskringen, verwezen waren naar de parlementaire Commissie voor Politieke Vernieuwing, die op 17 januari 2000 was geïnstalleerd, had premier Verhofstadt op 19 mei 2000 zelf een akkoord aangekondigd over een pakket maatregelen voor politieke vernieuwing: man-vrouwpariteit op de kandidatenlijsten, grotere kieskringen, de mogelijke invoering van een kiesdrempel en de rechtstreekse verkiezing van de burgemeester.

Op 25 april 2001 had Verhofstadt in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken bevestigd dat de regering een wetsontwerp voorbereidde over de invoering van provinciale kieskringen in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Antwerpen²⁰. De premier had ook gewag gemaakt van de kandidaatstelling van één of meer 'boegbeelden' in twee of meer kieskringen. In de Federale Beleidsverklaring van 9 oktober 2001 had Verhofstadt herhaald dat er provinciale kieskringen zouden worden gevormd en de invoering van een kiesdrempel van 5% in het vooruitzicht gesteld.

Op 10 januari 2002 zei premier Verhofstadt in de Kamer dat de wetsontwerpen over de herindeling van de kieskringen en de invoering van een kiesdrempel vóór Pasen zouden moeten worden goedgekeurd omdat de partijen anders onvoldoende tijd zouden hebben om zich aan de nieuwe regels aan te passen. Op dat ogenblik had de regering echter nog geen van beide wetsontwerpen goedgekeurd en bij het parlement ingediend, wegens meningsverschillen tussen de coalitiepartijen.

De PS was er tegen gekant dat ook Luik en Henegouwen een provinciale kieskring zouden vormen. Naar verluidde verzetten de kleinere PS-federaties zich daartegen en vreesde PS-voorzitter Di Rupo dat door de 'provincialisering' van de kieskringen 'zijn' provincie Henegouwen een Kamerzetel zou verliezen. Alle Franstalige partijen verzetten zich tegen de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde, waar de Vlaamse partijen op aandringen om de vorming van provinciale kieskringen te kunnen doortrekken tot Vlaams-Brabant. Voorts was er discussie over het niveau waarvoor de kiesdrempel zou gelden (provincie of gewest), het aantal 'landelijke' lijsttrekkers (één, twee of drie) en de herinvoering van het opvolgerstelsel.

Op 13 maart gaf Verhofstadt in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken toe dat de hervorming van het kiesstelsel vertraging opliep omdat de regering had gewacht op de «laatste bevolkingscijfers» om na te gaan of de invoering van provinciale kieskringen gevolgen zou hebben voor de tienjaarlijkse zetelaanpassing. Verhofstadt zei dat dit niet het geval was en dat daarmee een hinderpaal was weggenomen. Hij doelde daarmee op de vrees van Di Rupo dat Henegouwen een Kamerzetel zou verliezen²¹. De premier bevestigde dat er nog discussie was over de vraag of er een regionale dan wel een provinciale kiesdrempel zou komen.

²⁰ De provincies Limburg, Namen, Luxemburg vormden al één kieskring. Dat was ook zo voor de provincie Waals-Brabant (arrondissement Nijvel), zij het met behoud van de apparentering met de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde.

²¹ Op basis van de bevolkingscijfers van 1 oktober 2001, die voor de zetelaanpassing gebruikt zouden worden, zou Henegouwen geen Kamerzetel verliezen.

Half april, na het paasreces, kwamen de gesprekken in de meerderheid over de hervorming van het kiesstelsel in de laatste rechte lijn. De PS had er intussen mee ingestemd ook van de provincies Henegouwen en Luik telkens één kieskring te maken. Het idee van de 'regionale' boegbeelden, die in alle provincies van Vlaanderen resp. Wallonië kandidaat zouden kunnen zijn, werd afgevoerd wegens verzet van de PS, die vreesde nadeel te lijden van de populariteit in Wallonië van MR-voorman Louis Michel. In de plaats zou bij de verkiezingen van 2003 de gelijktijdige kandidaatstelling voor een provinciale Kamerlijst en de (regionale) senaatslijst mogelijk zijn, als overgangsregeling tot de herziening van het tweekamerstelsel die Verhofstadt in de Federale Beleidsverklaring van 9 oktober 2001 had aangekondigd.

Op 17 april zei Bert Anciaux, de Vlaamse minister van Cultuur, dat zijn partij, Spirit, de rechtstreekse verkiezing van de burgemeester zou tegenhouden als er zowel een provinciale als een regionale kiesdrempel van 5 % zou worden ingevoerd, zoals Verhofstadt persoonlijk voorstond²².

Volgens persberichten was een regeling voor Vlaams-Brabant en Brussel het grootste overblijvende obstakel vóór in de avond van 25 april de top van de regering en de voorzitters van de meerderheidspartijen bijeenkwamen om, naar het woord van premier Verhofstadt, een akkoord over de hervorming van het kiesstelsel te «formaliseren». Het duurde evenwel nog vijftien uur vooraleer de onderhandelaars op 26 april omstreeks 9 uur volledige overeenstemming vonden. Nadat er een akkoord was om in de kieskringen Leuven en Brussel-Halle-Vilvoorde gemeenschappelijke Nederlandstalige lijsten in te dienen, trachtte Louis Michel een gelijkaardige regeling af te dwingen voor 'zijn' kieskring Waals-Brabant en Brussel-Halle-Vilvoorde. Dat voorstel botste op verzet van PS-vice-premier Onkelinx, die in 2001 van Luik naar Brussel was verhuisd en daar geen concurrentie van Michel duldde. De MR-leider gaf pas na uren bikkelharde onderhandelingen de strijd op.

Het akkoord van 26 april over «Politieke vernieuwing» beoogde de invloed van de burger op de politieke besluitvorming te versterken en de politieke instellingen «definitief» aan te passen «aan de federale staatsordening».

Volgens het akkoord zouden vóór de ontbinding van het federale parlement, met het oog op de verkiezingen van 15 juni 2003²³, de grondwetsartikelen voor herziening vatbaar worden verklaard die nodig zouden zijn om de afgesproken hervormingen te realiseren. Ook artikel 195, over de procedure van de grondwetsherziening, zou in de herzieningslijst worden opgenomen. De gewest- en gemeenschapsraden zouden officieel de naam 'parlement' krijgen.

²² Voor de regeling van de aanwijzing van de burgemeester zijn sinds 1 januari 2002 de gewesten bevoegd. Voor het debat hierover in Vlaanderen, zie in dit Jaarboek: M. DEWEERDT, *Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2002*, pp. 436-437.

²³ Volgens het Kieswetboek zouden de verkiezingen op 20 juli 2003 vallen. Om 'vakantieverkiezingen' te vermijden, zou het nodig zijn het parlement voortijdig te ontbinden. Premier Verhofstadt noemde op 26 april voor het eerst 15 juni als verkiezingsdatum. In januari 2003 werd beslist de verkiezingen op 18 mei te houden.

Aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou constitutionele autonomie worden verleend, met dien verstande dat voor de uitoefening ervan een bijzondere meerderheid vereist zou zijn (een tweederde meerderheid in de Raad en een meerderheid in elke taalgroep).

In de volgende legislatuur zou de Senaat worden omgevormd tot een paritaire assemblee die de gewesten en de gemeenschappen vertegenwoordigt en 35 Nederlandstalige en 35 Franstalige leden telt, die door de Vlaamse resp. de Franse Gemeenschap worden aangewezen. Van de 35 leden per taalrol zouden er ten minste 30 afgevaardigd worden door het betrokken gemeenschapsparlement en/of de betrokken gemeenschapsregering en maximum vijf gecoöpteerd worden. Niet meer dan twee derde van de senatoren van elke taalgroep zou tot hetzelfde geslacht mogen behoren. Eén lid van de Franse taalgroep zou door de Raad van de Duitstalige Gemeenschap worden aangewezen. De senatoren van rechtswege zouden verdwijnen.

De Senaat zou bevoegd zijn voor de verklaring tot herziening van de grondwet, de grondwetsherziening, de bijzondere 'communautaire' wetten, de gemengde verdragen en de multilaterale samenwerkingsakkoorden. Voor de goedkeuring van de gemengde verdragen en de multilaterale samenwerkingsakkoorden zou een meerderheid in elke taalgroep vereist zijn en zouden de betrokken parlementen een evocatierecht krijgen in elke stand van de procedure.

De Senaat zou ook «een controlerende rol spelen inzake het respect voor de rechten en belangen van de gefedereerde entiteiten», door middel van een evocatierecht dat ingeroepen zou kunnen worden door een meerderheid in minstens één taalgroep. Met een meerderheid in beide taalgroepen zou de Senaat bij de Kamer amendementen kunnen indienen, maar de Kamer zou in laatste instantie beslissen. De Senaat zou ook ontwerpen en aanbevelingen aanhangig kunnen maken bij de Kamer. De senatoren zouden het recht hebben schriftelijke vragen te stellen.

De Kamer zou worden uitgebreid van 150 naar 200 leden, van wie er 150 verkozen worden «in plaatselijke kieskringen» en 50 «op een nationale lijst per gemeenschap». De verdeling van die 50 zetels over de twee taalgroepen zou gebeuren volgens het aantal zetels dat elke taalgroep bij de vorige verkiezingen in de plaatselijke kieskringen had verworven. Het zou mogelijk zijn zowel op een «nationale» als op een «plaatselijke» lijst kandidaat te zijn. In de schoot van de Kamer zou een «bijzondere reflectiecommissie» worden opgericht om het wetgevende werk in tweede lezing te evalueren.

Met betrekking tot de hervorming van het kiesstelsel voorzag het 26-aprilakkoord in de veralgemening van de provinciale kieskringen en de invoering van een kiesdrempel van 5 % per kieskring, met een aparte regeling voor de voormalige provincie Brabant. De kieskringen Leuven en Brussel-Halle-Vilvoorde zouden behouden blijven, maar de Nederlandstalige kandidaten van beide kieskringen zouden op gemeenschappelijke lijsten staan. In Brussel-Halle-Vilvoorde zouden de zetels in eerste instantie over de twee taalgroepen, m.a.w. het geheel van Nederlandstalige resp. Franstalige lijsten, worden verdeeld. Het aantal Nederlandstalige zetels zou vervolgens bij het aantal zetels van de kieskring Leuven worden gevoegd. De verdeling van de Nederlandstalige zetels over de

Nederlandstalige partijen zou gebeuren op basis van hun stemmen in de kieskringen Leuven en Brussel-Halle-Vilvoorde. De Franstalige zetels zouden worden verdeeld over de Franstalige lijsten van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Voor de Nederlandstalige lijsten zou de kiesdrempel gelden in de 'kieskring' Leuven-Brussel-Halle-Vilvoorde, voor de Franstalige lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde.

«Om de kansen van kandidaten uit kleinere kiesdistricten bij de omvorming naar grotere kieskringen te vrijwaren», zou het opvolgerstelsel heringevoerd worden. «Als voorafspiegeling van de definitieve regeling bij de verkiezingen voor de federale Kamer» zou het bij de verkiezingen van 2003 mogelijk zijn te kandideren voor zowel de Senaat als op de Kamerlijst van zijn woonplaats.

In het akkoord van 26 april verbonden de meerderheidspartijen er zich toe «zonder dralen» het wetsontwerp goed te keuren over de uitbreiding van de bevoegdheden van het Arbitragehof²⁴, alsook het wetsontwerp en het ontwerp van bijzondere wet tot uitvoering en aanvulling van de wet resp. de bijzondere wet van 2 mei 1995 betreffende de verplichting om een lijst van mandaten, ambten en beroepen, alsmede een vermogensaangifte in te dienen²⁵. Ten slotte werd overeengekomen de parlementaire controlecommissie voor de verkiezingsuitgaven door leden van het Rekenhof te laten bijstaan.

De Vlaamse oppositiepartijen (CD&V, Vlaams Blok, N-VA en Spirit) reageerden negatief op het akkoord. Ze zeiden dat de hervorming van het kiesstelsel enkel bedoeld was om de kopstukken van de paars-groene partijen grotere electorale wingewesten te bezorgen en ze verweten de Vlaamse regeringspartijen de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde – een oude eis van de Vlaamse Beweging – voorgoed afgevoerd te hebben. CD&V zei dat de regeling voor Brabant de Vlamingen twee Kamerzetels zou kosten. De meerderheid betwistte dat en zei dat er hooguit één zetel verloren zou gaan, minder dan bij een splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde. De Vlaamse oppositie had ook kritiek op de paritaire samenstelling van de 'federale Senaat'. CD&V zei dat de partij na de verkiezingen niet zou meewerken aan de hervorming van het tweekamerstelsel, waarvoor in het parlement een tweederde meerderheid vereist is. De Franstalige christen-democraten zeiden dat het akkoord definitief de band doorknipte tussen Brussel en de Rand, «het natuurlijk hinterland van Brussel», en het gewicht van de Vlamingen in Brussel zou vergroten doordat ook Leuvenaars voor Vlaamse Brusselaars zouden kunnen stemmen.

De kritiek van het FDF op de regeling voor Brabant veroorzaakte een crisis in het Mouvement Réformateur (MR), waarvan de partij deel uitmaakt. FDF-minister Didier Gosuin dreigde ermee ontslag te nemen uit de Brusselse gewestregering. Louis Michel, de sterke man van het MR, wist de crisis te bedwingen doordat hij van premier Verhofstadt de toezegging verkreeg dat de apparentering tussen

²⁴ De regering had het wetsontwerp op 4 september 2001 ingediend in de Senaat. De Senaat zou het in oktober 2002, de Kamer in januari 2003 goedkeuren.

²⁵ Het wetsontwerp en het ontwerp van bijzondere wet waren op 29 april 1999 goedgekeurd door de Kamer, na de verkiezingen van verval ontheven en overgezonden naar de Senaat. De Senaat amendeerde de ontwerpen in februari 2003, maar in de Kamer werden de geamendeerde ontwerpen vóór de ontbinding van het parlement (10 april 2003) niet meer goedgekeurd.

Waals-Brabant en de Franstalige lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde behouden zou blijven.

De voorzitters van de zes meerderheidsfracties in de Kamer dienden op 14 mei een wetsvoorstel in over de hervorming van het kiesstelsel. Omdat het zowel monocamerale als bicamerale bepalingen bevatte, werd het in de loop van de bespreking op advies van de Raad van State gesplitst. Het ene voorstel regelde de herinvoering van het opvolgersysteem, de gelijktijdige kandidaatstelling voor Kamer en Senaat bij de verkiezingen van 2003, de invoering van een kiesdrempel voor de Kamer en de Senaat, de toevoeging van de voorzitters en raadsheren van het Rekenhof aan de Controlemmissie voor de verkiezingsuitgaven en het gebruik van de cijfers van de in het Rijksregister ingeschreven natuurlijke personen voor de verdeling van de Kamerzetels over de kieskringen. Het andere wetsvoorstel regelde de kandidaatstelling en zetelverdeling in de voormalige provincie Brabant. Op verzoek van Kamervoorzitter Herman De Croo bracht de Raad van State op 24 mei een spoedadvies over het (nog niet gesplitste) wetsvoorstel uit. Volgens de Raad van State was de opdeling van de kiezers van Brussel-Halle-Vilvoorde in een Nederlands- en een Franstalig kiescollege en de daarop gebouwde regeling voor de Kamerverkiezingen in de voormalige provincie Brabant op diverse punten strijdig met de grondwet. De taalverklaring die de kandidaten in Brussel-Halle-Vilvoorde zouden moeten afleggen, beschouwde de Raad van State als een aanvullende verkiesbaarheidsvoorwaarde. Volgens de grondwet kunnen echter geen andere verkiesbaarheidsvoorwaarden worden opgelegd dan deze die in de grondwet staan. Dat, afhankelijk van de keuze van de kiezers voor een Nederlandstalige of een Franstalige kandidaat, een zetel van Brussel-Halle-Vilvoorde naar Leuven zou overgaan, of omgekeerd, was volgens het advies strijdig met de grondwettelijke bepalingen over de verdeling van de zetels over de kieskringen. Voorts vroeg de Raad van State zich af of het verenigbaar was met het gelijkheidsbeginsel dat de kiezers van Brussel-Halle-Vilvoorde die voor het Nederlandse kiescollege opteren, voor een kandidaat uit de kieskring Leuven zouden kunnen stemmen en deze die voor het Franse kiescollege opteren niet, en dat Nederlandstalige kandidaten uit Brussel-Halle-Vilvoorde stemmen zouden kunnen werven in Leuven, maar Franstalige kandidaten niet. De Raad had ook bedenkingen bij het behoud van de apparentering tussen de Franstalige lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde en de lijsten in de kieskring Waals-Brabant.

Volgens het advies was de beperking van de (gelijktijdige) kandidaatstelling voor de Kamer tot de «kieskring van zijn woonplaats» strijdig met de grondwettelijke bepaling dat een Kamerlid zijn woonplaats in België moet hebben. Ten slotte stelde de Raad van State de vraag of de invoering van een kiesdrempel de evenredige vertegenwoordiging niet zou uithollen.

CD&V, het Vlaams Blok en de N-VA kondigden na de bekendmaking van het advies (28 mei) aan naar het Arbitragehof te zullen stappen indien de meerderheid haar wetsvoorstel niet zou aanpassen. De regeringspartijen zeiden dat de meeste opmerkingen van de Raad van State konden worden weerlegd.

Op 20 juni dienden de meerderheidspartijen enkele amendementen in waarmee ze naar hun zeggen gedeeltelijk tegemoetkwamen aan de kritiek van de Raad van State. Op de Nederlandstalige lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde en Leuven en op de Franstalige lijsten in Brussel-Halle-Vilvoorde zouden 29 kandidaten mogen staan, de som van het maximum in Brussel-Halle-Vilvoorde (22) en Leuven (7). De bepalingen over de taalverklaring werden verplaatst van het artikel in het Kieswetboek over onverenigbaarheden naar een artikel over de indiening van kandidaturen. In verband met de dubbele kandidaatstelling voor Kamer en Senaat werd het uitzonderingskarakter duidelijker beklemtoond.

In adviezen van 26 juni en 2 juli over de amendementen handhaafde de Raad van State evenwel zijn bezwaren. In een «juridische nota» van 2 juli aan de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken trachtte de regering op haar beurt de kritiek van de Raad van State omstandig te weerleggen. De Kamercommissie keurde op 12 juli de twee wetsvoorstellen goed.

Aan het begin van de bespreking in de plenaire vergadering van donderdag 18 juli vroeg VLD-fractievoorzitter Hugo Coveliers het debat uit te stellen tot zaterdag 20 juli omdat het commissieverslag pas op 17 juli was rondgedeeld. De oppositiepartijen protesteerden fel en zagen in het verzoek een zet «van de regeringstop» om te beletten dat ze de Raad van State een supplementair advies zouden vragen en daardoor de stemming tot na het zomerreces zou worden verdaagd. De meerderheid ging er kennelijk van uit dat de oppositie op 20 juli, de eerste dag van het reces, niet de vereiste vijftig Kamerleden zou bijeenkrijgen om advies over amendementen van CD&V en het CDH op de wetsvoorstellen te vragen. De oppositie speculeerde er dan weer op dat het verzet in de meerderheidspartijen tegen de 'provincialisering' van de kieskringen na het reces, wanneer de samenstelling van de kandidatenlijsten op gang zou komen, zou aanzwellen. Na een lange procedureslag steunden 85 Kamerleden het verzoek van Coveliers.

Op 20 juli waren er 51 leden van de oppositie aanwezig, net voldoende om Kamervoorzitter De Croo te verplichten nogmaals de Raad van State te raadplegen. De beraadslaging en stemming over de wetsvoorstellen werd uitgesteld tot 12 en 13 september.

In zijn spoedadvies van 26 juli had de Raad van State geen opmerkingen op de meeste amendementen van de oppositie, die haaks stonden op de bepalingen in de wetsvoorstellen over Brabant en de dubbele kandidaatstelling. CD&V-Kamerfractieleider Yves Leterme leidde daar uit af dat de Raad van State zijn bezwaren tegen de wetsvoorstellen «impliciet» handhaafde.

De Kamer onderbrak op 12 en 13 september het reces voor de bespreking van en de stemming over de twee wetsvoorstellen tot hervorming van het kiesstelsel. Tijdens de stemming (13 september) bleek dat het nieuwe elektronische stelsysteem dat tijdens de vakantie geïnstalleerd was, de stemverrichtingen niet nauwkeurig registreerde. Omdat de oppositie weigerde bij zitten en opstaan te stemmen, werd begonnen met de stemming bij naamafroeping, maar dat verliep dermate omslachtig, dat omstreeks 23 uur, na de stemming over één amendement, beslist werd de stemming op te schorten.

De Kamer kwam op 25 september opnieuw bijeen, nadat de problemen met de software van de stemcomputer waren opgelost. Zonder verdere problemen keurde

de Kamer de hervorming van het kiesstelsel goed. Zoals was afgesproken, 'mochten' drie leden van de meerderheid (Pierre Lano, VLD; Jan Peeters, SP.A; François Dufour, PS) tegenstemmen om hun ongenoegen – en dat van verscheidene fractiegenoten – over de invoering van provinciale kieskringen te vertolken. Karel Pinxten (VLD) onthield zich.

Op 29 september betoogden in Vilvoorde 3.500 (politie) tot 7.000 (organisatoren) Vlamingen op initiatief van de Vlaamse Volksbeweging (VVB), het Taal Aktie Komitee en het Halle-Vilvoordekomitee tegen de kieswethervorming, inzonderheid de niet-splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde, en tegen de plannen voor de invoering van een paritaire Senaat.

In het Vlaams Parlement verwierp de meerderheid op 6 november een motie waarmee de CD&V-fractie een belangenconflict had willen inroepen tegen het wetsontwerp dat de nieuwe regeling voor de voormalige provincie Brabant bevatte en op dat ogenblik in de Senaat in behandeling was.

De Senaat keurde de wetsontwerpen tot wijziging van het kiesstelsel op 7 november goed. Bij de meerderheid waren er één tegenstem (Jacques Timmermans, SP.A) en enkele onthoudingen.

De wetswijzigingen werden op 10 januari 2003 in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt en zouden het voorwerp vormen van schorsings- en vernietigingsberoep bij het Arbitragehof. Op 26 februari 2003 zou het Arbitragehof de bepalingen in verband met Brabant schorsen.

In uitvoering van het akkoord van 19 mei 2000 keurde het parlement enkele wetsontwerpen goed om de 'man-vrouwpariteit' op de kandidatenlijsten te regelen.

De wet van 18 juli 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten van de kandidaturen voor de verkiezingen van de federale Wetgevende Kamers en van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap (B.S. 28 augustus 2002) bepaalt dat op een kandidatenlijst voor die assemblees het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht niet groter mag zijn dan één, en dat de eerste twee kandidaten van een verschillend geslacht moeten zijn. Als overgangsmaatregel gold dat bij de eerste volledige vernieuwing van het federale parlement resp. de Raad van de Duitstalige Gemeenschap de eerste drie kandidaten van elke lijst niet van hetzelfde geslacht mochten zijn.

De bijzondere wet van 18 juli 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten van de kandidaturen voor de verkiezingen van de Waalse Gewestraad, de Vlaamse Raad en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad (B.S. 13 september 2002) en de wet van 17 juni 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen van het Europees Parlement (B.S. 28 augustus 2002) bevatten gelijklopende bepalingen voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement, het Waals Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad resp. het Europees Parlement.

De wet van 7 maart 2002 tot wijziging van het Kieswetboek om het stemrecht toe te kennen aan de Belgen die in het buitenland verblijven, voor de verkiezing van de federale Wetgevende Kamers en tot instelling van de vrijheid van keuze van de gemachtigde in geval van stemming per volmacht (B.S. 8 mei 2002), versoepelde en vereenvoudigde de uitoefening van het kiesrecht door Belgen die in het buitenland verblijven.

Het kiesrecht voor Belgen die in het buitenland verblijven was ingevoerd door de wet van 18 december 1998. Om hun kiesrecht daadwerkelijk te kunnen uitoefenen, moesten zij zich laten inschrijven in het 'register van de Belgische kiezers die in het buitenland gevestigd zijn', dat in elke Belgische gemeente werd bijgehouden, en in België een gevolmachtigde aanwijzen die in hun naam ging stemmen. Bij de verkiezingen van 13 juni 1999 hadden maar 18 'buitenlandse Belgen' van hun kiesrecht gebruik gemaakt. De geringe bijval werd toegeschreven aan de omslachtige procedure. Vooral de Franstalige liberalen hadden op een versoepeling van de regeling aangedrongen.

De wet van 7 maart 2002 schrapt de inschrijving in het register van de buitenlandse kiezers in een Belgische gemeente. Alle Belgen die ingeschreven zijn in een consulaire bevolkingsregister dat wordt bijgehouden in een ambassade of consulaat en die voldoen aan de andere voorwaarden, hebben kiesrecht en zijn verplicht aan de verkiezingen deel te nemen. 'Buitenlandse Belgen' moeten zich als kiezer laten inschrijven in een Belgische gemeente naar keuze. Zij hebben vijf mogelijkheden om hun stemplicht te vervullen: 1. persoonlijk stemmen in de gemeente waar ze zich laten inschrijven; 2. in die gemeente een gevolmachtigde aanwijzen; 3. persoonlijk stemmen op de ambassade of het consulaat waar ze zijn ingeschreven; 4. in het land waar ze verblijven een gevolmachtigde aanwijzen; 5. per brief stemmen. Hun stemmen worden geteld bij de stemmen van de kieskring waarin de gemeente ligt waar ze zich als kiezer laten inschrijven.

De wet van 7 maart 2002 bepaalt ook dat een kiezer om het even welke andere kiezer als gevolmachtigde kan aanwijzen. Voordien kon men enkel aan de echtgenoot of een bloed- of aanverwant tot de derde graad die zelf kiezer was, een volmacht geven.

Eind 2002 waren in het parlement wetsvoorstellen aanhangig die partijen toestaan op de stembiljetten het logo in plaats van het letterwoord te vermelden. Het maximum aantal letters waaruit een letterwoord of logo mag bestaan, zou worden verhoogd van 6 tot 12. Het letterwoord of logo zou uit in totaal 13 tekens mogen bestaan. Een ander wetsvoorstel dat nog in behandeling was, zou het mogelijk maken bij de parlementsverkiezingen van 2003 een 'ticketingsysteem' te testen, waarmee de kiezer zijn 'elektronische' stem op papier zou kunnen controleren.

B. Staatshervorming

Op 1 januari werden, overeenkomstig het Lambermontakkoord over de vijfde staatshervorming en de bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen, de drie gewesten bevoegd voor het landbouwbeleid (met uitzondering van in hoofdzaak de aspecten

die de volksgezondheid en de diergezondheid betreffen), het uitvoerbeleid en de organisatie van het binnenlands bestuur (met vele uitzonderingen). Ook de bijzondere wet van 13 juli 2001 tot herfinanciering van de gemeenschappen en uitbreiding van de fiscale bevoegdheden van de gewesten werd op 1 januari van kracht²⁶.

De overheveling van supplementaire bevoegdheden ging ook deze keer samen met de overdracht van federale ambtenaren naar de deelstaten. Algemene regels daarover werden opgenomen in een koninklijk besluit van 26 mei 2002 [tot wijziging van het koninklijk besluit van 25 juli 1989 tot vaststelling van de wijze waarop personeelsleden van de federale ministeries overgaan naar de Gemeenschaps- en Gewestregeringen en naar het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie] (B.S. 31 mei 2002, derde editie), dat ook een lijst bevatte van de te regionaliseren diensten.

Voor de feitelijke regionalisering van het landbouwbeleid waren de federale regering en de gewestregeringen overeengekomen te voorzien in een overgangspe-riode, die liep tot 15 oktober 2002. In die periode overlegden ze over het aantal over te hevelen ambtenaren. Het grootste knelpunt was de toewijzing van de 159 ambtenaren van het 'internationale' directoraat-generaal van Landbouw. De Vlaamse regering was voorstander van een maximale regionalisering; de secretaris-generaal van Landbouw wenste, met de steun van minister van Buitenlandse Zaken Michel, zo veel mogelijk ambtenaren mee te nemen naar Buitenlandse Zaken, dat België bleef vertegenwoordigen bij de Europese Unie. Bij besluiten van 29 september 2002 (B.S. 1 oktober 2002, tweede editie) werden per 1 oktober 2.633 ambtenaren van het federale ministerie van Middenstand en Landbouw overgedragen naar het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (709), het Vlaamse Gewest (708), het Waalse Gewest (605) en de federale overheidsdiensten Volksgezondheid (227), Sociale Zaken (154) en Buitenlandse Zaken (12).

De wet van 2 augustus 2002 tot wijziging van de wet betreffende de afschaffing of herstructurering van instellingen van openbaar nut en andere overheidsdiensten, gecoördineerd op 13 maart 1991 (B.S. 15 augustus 2002) legde de basis voor de overdracht, op een door de regering nader te bepalen datum, aan het Vlaamse resp. het Waalse Gewest van het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Gent, het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Gembloers (Gembloux) en het Centrum voor Landbouweconomie. De overdracht had plaats op 1 januari 2003 (besluiten van 18 februari 2003, B.S. 4 maart 2003).

Met de wet van 7 juli 2002 tot wijziging van de wet van 10 november 1967 houdende oprichting van het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (B.S. 25 september 2002) werd de samenstelling gewijzigd van de raad van bestuur van het BIRB, de dienst die instaat voor de uitbetaling van de Europese landbouwsubsidies en -vergoedingen. Volgens het Lambermontakkoord zouden de gewesten een «gegarandeerde en significante» vertegenwoordiging krijgen in de raad van

²⁶ Voor de inhoud van beide wetten, zie : M. DEWEERDT, *Kroniek van de vijfde staatshervorming*, *Res Publica*, 2002, 2-3, pp. 363-395.

bestuur van het BIRB. Oorspronkelijk zouden Vlaanderen en Wallonië elk twee vertegenwoordigers krijgen in de raad van bestuur, en Brussel en de federale overheid elk één. De Raad van State merkte evenwel op dat de gewesten geen «significante vertegenwoordiging» kunnen krijgen in een instelling die federaal blijft. De regering paste daarop haar wetsontwerp aan. Volgens de wet van 7 juli 2002 telt de raad van bestuur van het BIRB tien leden, van wie er twee worden aangewezen door de Vlaamse regering, twee door de Waalse regering, één door de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en vijf door de federale regering.

In het kader van de regionalisering van het landbouwbeleid was in het Lambertakkoord overeengekomen dat de Nationale Plantentuin van België in Meise naar de Vlaamse Gemeenschap zou worden overgedragen. De overdracht was afhankelijk gemaakt van een samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Franse Gemeenschap. Eind 2002 was bij het Vlaams Parlement en het Parlement van de Franse Gemeenschap nog geen ontwerpdecreet ingediend ter goedkeuring van het samenwerkingsakkoord dat op 20 maart 2001 was gesloten. De Vlaamse regering en de Franse gemeenschapsregering waren het oneens over de interpretatie van enkele bepalingen in het akkoord. Volgens de Vlaamse regering kon de Franse Gemeenschap maar 12 wetenschappelijke onderzoekers ter beschikking stellen van de Plantentuin; de Franse gemeenschapsregering, die ook het wetenschappelijk hulppersoneel meetelde, maakte aanspraak op 39 Franstalige personeelsleden. Onenigheid was er ook over het eigendomsrecht van de aanwinsten en over de memorie van toelichting bij het ontwerpdecreet²⁷.

Voor de feitelijke regionalisering van het uitvoerbeleid was 1 juli 2002 als streefdatum vooropgesteld voor de ontbinding van de Belgische Dienst voor Buitenlandse Handel (BDBH) en de oprichting van het Agentschap voor Buitenlandse Handel (ABH), dat op verzoek van één of meer gewesten of op initiatief van de federale regering gezamenlijke exportmissies kan organiseren.

Volgens het samenwerkingsakkoord dat op 9 maart 2001 was gesloten, zou het ABH maximum 50 personeelsleden mogen tellen. In de lente 2002 werden de federale regering en de gewestregeringen het erover eens 44 ambtenaren van de BDBH toe te wijzen aan het ABH en 10 aan de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken; 56 ambtenaren zouden worden overgedragen aan het Vlaamse Gewest, 49 aan het Waalse Gewest en 15 aan het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest. Het samenwerkingsakkoord werd op 24 mei 2002 definitief goedgekeurd en in de tweede jaarhelft door de betrokken parlementen bekrachtigd.

Bij de bespreking van het ontwerpdecreet over de goedkeuring van het samenwerkingsakkoord in de commissie voor Buitenlandse Aangelegenheden van het

²⁷ Volgens het samenwerkingsakkoord blijven de wetenschappelijke en genetische verzamelingen, het herbarium en de bibliotheek eigendom van de federale overheid, die ze in bruikleen geeft aan de Vlaamse Gemeenschap. Aanwinsten zouden volgens de Vlaamse regering eigendom worden van de Vlaamse Gemeenschap, volgens de Franse gemeenschapsregering zouden ze eigendom van de federale overheid moeten worden. De Franse gemeenschapsregering wilde een omstandige – en volgens de Vlaamse regering tendentieuze – historische van de Plantentuin in de memorie van toelichting opnemen.

Vlaams Parlement bleek dat de consensusregel voor gezamenlijke missies, die in een ontwerpversie van een bijlage bij het samenwerkingsakkoord had gestaan²⁸, geschrapt was. Volgens de oppositie zouden de federale overheid, Wallonië en Brussel kunnen beslissen een gezamenlijke handelsmissie te organiseren, waarvan Vlaanderen, dat voor 62 % van de gewestelijke dotatie aan het ABH instaat, grotendeels de rekening zou moeten betalen. Niettemin keurden de meerderheidsfracties het ontwerpdecreet goed.

Vanuit het Vlaamse bedrijfsleven rees in de daaropvolgende dagen kritiek op het wegvallen van de consensusregel. Het Vlaams Economisch Verbond schreef alle leden van het Vlaams Parlement aan, met het verzoek het ontwerpdecreet niet goed te keuren. Op 13 november zou het Vlaams Parlement over het ontwerpdecreet stemmen, maar op verzoek van Vlaams minister van Buitenlandse Handel Jaak Gabriëls werd de stemming uitgesteld. Gabriëls zei dat hij nog onderhandelde met de federale regering over de juiste interpretatie van sommige bepalingen in het samenwerkingsakkoord.

De kwestie kwam op 29 november ter sprake in het Overlegcomité. In de notulen van de vergadering werd gepreciseerd dat beslissingen in de raad van bestuur van het ABH over gezamenlijke handelsmissies wel degelijk bij consensus moeten worden genomen. Het Vlaams Parlement stemde daarop, op 11 december, in met het ontwerpdecreet houdende goedkeuring van het samenwerkingsakkoord over het Agentschap voor Buitenlandse Handel.

De wet van 2 augustus 2002 tot wijziging van de wet betreffende de afschaffing of herstructurering van instellingen van openbaar nut en andere overheidsdiensten, gecoördineerd op 13 maart 1991 (B.S. 15 augustus 2002) schafte op een later door de regering te bepalen datum de Belgische Dienst voor Buitenlandse Handel af. Een koninklijk besluit van 12 mei 2003 (B.S. 3 juni 2003) stelde die datum retroactief vast op 1 januari 2003. Eerder waren per 1 januari 2003 de meeste personeelsleden van de BDBH overgedragen naar de gewesten of de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking; de overige waren per 1 februari 2003 overgedragen naar het ABH (besluiten van 9 maart 2003, B.S. 14 maart 2003).

Door de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002) kregen de gewesten een bijkomende vertegenwoordiger in de raad van bestuur van de Nationale Delcrederedienst.

Een besluit over het opnemen van een vertegenwoordiger van elk gewest in het Comité voor financiële steun aan de export (Finexpo) was eind 2002 nog niet genomen.

Op 8 februari keurde de ministerraad een nota goed over de bijzondere werkgroep die, conform de bijzondere wet van 13 juli 2001, tegen 31 december 2002, in overleg met de sector, een lijst diende voor te stellen «van de aangelegenheden die betrekking hebben op de bevoegdheden van de gemeenschappen en gewesten inzake

²⁸ De ontwerptekst luidde : «De raad van bestuur van het Agentschap beslist bij consensus over de gezamenlijke zendingen die onder voorzitterschap van de erevoorzitter worden georganiseerd. Een dergelijke zending veronderstelt de betrokkenheid van alle gewesten, evenals van de federale overheid». In de definitieve tekst kwamen de woorden «bij consensus» niet meer voor.

ontwikkelingssamenwerking» die op 1 januari 2004 van het federale beleidsniveau naar de gemeenschappen en de gewesten overgeheveld zouden worden.

De werkgroep werd voorgezeten door een vertegenwoordiger van de vice-premiers Vande Lanotte en Michel, die bevoegd waren voor de staatshervorming, en bestond voorts uit een vertegenwoordiger van staatssecretaris Boutmans (Ontwikkelingssamenwerking), drie vertegenwoordigers van de federale regering, twee vertegenwoordigers van de Vlaamse regering, en telkens een vertegenwoordiger van de andere deelstaatregeringen.

De werkgroep, die kennis nam van de werkzaamheden van de senaatscommissie voor Buitenlandse Betrekkingen terzake en hoorzittingen hield met vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties (NGO's), had op 31 december haar werkzaamheden afgerond. Ze stelde evenwel geen eindverslag op.

De senaatscommissie voor Buitenlandse Betrekkingen had al in de loop van 2001 hoorzittingen gehouden met experts en NGO-vertegenwoordigers, maar daar geen verslag over opgesteld. Uit persberichten bleek dat een meerderheid van de commissieleden tegen een splitsing van de ontwikkelingssamenwerking was en de deelstaten enkel aanvullende bevoegdheden wilde geven. De NGO's wezen eveneens een splitsing van de ontwikkelingssamenwerking van de hand. In een nota die hij op 27 november aan de werkgroep voorlegde, kante ook staatssecretaris Boutmans zich tegen de overheveling van exclusieve bevoegdheden naar de deelstaten. Bilaterale en multilaterale ontwikkelingshulp zou volgens Boutmans een exclusief federale bevoegdheid moeten blijven. Aanvullend op het federale beleid, zouden de gemeenschappen en de gewesten initiatieven kunnen ontwikkelen voor de armoedebestrijding. Boutmans stelde voor dat de federale overheid en de deelstaten daartoe een 'pact' over ontwikkelingssamenwerking zouden sluiten. In februari richtte minister Bert Anciaux, die in de Vlaamse regering bevoegd was voor Ontwikkelingssamenwerking, een eigen werkgroep op met vertegenwoordigers van de vier Vlaamse regeringspartijen en oppositiepartij CD&V, om de gedeeltelijke splitsing van de ontwikkelingssamenwerking voor te bereiden. De werkgroep beëindigde in december haar werkzaamheden. Wegens tegenstellingen tussen 'minimalisten' en 'maximalisten' werd er geen consensus gevonden over een lijst van de bevoegdheidsdomeinen waarop Vlaanderen een eigen ontwikkelingsbeleid zou kunnen voeren.

In het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest gingen eind 2001, begin 2002 drie gemeenten die nog geen Vlaamse schepen of OCMW-raadsvoorzitter hadden, over tot de aanstelling daarvan, teneinde aanspraak te kunnen maken op een deel van de 25 miljoen euro die daarvoor in 2002 een eerste keer ter beschikking kwam. Het ging om Elsene, Sint-Gillis en Watermaal-Bosvoorde.

In Vorst waren er plannen om Jean Vanroy (PRL), die zijn eed in het Frans had afgelegd, tot Nederlandstalige schepen aan te stellen. Vanroy ruilde zijn Franstalige identiteitskaart in voor een Nederlandstalige en verzamelde handtekeningen van Nederlandstaligen onder zijn verklaring van taalaanhorigheid. De Brusselse minister-president, François-Xavier de Donnée, zei dat het plan indruiste tegen het Lambermontakkoord en dat de Brusselse regering de benoeming van Vanroy niet zou aanvaarden.

Vorst, Oudergem en Sint-Lambrechts-Woluwe waren de enige van de 19 Brusselse gemeenten die geen Nederlandstalige schepen of OCMW-raadsvoorzitter aanstelden.

De VLD, de grootste Vlaamse regeringspartij, zei in de loop van het verslagjaar herhaaldelijk dat na de federale verkiezingen van 2003 verdere stappen in de staatshervorming zouden moeten worden gedaan. Minister-president Patrick Dewael zei in zijn boek *Het Vlaams Manifest. Meer ruimte voor regio's*, dat hij schreef naar aanleiding van de 700ste verjaardag van de Guldensporenslag en dat op 26 juni werd voorgesteld, dat Vlaanderen de volledige bevoegdheid zou moeten krijgen voor het mobiliteitsbeleid (wat de regionalisering van de NMBS en de luchthaven van Zaventem inhield), het sociaal-economisch beleid, de gezondheidszorg en de gezinsbijslag. De Franstalige partijen reageerden afwijzend. MR-voorzitter Daniel Ducarme zei dat «de Vlamingen moeten weten dat er in die omstandigheden geen sprake kan zijn van een begin van welke onderhandelingen ook». PS-voorzitter Di Rupo zag in de «volstrekt onaanvaardbare» eisen «het einde van België».

Na het 'Novembercongres' waarop de VLD zich voor een confederale staatsvorm had uitgesproken en haar eisenbundel voor een verdere staatshervorming had bevestigd, reageerden Franstalige politici opnieuw afwijzend. Zo zei MR-voorman Michel: «Ook na de verkiezingen zullen we weigeren over een nieuwe fase in de staatshervorming te praten» (*Gazet van Antwerpen*, 3 december). Di Rupo zei dat de Franstaligen na de verkiezingen geen vragende partij zouden zijn en 'neen' zouden zeggen tegen de regionalisering van de gezondheidszorg, de NMBS, de «internationale luchthaven» en het sociaal overleg (*Le Soir*, 6 december). Op 19 december vergaderden de partijleiders van de PS, de MR, Ecolo en het CDH met de drie hoogleraren met wie ze sinds 1997 geregeld overlegden over de (financiële aspecten van de) staatshervorming, «om een gemeenschappelijke, krachtige en coherente strategie te ontwikkelen tegen iedere separatistische of confederalistische opwelling». De partijleiders zeiden bij die gelegenheid nog eens «non» tegen een verdere staatshervorming.

Dewael had intussen (6 november) een initiatief in het vooruitzicht gesteld om alle Vlaamse partijen achter een minimumprogramma voor de volgende staatshervorming te krijgen. Hij zou dat initiatief begin 2003 nemen.

C. De hervorming van de administratie

In uitvoering van het Copernicusplan van 28 april 2000 voor de hervorming van de rijksadministratie werden in het verslagjaar de laatste vijf van de dertien federale overheidsdiensten (FOD's) opgericht, die in de plaats kwamen van de ministeries: Binnenlandse Zaken (KB van 14 januari 2002); Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (3 februari); Financiën (17 februari); Economie, KMO, Middenstand en Energie (25 februari); Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (8 maart).

Voorts werden de zes federale programmatorische overheidsdiensten (POD's) opgericht: Activabeheer; Duurzame Ontwikkeling; Telecommunicatie; Consumenten-

tenzaken (alle bij KB van 25 februari 2002); Wetenschapsbeleid; Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding en Sociale Economie (bij KB van 12 december 2002).

Hedwige Nuyens, financieel directeur van de KU Leuven, die in de selectieprocedure dezelfde beoordeling had gekregen als Georges Monard en Pierre Verkaeren, vocht op 23 resp. 25 februari de benoeming dd. 21 december 2001 van Monard als voorzitter van het directiecomité van de FOD Personeel en Organisatie en van Verkaeren als voorzitter van het directiecomité van de FOD Budget en Beheerscontrole aan bij de Raad van State. Nuyens zei dat de aanstelling niet op objectieve gronden was gebeurd. Minister van Ambtenarenzaken Luc Van den Bossche reageerde boos en ontkende dat er sprake was van politieke benoemingen. De Raad van State verwierp op 28 juni en 22 oktober het verzoek de benoeming van Verkaeren resp. Monard te schorsen. Over het vernietigingsberoep deed de Raad in het verslagjaar geen uitspraak.

Op 19 april benoemde de regering nog eens vijf FOD-voorzitters. Een van hen was Michel Jadot, die als secretaris-generaal van het ministerie van Arbeid tot voorzitter van de FOD Arbeid en Sociaal Overleg werd benoemd. Op zijn verzoek had de Raad van State op 7 september 2001 het besluit van 2 mei 2001 over de aanwijzing en uitoefening van de managementfuncties in de FOD's geschorst. Tegen het nieuwe, aangepaste besluit van 29 oktober 2001 dat de regering had genomen, had Jadot opnieuw schorsings- en vernietigingsberoep aangetekend. Op 28 mei verwierp de Raad van State het schorsingsverzoek. Jadot deed op 3 juli afstand van alle vernietigingsverzoeken.

Op 31 mei benoemde de regering de laatste vijf FOD-voorzitters. Van de dertien voorzitters kwamen er maar twee uit de particuliere sector; zes hadden een topfunctie in de administratie, de overige vijf waren kabinetschef van een minister van de federale regering.

De Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken amendeerde op 6 maart het wetsontwerp dat de verplichting inhield voor de ca. 400 ambtenaren die tot het tweetalig kader behoorden om een voldoende kennis van de tweede landstaal te hebben. De commissie verving dat door de bepaling dat de ca. 250 ambtenaren die een managementfunctie uitoefenen, een functionele kennis van de tweede taal moeten hebben. Het tweetalige kader zou daardoor worden afgeschaft. Het Parlement van de Franse Gemeenschap had op 19 december 2001 een belangenconflict tegen het wetsontwerp ingeroepen, omdat het vreesde dat onvoldoende Franstalige kandidaten zouden slagen in het nieuwe taalexamen. Eén amendement preciseerde het begrip 'functionele tweetaligheid', een tweede bepaalde dat de regering, en niet Selor, de selectiedienst van de overheid, het programma van het taalexamen en de samenstelling van de examencommissie regelt. De amendementen kwamen tegemoet aan de bezwaren van de Franse Gemeenschap. Op 26 maart stelde het Parlement van de Franse Gemeenschap vast dat zijn belangen niet langer geschaad werden. In het Vlaams Parlement hadden de CD&V-, Vlaams Blok- en VU-ID-fracties op 6 maart getracht op hun beurt een belangenconflict tegen het wetsontwerp in te roepen, maar ze kregen daarvoor niet de vereiste steun van drie vierde van de parlementsleden. De drie fracties vreesden dat de versoepeling van

de taalkennis in de federale administratie een precedent zou vormen voor een gelijkaardige maatregel in het gerecht.

De wet van 12 juni 2002 tot wijziging van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966 (B.S. 12 oktober 2002) bepaalt dat om een managementfunctie te kunnen uitoefenen, de kandidaat uiterlijk zes maanden na zijn aanstelling het bewijs moet leveren van de functionele kennis van de tweede taal, dit wil zeggen : een actieve en passieve mondelinge kennis en een passieve schriftelijke kennis van die taal, die het mogelijk moet maken de communicatie en de samenwerking tussen de manager en zijn medewerkers te verbeteren.

Op 8 november besliste de ministerraad de Copernicus-hervorming uit te breiden tot de veertien openbare instellingen van de sociale zekerheid. Een besluit van 13 maart 2003 voerde voor de topambtenaren van die instellingen de beoordeling van competenties en vaardigheden in. Voor de toepassing van het mandatenstelsel werd een wetwijziging in het vooruitzicht gesteld.

Op 12 december betoogden in Brussel 6.500 ambtenaren van de FOD Financiën tegen Coperfin, de toepassing van 'Copernicus' op hun dienst. Coperfin voorzag in een nieuwe structuur en een nieuwe loopbaanregeling. De vakbonden zeiden dat de carrièremogelijkheden van de ambtenaren beperkt werden en dat ze weddensupplementen en vormingspremies zouden verliezen.

D. Communautaire problemen²⁹

RAPPORT-NABHOLZ

Op 19 januari had in de Senaat een ontmoeting plaats tussen vertegenwoordigers van de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen en een delegatie van de Commissie van Venetië³⁰ over het Kaderverdrag van de Raad van Europa over de bescherming van nationale minderheden. Het overleg paste in de opdracht van Lili Nabholz-Haidegger, een Zwitsers parlements lid, die er, op initiatief van Georges Clerfayt (FDF), door de commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensrechten van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa mee was belast een onderzoek in te stellen naar de bescherming van de nationale minderheden in België. Nabholz had daartoe in juni en september 2001 een informatiebezoek gebracht aan België. De Belgische regering had het Kaderver-

²⁹ De communautaire wijzigingen over de Vlaamse 'aanmoedigingspremies' worden besproken in hoofdstuk VII : het werkgelegenheids- en sociaal beleid.

³⁰ De Commissie van Venetië, die uit juridische experts bestaat, adviseert de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa. Ze werd opgericht na de val van de Muur van Berlijn om de Oost-Europese landen bij te staan in het opstellen van een grondwet die beantwoordt aan de normen van het Europese constitutionele patrimonium. Sindsdien laat de commissie zich met allerlei staatsrechtelijke vraagstukken in.

drag op 31 juli 2001 ondertekend. Voor de ratificatie ervan is de instemming van het federale parlement en de zes regionale parlementen vereist³¹.

De Interministeriële Conferentie voor het Buitenlands Beleid richtte op 28 februari een werkgroep op die een definitie moest opstellen van het begrip 'nationale minderheid'. De werkgroep bestond uit telkens twee experts aangewezen door de federale regering, de Vlaamse regering, de Franse gemeenschapsregering, de Waalse regering en de Brusselse gewestregering³².

Op 8 maart bracht de Commissie van Venetië op verzoek van de commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensrechten van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa een advies ('*Opinion*') uit over de toepassing van het Kaderverdrag in België. Volgens de Commissie vormt de Franstalige bevolkingsgroep op staatsniveau geen minderheid in de zin van het Kaderverdrag, omdat ze zich in een positie van medebestuur ('*co-dominance*') bevindt. De Duitstalige inwoners dienen op het staatsniveau wel als een minderheid te worden beschouwd ('*are to be considered ...*'). Op het substatelijke niveau dienen volgens de Commissie, in het licht van de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de gemeenschappen en de gewesten, en van de territoriale opdeling van het land, de Franstaligen in het Nederlandse taalgebied en de Nederlandstaligen en de Duitstaligen in het Franse taalgebied als een minderheid te worden beschouwd.

Op 18 maart keurde de commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensrechten het rapport en een ontwerp-resolutie van Nabholz-Haidegger over de bescherming van de nationale minderheden in België goed. In haar rapport nam Nabholz haast woordelijk de *Opinion* van de Commissie van Venetië over. België kreeg de aanbeveling het Kaderverdrag van de Raad van Europa zonder verder uitstel te ratificeren. De Vlaamse en de Franse Gemeenschap werden opgeroepen een cultureel samenwerkingsakkoord te sluiten. Op voorstel van de Vlaamse delegatie in de Parlementaire Vergadering werd aan de ontwerp-resolutie de aanbeveling toegevoegd het onderwijs van de tweede landstaal opnieuw verplicht te maken³³.

De Franstalige partijen reageerden tevreden op de goedkeuring van het rapport en drongen op de snelle ratificatie van het Kaderverdrag aan. In Vlaanderen waren de reacties negatief. Namens de Vlaamse regering zei minister van Binnenlandse Aangelegenheden Paul Van Grembergen dat het Vlaams Parlement het Kaderverdrag niet zou ratificeren indien de Parlementaire Vergadering de resolutie-Nabholz ongewijzigd zou goedkeuren. Hij zei dat het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering van mening waren dat er in Vlaanderen geen minderheden zijn.

³¹ De ondertekening van het Kaderverdrag was een tegemoetkoming aan de PSC, in ruil voor de steun van die partij aan de Lambermont-staats Hervorming. Bij de ondertekening had België laten noteren dat de toepassing van het Kaderverdrag «geen afbreuk doet aan de grondwettelijke bepalingen, garanties of beginselen en evenmin aan de wetgevende normen die op het ogenblik het taalgebruik regelen» en dat «het begrip nationale minderheid zal gedefinieerd worden door de Interministeriële Conferentie voor het Buitenlands Beleid».

³² Na de installatievergadering zou de werkgroep in 2002 nog maar één keer bijeenkomen (25 september).

³³ Anders dan in Vlaanderen, is het in het leerplichtonderwijs in Wallonië niet verplicht de tweede landstaal als tweede taal te onderwijzen en kan daarvoor ook Engels worden gekozen.

In overleg met de Vlaamse regering bereidden de vertegenwoordigers van CD&V, de VLD, de SP.A en Agalev in de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa elf amendementen op de ontwerp-resolutie-Nabholz voor. Aan de vooravond van de bespreking van de ontwerp-resolutie (23 april), bracht de commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensenrechten een negatief advies over de amendementen uit. Op 24 april besliste de Parlementaire Vergadering, op voorstel van de EVP-fractie, het rapport en de ontwerp-resolutie voor verder onderzoek naar de commissie terug te sturen. De EVP zei in de invoering van het begrip 'regionale minderheid' een gevaarlijk precedent te zien en drong aan op een scherpere aflijning van het begrip 'nationale minderheid'. Het initiatief van de EVP was grotendeels het resultaat van intens lobbywerk van oud-minister-president Luc Van den Brande, die voor CD&V lid is van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa.

De commissie voor Juridische Aangelegenheden en Mensenrechten hoorde op 25 juni drie experts, onder wie de Leuvense hoogleraar Eric Suy. Op 2 september besliste ze het rapport-Nabholz en de ontwerp-resolutie niet aan te passen.

In de senaatscommissie voor Institutionele Aangelegenheden, waar hij over de zaak werd geïnterpelleerd, zei premier Verhofstadt op 12 september dat het rapport-Nabholz een belangrijke bijdrage was voor het binnenlandse debat over de definitie van het begrip 'nationale minderheid', maar «onbruikbaar is voor onze constitutionele en institutionele traditie». Hij zei dat de erkenning van regionale minderheden zou betekenen dat de gemeenschappen bevoegd zouden worden voor de bescherming van minderheden, en dat hij niet geloofde dat dit de wens van de Franstaligen was.

De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa keurde op 26 september de ontwerp-resolutie-Nabholz goed. Er waren 68 stemmen voor, 23 tegen en 9 onthoudingen; de overige 206 stemgerechtigde leden waren afwezig. De Vergadering aanvaardde een amendement van de Italiaanse socialist Manzella, dat bepaalt dat de ratificatie van het Kaderverdrag over de bescherming van nationale minderheden de constitutionele orde van de [Belgische] staat en de bestaande territoriale grenzen niet wijzigt. Volgens een tweede goedgekeurd amendement heeft iedereen die zich in een ander taalgebied vestigt, er alle voordeel bij de taal van dat gebied te begrijpen en te spreken.

Franstalige politici reageerden bijzonder tevreden op de goedkeuring van de resolutie en drongen andermaal aan op de snelle ratificatie van het Kaderverdrag. Vlaamse politici beklemtoonden dat het amendement-Manzella Franstalige aanspraken op een geografische uitbreiding en/of inhoudelijke verruiming van de faciliteiten tempert. Volgens minister-president Dewael verzuurden de triomfalistische Franstalige reacties de communautaire verhoudingen en waren ze niet van aard snel tot overeenstemming te komen over een definitie van 'nationale minderheid'. Vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken Michel liet op 28 september verstaan dat het Kaderverdrag niet meer zou worden geratificeerd vóór de verkiezingen van 2003. Tijdens een actualiteitsdebat in het Vlaams Parlement (2 oktober) bleek dat zowel de Vlaamse regering als het Vlaams Parlement onverkort vasthield aan het standpunt dat de Franstaligen niet als een

regionale minderheid in Vlaanderen kunnen worden erkend, en dat het parlement enkel onder die voorwaarde bereid was het Kaderverdrag goed te keuren.

RONDZENDBRIEF-PEETERS

La Libre Belgique en *Le Soir* meldden op 8 juni dat volgens auditeur Patricia De Somer van de Raad van State de rondzendbrief-Peeters strijdig is met de bestuursstaalwet en vernietigd zou moeten worden. De rondzendbrief van 16 december 1997, die al heel wat commotie had veroorzaakt, draagt de Vlaamse faciliteitengemeenten op zich in het Nederlands tot hun inwoners te richten, die vervolgens «op uitdrukkelijk herhaaldelijk verzoek» een Franse vertaling van officiële documenten kunnen krijgen. Een tweetalige kamer van de Raad van State had op 27 maart 2001 het vernietigingsberoep verworpen dat het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap tegen de rondzendbrief hadden ingesteld. Een Nederlandstalige kamer behandelde het beroep dat onder meer de faciliteitengemeente Linkebeek tegen de rondzendbrief had ingesteld. In die zaak stelde auditeur De Somer dat niet de Vlaamse regering maar de federale regering bevoegd is voor de toepassing van de bestuurstaalwet en dat de rondzendbrief-Peeters strijdig is met de bestuurstaalwet. Eind 2002 had de Raad van State nog geen uitspraak gedaan. In de *Randkrant* van oktober schreef minister-president Dewael dat de rondzendbrief-Peeters «ongeschikt» was om de integratie van de Franstaligen in de Vlaamse faciliteitengemeenten te bevorderen. In het Vlaams Parlement (15 oktober) verduidelijkte hij dat de rondzendbrief onverkort van kracht bleef, maar dat er aanvullende instrumenten nodig waren om de integratiebevordering te realiseren. Bij de viering van de vijfde verjaardag van de vzw De Rand (26 oktober) pleitte Dewael voor de afschaffing van de faciliteiten, omdat ze de integratie in de weg staan. Hij zei wel dat het niet makkelijk zou zijn de Franstaligen daarvan te overtuigen. Voor de afschaffing van de faciliteiten is in het federale parlement een bijzondere meerderheid vereist.

De rondzendbrief-Peeters lag aan de basis van een conflict tussen de faciliteitengemeente Wezembeek-Oppem en de Vlaamse overheid. In afwezigheid van de gemeenteontvanger had het schepencollege van Wezembeek in september 1999 de aanslagbrieven voor de huisvuilbelasting over 1998 verstuurd volgens de taalaanhorigheid van de belastingplichtige. Omdat dit strijdig is met een wet uit 1996, had de deputatie van Vlaams-Brabant de opbrengst van de belasting (275.000 euro) uit de gemeenterekeningen geschrapt. Het gemeentebestuur werd aangemaand de onwettig geïnde belastingen terug te betalen, maar weigerde dat. In opdracht van de toenmalige Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Johan Sauwens, had gouverneur Lodewijk De Witte van Vlaams-Brabant op 7 februari 2001 de dwangprocedure op gang gebracht en een eerste waarschuwingsbrief naar de ontvanger gestuurd.

Op 18 december 2001 stuurde de gouverneur een tweede waarschuwingsbrief naar de ontvanger, waarin hij deze tot 15 januari 2002 de tijd gaf om tot de terugbetaling over te gaan. Indien dat niet zou gebeuren, dreigde hij ermee een bijzonder commissaris te sturen om, op kosten van de ontvanger, de belastingen terug te storten. Burgemeester François Van Hoobrouck van Wezembeek-Oppem noemde

de dreiging «illegaal». Hij kreeg de steun van zijn collega's van de vijf andere Vlaamse faculteitengemeenten rond Brussel. De ontvanger leidde een kort geding in tegen de gouverneur om de opschorting van het betalingsbevel te verkrijgen tot de Raad van State uitspraak zou hebben gedaan over de rondzendbrief-Peeters. De Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Van Grembergen, stemde er op 21 februari mee in geen commissaris te sturen zolang de ontvanger van het gemeentebestuur geen bevelschrift had gekregen. Op verzoek van Van Grembergen gaf gouverneur De Witte het gemeentebestuur tot 28 februari de tijd om de ontvanger de opdracht te geven de huisvuilbelasting terug te betalen.

In het Vlaams Parlement zei Van Grembergen dat hij op 22 januari de federale minister van Binnenlandse Zaken, Duquesne, had gemeld dat de burgemeester van Wezembeek de wet niet toepaste en dat hij zijn ambtgenoot had verzocht tegen de burgemeester een tuchtprocedure op gang te brengen³⁴. In de Kamer zei Duquesne (21 februari) dat hij geen reden zag in te gaan op het verzoek van Van Grembergen.

Op 1 maart stelde Van Hoobrouck als «compromis» voor om nieuwe, Nederlands-talige aanslagbiljetten voor de huisvuilbelasting over 1998 te versturen, samen met een Franse vertaling voor de Franstalige belastingplichtigen. Minister Anciaux, die namens Van Grembergen antwoordde, noemde het voorstel in het Vlaams Parlement (6 maart) «onaanvaardbaar».

De voorzitters van drie Franstalige partijen (PS, PRL/MR en PSC) en een federaal secretaris van Ecolo zeiden op 5 maart dat de goede verstandhouding tussen de gemeenschappen zou worden verstoord indien Van Grembergen een commissaris naar Wezembeek zou sturen en dat zulks gevolgen zou hebben op federaal vlak. Op 8 maart werden Van Grembergen en Van Hoobrouck het eens over een oplossing die volgens Van Grembergen in overeenstemming met de wet en volgens Van Houbrouck evenwichtig was. Het gemeentebestuur zou de ontvanger de opdracht geven nieuwe aanslagbiljetten voor de huisvuilbelasting over 1998 te versturen, uitsluitend in het Nederlands. Op het overschrijvingsformulier zou een nultarief staan. Tegelijk zou een apart 'bericht aan de bevolking' worden verstuurd, in het Nederlands en het Frans, met een toelichting en de mededeling dat inwoners die dat wensten een Franstalig aanslagbiljet konden vragen. Van Grembergen zei met de regularisatieregeling de inwoners van Wezembeek niet te hebben willen ergeren door eerst de huisvuilbelasting terug te storten en hun enkele dagen later te verplichten dezelfde belasting opnieuw te betalen.

Begin april rees een meningsverschil over de taal van de enveloppe waarin het 'bericht aan de bevolking' zou worden verstuurd. Van Grembergen zei dat dit het Nederlands moest zijn, maar Van Hoobrouck betwistte dat. Nadat Van Grembergen opnieuw met het sturen van een regeringscommissaris had gedreigd, stemde het gemeentebestuur van Wezembeek er begin juni mee in niet-geadresseerde enveloppen te gebruiken. Omdat die handelwijze niet strijdig was met de taalwet,

³⁴ Ook na de regionalisering van de Gemeentewet per 1 januari 2002 bleef de federale regering tot eind 2006 bevoegd voor het tuchtrecht ten aanzien van burgemeesters die door de koning benoemd waren.

verzette Van Grembergen er zich niet tegen. De Nederlandstalige aanslagformulieren werden op 1 juli verstuurd³⁵.

Op 9 december besliste de gemeenteraad van Wezembeek-Oppem de huisvuilbelasting voor 2003 te schrappen. Voor de belasting over 1999, 2000, 2001 en 2002 was er nog geen oplossing. De aanslagbiljetten voor die jaren waren nog niet verstuurd. De gemeenteraad van Kraainem besliste een tiental dagen later eveneens de huisvuilbelasting voor 2003 te schrappen. Die faciliteitengemeente had de aanslagformulieren voor de jaren 1999, 2000, 2001 en 2002 evenmin al verstuurd. De gemeenteraad verklaarde de belasting over 2001 «oninbaar». De raad had dat eerder al gedaan voor de belasting over 1999 en 2000.

De faciliteitengemeente Sint-Genesius-Rode tekende in mei beroep aan bij de Raad van State tegen het besluit van de deputatie van Vlaams-Brabant de uitgaven voor het drukken van de oproepingsbrieven voor de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000 uit de rekening over dat jaar te schrappen. De deputatie nam die beslissing omdat Rode de oproepingsbrieven volgens de taalaanhorigheid van de kiezers had verstuurd, wat volgens haar strijdig was met de rondzendbrief-Peeters. De gemeente Rode zei dat ze zich geschikt had naar een rondzendbrief van de federale minister van Binnenlandse Zaken. Het schepencollege was tegen het deputatiebesluit in beroep gegaan bij de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, maar kreeg daar geen gelijk. Ten aanzien van Wemmel en Wezembeek-Oppem had de deputatie van Vlaams-Brabant een gelijkaardig besluit genomen.

ADVIESRAAD

Half januari werd bekend dat de Raad van State op 10 december 2001 twee besluiten van 30 november resp. 6 december 1995 van de Franse Gemeenschapscommissie in Brussel (Cocof) had vernietigd, over de oprichting en samenstelling van een Adviesraad van de Franstaligen uit de Brusselse randgemeenten. Volgens de Raad van State waren de besluiten strijdig met het grondwettelijke territorialiteitsbeginsel.

Bij besluit van 21 februari richtte de Cocof een nieuwe Adviesraad op. In plaats van twintig gemeenteraadsleden uit de randgemeenten zouden, naast tien vertegenwoordigers van de Cocof, twintig vertegenwoordigers van de Franstalige gebruikers van de Cocof-diensten die in de Brusselse randgemeenten wonen, zitting hebben in de raad. Op 26 juli besliste de Vlaamse regering bij de Raad van State vernietigingsberoep in te stellen tegen het besluit. Het Vlaams Parlement keurde op 10 december een resolutie goed, waarin de Vlaamse regering aangemaand werd geen samenwerkingsakkoord met de Franse Gemeenschap te sluiten zolang de Cocof het territorialiteitsbeginsel niet aanvaardt en zich niet wil neerleggen bij de arresten van de Raad van State.

³⁵ Op 18 juni zei minister Van Grembergen in het Vlaams Parlement dat de kwestie-Wezembeek ter sprake was gekomen in de federale regering, nadat hij deze «in een geest van federale loyaliteit», gemeld had dat er een «zwaar conflict» op komst was indien het gemeentebestuur zou weigeren de belasting op een taalwetconforme manier te innen.

TABAKSRECLAME

In de zomer laaide de communautair geladen kwestie van de tabaksreclame en de sponsoring door tabaksproducten, die door de wet van 10 december 1997 verboden werden, opnieuw op. Het Arbitragehof had in 2001 een decreet van het Waals Parlement vernietigd dat, in afwijking van de wet van 10 december 1997, toestond bij evenementen als de autoraces op het circuit van Francorchamps (Spa) ook na 31 juli 2003 tabaksreclame te maken.

In de Senaat dienden Philippe Monfils (MR) en Jean-Marie Happart (PS) een wetsvoorstel in om, in afwachting van een verbod in de hele Europese Unie, tabaksreclame toe te staan voor één driedaagse manifestatie per gewest per jaar. Het voorstel werd in de senaatscommissie voor Sociale Zaken bij staking van stemmen verworpen, maar de Senaat besliste op 4 juli het opnieuw naar de commissie te sturen. Op 13 juli keurde de commissie het geamendeerde wetsvoorstel goed. De amendementen beperkten de uitzondering tot 2003 en 2004, en tot gemechaniseerde sportwedstrijden van wereldniveau op een gesloten circuit. Senatoren van de VLD, de PS en de MR stemden voor; de SP.A, de groenen, het Vlaams Blok en VLD-senator Dedecker stemden tegen; de christen-democraten onthielden zich. De commissie keurde ook een resolutievoorstel van CD&V goed waarin van de tabaksindustrie een heffing werd gevraagd om een fonds te stijven voor de financiering van informatiecampagnes over de gevolgen van het roken. Het politiek bureau van CD&V besliste op 15 juli het wetsvoorstel in de plenaire vergadering niet goed te keuren. Als gevolg daarvan werd het op 17 juli verworpen. CD&V, het Vlaams Blok, Agalev, Ecolo en de enige N-VA-senator stemden tegen; de PS en de MR keurden het voorstel goed; de andere fracties stemden verdeeld. Bij de SP.A was er één ja-stem, de rest van de fractie stemde tegen. Bij de VLD waren er negen voor- en drie tegenstanders. Twee CDH-senatoren stemden voor, één tegen en één onthield zich.

De intercommunale vereniging die het circuit van Francorchamps uitbaat en de horeca-sector en toeristische dienst van de streek reageerden ontgoocheld. Minister-president Van Cauwenberghe hekelde het «Vlaamse egoïsme». Volgens de voorzitter van het Waals Parlement, Robert Collignon, werd het tijd «dat de federale overheid bij elke beslissing prioritair rekening houdt met het regionale belang».

Op 28 oktober besliste een commissie van de Internationale Automobielfederatie (FIA) de Grote Prijs van België voor Formule-1-wagens, die elk jaar in augustus op het circuit van Francorchamps verreden wordt, te schrappen van de kalender van 2003. Een definitieve beslissing zou op 13 december worden genomen. Nog diezelfde dag kwam een Waals offensief op gang om de 'Grand Prix' alsnog te redden.

De senatoren Monfils en Happart stelden een nieuw wetgevend initiatief in het vooruitzicht. Marc Hordies, een van de drie federaal secretarissen van Ecolo, zei dat zijn partij bereid was onder bepaalde voorwaarden tabaksreclame toe te laten tijdens de GP van België op 31 augustus 2003. De tabakssector zou zich moeten engageren tot een wereldwijd verbod op tabaksreclame vanaf 2006 voor alle Formule-1-wedstrijden, en in België zou een fonds voor tabakspreventie moeten

worden opgericht dat met 7,5 miljoen euro gestijfd wordt. De Waalse minister van Economie, Serge Kubla, en de federale minister van Financiën, Reynders, wezen op het economisch belang van de GP en riepen op snel te handelen.

Op 30 oktober deed Ecolo, na een gesprek met de Agalev-top, de opening die Hordies had gemaakt opnieuw dicht. Federaal secretaris Defeyt verwees daarvoor naar de mededeling van de FIA (29 oktober) dat de beslissing de GP van België te schrappen, definitief was en naar de verklaring van minister Reynders, dat in de begroting voor 2003 ruimschoots voorzien was in middelen voor tabakspreventie. Kubla zei op 2 november dat de beslissing van de FIA toch nog niet definitief was, maar enkele dagen later bevestigde de FIA dat er in 2003 in België geen F-1-wedstrijd zou worden verreden.

Op 5 november dienden Monfils en Happart een wetsvoorstel in dat de invoering van het reclameverbod voor tabaksproducten bij internationale evenementen uitstelt van 31 juli 2003 tot 1 oktober 2006. In *Le Soir* stelde PS-voorzitter Di Rupo voor de Ecolo-eis in te willigen om een tabakspreventiefonds op te richten, in ruil voor de toelating van tabaksreclame bij de GP van België tot en met 2005. Ecolo wees het aanbod af. Het Waals Parlement (5 november) en het Parlement van de Franse Gemeenschap (12 november) namen een resolutie aan waarin het belang van de GP van België voor de Waalse economie beklemtoond werd en waarin de assemblees hun respectieve regering verzochten een inspanning te doen om de GP op de wedstrijdkalender van 2003 te behouden en het voortbestaan ervan in Francorchamps te garanderen.

Met een nipte meerderheid keurden de senaatscommissie voor Sociale Zaken (14 november) en de voltallige Senaat (21 november) het wetsvoorstel-Monfils-Happart goed. In de Senaat waren er 36 ja- en 34 neen-stemmen.

Op 2 december keurde de Europese Raad van ministers van Volksgezondheid een richtlijn goed die de EU-lidstaten verplicht tegen uiterlijk eind juli 2005 tabaksreclame en sponsoring door tabaksproducten te verbieden. Ze kwam in de plaats van een richtlijn uit 1998 die door het Europees Hof van Justitie was vernietigd.

Op 5 december behandelde de Kamer het wetsvoorstel-Monfils-Happart. Het debat was bijzonder scherp. Ecolo werd hard aangepakt door de MR en de PS. De Franstalige voorstanders trachtten het debat te rekken, in de hoop dat tegen de stemming in de vroege ochtend voldoende tegenstanders naar huis zouden zijn vertrokken om het voorstel goedgekeurd te krijgen. Toen duidelijk werd dat die strategie niet zou slagen, vroeg MR-fractievoorzitter Daniel Bacquelaine het voorstel terug naar de commissie te sturen. Hij verwees daarvoor naar de nieuwe EU-richtlijn.

Overleg achter de schermen bracht Ecolo niet tot andere inzichten. Op 10 december verwierp de Kamer het wetsvoorstel. Drie meerderheidsfracties (VLD, PS en MR) en het CDH stemden voor (71 stemmen); de groenen, de SP.A en de Vlaamse oppositiepartijen stemden tegen (77 stemmen). Eerder op de dag hadden de meerderheidspartijen, in overleg met de regering, een akkoord gevonden over een versoepeling van de aanpassing van de Wapenuitvoerwet (zie hoofdstuk II : de Nepalcrisis), die door waarnemers werd beschouwd als een tegemoetkoming aan de Franstaligen en een middel om een politieke crisis over 'Francorchamps' te voorkomen.

RADIOFREQUENTIES

Op 22 oktober werd meegedeeld dat de drie gemeenschapsregeringen het, na bemiddeling van de federale regering, eens waren geworden over de verdeling van 845 radiofrequenties in de FM-band. Het akkoord maakte een einde aan een meer dan tien jaar slepend conflict, dat was begonnen nadat het Arbitragehof in arresten van 1990 en 1991 had gezegd dat de gemeenschappen ook bevoegd zijn voor de technische aspecten van de radio-omroep. Eerder werd aangenomen dat ze enkel bevoegd waren voor de culturele aspecten en dat de technische aspecten een bevoegdheid van de federale overheid waren.

Na de uitspraak van het Arbitragehof waren de Vlaamse regering en de Franse gemeenschapsregering ermee begonnen zelf frequenties toe te kennen aan de lokale radiozenders die zij erkenden, maar zonder daarover afspraken te maken met elkaar. Dat had tot gevolg dat Vlaamse en Franstalige zenders, vooral in Brussel en langs de taalgrens, elkaar stoorden. Een en ander gaf aanleiding tot politiek-communautair gekrakeel en juridische procedures voor administratieve en burgerlijke rechtbanken.

In de lente van 2000 was het conflict weer opgelaaid, toen de Vlaamse minister van Media, Dirk Van Mechelen, 67 frequenties wilde reserveren voor twee landelijke commerciële radiozenders. Zijn Franstalige ambtgenoot, Corinne De Permentier, weigerde met de frequentieaanvraag in te stemmen en spande een kort geding aan voor de burgerlijke rechter, waardoor de procedure geschorst werd. Na moeizame onderhandelingen kwamen Van Mechelen en De Permentier in september 2000 overeen alle gerechtelijke procedures stop te zetten en een oplossing te zoeken voor de verdeling van 845 radiofrequenties. De gesprekken daarover bleven duren. Op 22 oktober werd meegedeeld dat voor de laatste acht betwiste frequenties een regeling was gevonden, zodat het nieuwe frequentieplan op 1 september 2003 van kracht zou worden. In de lente 2003 zou evenwel blijken dat de meningsverschillen over de acht frequenties niet opgelost waren.

TAALHOFFELIJKHEIDSAKKOORD

De Brusselse gewestregering besliste op 18 juli het 'taalhoffelijkheidssakkoord' van 1998 nog eens te verlengen. Het akkoord bepaalde dat, in afwijking van de wettelijke regel dat alle ambtenaren van de negentien gemeenten en OCMW's van het gewest bij hun aanwerving tweetalig moeten zijn, contractueel aangeworven ambtenaren twee jaar de tijd kregen om hun kennis van de tweede landstaal te bewijzen. In 2000 was de termijn waarin ze een taalexamen konden afleggen met twee jaar verlengd omdat nog slechts weinig eentalige contractuele ambtenaren een taalbrevet verworven hadden.

Het taalhoffelijkheidssakkoord liep eind augustus af. Contractuele ambtenaren die nog geen taalbrevet hadden, hadden aan de deur moeten worden gezet. Op 18 juli besliste de Brusselse gewestregering hun contract met nog eens twee jaar te verlengen, op voorwaarde dat ze konden aantonen een taalopleiding te hebben gevolgd of op een taalexamen 40 procent te hebben behaald. Ze werden verplicht in die periode een taalexamen af te leggen. Contractuele ambtenaren die na

1 september in dienst zouden worden genomen, werden verplicht een taalopleiding te volgen en een taalexamen af te leggen. Indien ze na twee jaar geen taalbrevet zouden hebben verworven, zou hun contract één keer met twee jaar verlengd kunnen worden, op voorwaarde dat ze konden aantonen een taalopleiding te hebben gevolgd of ten minste 40 procent op het taalexamen te hebben behaald. In april had de Brusselse regering van de federale minister van Ambtenarenzaken, Van den Bossche, verkregen dat het taalexamen versoepeld zou worden. Tegen het akkoord dienden de N-VA en de Vlaamse Volksbeweging (VVB) op 18 juli bij de Raad van State schorsings- en vernietigingsberoep in. Het akkoord zou in 2003 geschorst worden.

V. Het asiel- en vreemdelingenbeleid

A. Het migrantenstemrecht en de snel-Belgwet

In de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken was op 6 november 2001 de bespreking begonnen van het 'groene' wetsvoorstel-Lozie-Nagy dat, in toepassing van grondwetsartikel 8, voorzag in de toekenning van het actief en passief kiesrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen aan niet-EU-onderdanen die ten minste vijf jaar in België verblijven. Op de VLD na, waren alle regeringspartijen voorstander van gemeentelijk migrantenstemrecht. Ook de Franstalige christendemocraten steunden het wetsvoorstel.

In een interview met *La Dernière Heure* (15 januari 2002) waarschuwde vice-premier Michel de meerderheidsfracties voor de totstandkoming van een alternatieve meerderheid «over een dergelijk gevoelig onderwerp». Hij zei dat een precedent zou worden geschapen dat de samenhang in de coalitie kon bedreigen en liet verstaan dat voor zijn partij het migrantenstemrecht, dat toch eerst bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 zou gelden, in de volgende regeerperiode geregeld kon worden.

Vice-premier Vande Lanotte zei in *De Standaard* (26 januari) dat het standpunt van Michel «eerbaar» was. Omdat de VLD er zich in het regeerakkoord niet toe geëngageerd had het migrantenstemrecht in te voeren, kon de SP.A volgens Vande Lanotte niet met een regeringscrisis dreigen. Ook hij verwees de kwestie naar «het volgende regeerakkoord». Minister van Volksgezondheid Aelvoet zei op 3 februari in het VTM-middagjournaal op haar beurt dat moeilijk met een regeringscrisis kon worden bedreigd.

Hugo Coveliers, de fractieleider van de VLD in de Kamer, dreigde er op 17 februari mee een constructieve motie van wantrouwen in te dienen – en dus een regeringscrisis uit te lokken – indien de senaatscommissie zou stemmen over het wetsvoorstel-Lozie-Nagy. VLD-voorzitter De Gucht zei 's anderendaags dat de «onvoorzichtige uitspraak» van Coveliers niet het partijstandpunt vertolkte.

Tijdens de vergadering van de senaatscommissie van 19 februari deelde het kabinet van Binnenlandse Zaken mee dat 123.542 allochtonen die vijf jaar of meer in België woonden, voor migrantenstemrecht in aanmerking kwamen : 52.297 in Brussel, 44.686 in Vlaanderen en 26.559 in Wallonië. Agalev-senator Meryem Kaçar had eerder gezegd dat voor het migrantenstemrecht 240.000 allochtonen in

aanmerking kwamen. Nog op 19 februari besliste de commissie op 12 maart over het voorstel-Lozie-Nagy te stemmen.

In *Gazet van Antwerpen/Het Belang van Limburg* riep Michel op 20 februari de senaatscommissie op de bespreking van het migrantenstemrecht op te schorten en niet tot de stemming over te gaan. Hij zei dat de PRL in geen geval zou meewerken aan een alternatieve meerderheid en dat hij «indien nodig mijn mensen uitdrukkelijk [zou] vragen om tegen te stemmen». De andere regeringspartijen, op de VLD na, reageerden negatief op de oproep. Agalev en Ecolo zeiden in een gezamenlijke mededeling dat het parlement zijn werk moest kunnen doen. Jos Geysels, de politiek secretaris van Agalev, zei dat de regering in gevaar kwam indien de commissie niet zou kunnen stemmen.

In het VTM-middagjournaal van 24 februari zei eerste minister Verhofstadt dat er onder de meerderheidspartijen eensgezindheid was om met het migrantenstemrecht niet overhaast tewerk te gaan. Volgens de premier kon de discussie beter heropend worden na de parlementsverkiezingen van 2003.

Na de vergadering van de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken van 26 februari, waarop de artikelsgewijze bespreking van het wetsvoorstel was afgerond, zeiden groenen en socialisten dat er op 12 maart gestemd zou worden. Op 28 februari had er overleg plaats tussen premier Verhofstadt en de fractieleiders van de meerderheid in de Kamer en de Senaat, naar aanleiding van enkele incidenten en wrijvingspunten tijdens de voorgaande weken³⁶. De VLD aanvaardde dat de senaatscommissie over het voorstel-Lozie-Nagy zou stemmen; groenen en socialisten zegden toe zich bij de uitslag van de stemming neer te leggen³⁷.

Op een 'open trefdag' van Agalev in Gent (2 maart) riepen politiek secretaris Geysels en Mieke Vogels, de Vlaamse minister van Welzijn, de PRL-senatoren op hun partijstandpunt te volgen en tegen de consignes van Michel in, de invoering van het migrantenstemrecht goed te keuren. In het VRT-programma *De zevende dag* herhaalde Michel een dag later dat zijn senatoren het wetsvoorstel-Lozie-Nagy niet zouden goedkeuren en dat het migrantenstemrecht in het volgende regeerakkoord opgenomen moest worden.

In het Waals Parlement keurde de PRL-fractie op 6 maart mee een voorstel van resolutie goed, waarin de federale overheid verzocht werd «zonder dralen» werk te maken van het migrantenstemrecht. Het stemgedrag van de fractie deed vragen rijzen over de houding die de PRL-senatoren zouden aannemen.

Het Instituut voor Sociaal en Politiek Opinie-onderzoek (ISPO) van de KU Leuven deelde op 8 maart mee dat uit zijn postelectoraal onderzoek (september 1999-maart 2000) bleek dat 43,8 % van de Vlamingen instemde met de invoering van migrantenstemrecht, 36,3 % daar tegen was en 19,9 % onbeslist was. De Gucht had eerder gezegd dat een meerderheid van de Vlamingen tegen migrantenstemrecht

³⁶ Naast het migrantenstemrecht was er o.m. de afwijzing van Agalev-Kamerlid Talhaoui als plaatsvervangend vertegenwoordiger van het parlement in de Europese Conventie, zie hoofdstuk IX: Het buitenlands- en defensiebeleid.

³⁷ De deelnemers aan het overleg verklaarden achteraf dat de plooiën in de coalitie gladgestreken waren en paars-groen zou doorgaan tot juni 2003. Er werden afspraken gemaakt over de beleidszaken die de volgende maanden geregeld zouden worden, o.m. de ecoboni, de sluiting van de kerncentrales en de hervorming van de NMBS.

was en dat de VLD om die reden het 'groene' wetsvoorstel afwees, hoewel hij persoonlijk migrantenstemrecht voorstond. Volgens een onderzoek van de afdeling Planning en Statistiek van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, van midden 2001, dat eveneens op 8 maart werd vrijgegeven, was dan weer 49,3 % van de Vlamingen tegen en 30,3 % voor migrantenstemrecht; 20,6 % was onbeslist.

Op 10 maart namen in Brussel ca. 13.000 mensen deel aan een betoging voor 'gelijke kansen' waartoe een 90-tal organisaties (vakbonden, welzijnsorganisaties, derdewereldorganisaties, jeugdbewegingen, ...) hadden opgeroepen. Een van de eisen was de toekenning van stemrecht aan migranten.

Met de mededeling dat, «hoewel wij voor het migrantenstemrecht zijn», de PRL-FDF-MCC-fractie in de senaatscommissie tegen het wetsvoorstel-Lozie-Nagy zou stemmen, nam fractieleider Philippe Monfils op 11 maart alle twijfel over de houding van de Franstalige liberale senatoren weg. In de media was er tot dan toe rekening mee gehouden dat zij zich zouden onthouden; in dat geval was de uitkomst van de stemming afhankelijk van het stemgedrag van de CD&V-fractie, die nog niet in haar (tactische) kaarten had laten kijken en pas vóór de commissievergadering van 12 maart haar houding zou bepalen.

Zoals kon worden verwacht, verwierp de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken op 12 maart, na een bitse woordenwisseling tussen de Franstalige liberalen enerzijds en de groenen en socialisten anderzijds, het wetsvoorstel-Lozie-Nagy. Er waren negen tegen- (VLD, PRL-FDF-MCC, CD&V, Vlaams Blok) en zes voorstemmen (PS, SP.A, Agalev, Ecolo en PSC). De CD&V-senatoren stemden tegen omdat volgens hen de invoering van migrantenstemrecht zou moeten worden voorafgegaan door een verstrakking van de snel-Belgwet.

Op verzoek van de indieners van het wetsvoorstel besprak de plenaire vergadering van de Senaat op 28 maart het verslag van de commissiewerkzaamheden. De bespreking draaide uit op een urenlang debat over het migrantenstemrecht, waarin alle fracties hun standpunt bevestigden en groenen en socialisten felle kritiek hadden op hun liberale coalitiepartners. VLD-fractieleider Leduc veroorzaakte enige deining met gespierde uitspraken over de studie- en werkbereidheid van allochtonen³⁸. Met 36 stemmen (PRL-FDF-MCC, VLD, CD&V, Vlaams Blok en N-VA) tegen 33 (PS, SP.A, Agalev, Ecolo, PSC en Spirit) keurde de Senaat het commissieverslag en zodoende de verwerving van het wetsvoorstel-Lozie-Nagy goed. Daarmee viel het doek over de maandenlange discussie over het migrantenstemrecht.

Op 16 januari begon in de Kamercommissie voor Justitie, volgens afspraak, de evaluatie van de wet van 1 maart 2000 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de Belgische nationaliteit, de zgn. snel-Belgwet. De wet had de voorwaarden en de procedure voor de verwerving van de Belgische nationaliteit

³⁸ In het VTM-programma *Recht op antwoord* van 2 april recidiveerde Leduc. VLD-voorzitter De Gucht betreunde haar «ongenuanceerde» verklaringen, die volgens hem een vertekend beeld gaven van het VLD-standpunt.

versoepeld en werd daardoor door sommige partijen, o.m. de VLD en CD&V, als een alternatief voor het migrantenstemrecht beschouwd³⁹.

De regering had op 21 november 2001 een interkabinettenwerkgroep opgericht om, op basis van de aanbevelingen van de professoren Caestecker en Rua, die de toepassing van de snel-Belgwet hadden onderzocht, een wetswijziging voor te bereiden.

Minister van Justitie Verwilghen diende op 16 januari een nota in met zeven voorstellen van de werkgroep, onder meer over opleidingsessies voor de ambtenaren van de burgerlijke stand en de parketten, en over het aanleggen van een federale gegevensbank van alle ingestelde vervolgingen.

De VLD, daarin gesteund door de Vlaamse oppositiepartijen, drong aan op een toetsing van de integratiewil van de vreemdeling en op een verlenging van de adviestermijn voor het parket en de Staatsveiligheid. De groenen en de PS waren geen voorstander van een aanscherping van de wet.

Uiteindelijk keurden de meerderheidsfracties in de commissie (12 maart) en vervolgens in de plenaire vergadering (23 mei) een voorstel van resolutie goed, waarin de Kamer zei «in vertrouwen» de maatregelen af te wachten die de regering zou nemen «om de wet efficiënt uit te voeren».

Tijdens het debat op 23 mei zei Verwilghen dat hij een rondzendbrief voorbereide om het parket, de Dienst Vreemdelingenzaken en de Staatsveiligheid, door de mogelijkheid een voorlopig negatief advies uit te brengen, meer tijd te geven voor adviesverlening. PS-fractie leider Eerdekens repliceerde dat er van een wetswijziging door middel van een rondzendbrief geen sprake kon zijn. Ook de groene fractie reageerde afwijzend. Op 27 mei zei Verwilghen in de Kamercommissie voor Justitie dat het kernkabinet ermee had ingestemd de adviestermijn met acht weken te verlengen. Hij zei dat hij een ontwerp van rondzendbrief voor advies had bezorgd aan het College van Procureurs-generaal. Uit persberichten van begin oktober bleek dat de rondzendbrief intussen verstuurd was.

Gazet van Antwerpen meldde op 5 oktober dat Chantal Merlin, substituut bij het parket van Antwerpen, in een rapport dat daags voordien bij het parlement was ingediend, schreef dat de parketten vier maanden nodig hebben om complexe naturalisatieaanvragen grondig te onderzoeken. Merlin had bij de parketten op verzoek van minister Verwilghen een onderzoek gedaan over de toepassing van de snel-Belgwet. De parketten drongen er ook op aan opnieuw de kennis van het Nederlands of Frans van de kandidaat-Belgen te onderzoeken. Ze stelden ook voor de nationaliteit weer af te nemen indien die verkregen werd door bedrog of omkoping of door een schijnhuwelijk.

Initiatieven om de snel-Belgwet aan te passen, werden in het verslagjaar evenwel niet genomen.

³⁹ Tussen 1 mei 2000, de datum waarop de snel-Belgwet van kracht werd, en 1 augustus 2002 hebben 186.236 vreemdelingen de Belgische nationaliteit gekregen, bijna dubbel zoveel als in dezelfde periode voordien.

B. De opvang van asielzoekers en de afhandeling van de regularisatieaanvragen

Het aantal asielaanvragen daalde in 2002 verder tot 18.805 (2001 : 24.549; 2000 : 42.691). 1.164 asielzoekers werden als vluchteling erkend, of 20,8 % van de onderzochte aanvragen.

De rechtbank van eerste aanleg van Hasselt gaf op 28 maart de gemeente Houthalen-Helchteren gelijk in het kortgeding dat ze had aangespannen tegen de Belgische Staat en de Regie der Gebouwen, die het voormalige vakantiedomein Hengelhoef hadden ingericht als opvangcentrum voor asielzoekers. De federale overheid had op 23 november 2001, na een eerdere juridische procedure, van de Vlaamse administratie Ruimtelijke Ordening een stedenbouwkundige vergunning gekregen die de functie van het gebouwencomplex wijzigde, maar volgens de rechtbank was die vergunning onwettig omdat ze strijdig was met het gewestplan en het bijzonder plan van aanleg. Hoewel minister van Maatschappelijke Integratie Vande Lanotte aankondigde beroep te zullen aantekenen tegen het vonnis, liet hij de 320 asielzoekers die sinds 3 december 2001 naar Hengelhoef waren gekomen, naar andere opvangcentra overbrengen. Het hof van beroep in Antwerpen bevestigde op 24 juni het vonnis van de rechtbank van Hasselt, maar Vande Lanotte zei cassatieberoep te zullen aantekenen.

Eveneens op 24 juni verwierp het Hof van Cassatie het beroep dat Vande Lanotte had ingesteld tegen het arrest van het hof van beroep van Antwerpen van 28 juni 2001. Dat arrest bevestigde een vonnis van de correctionele rechtbank van Hasselt, dat de overheid verboden had zonder stedenbouwkundige vergunning Hengelhoef als asielcentrum in te richten.

De ministerraad nam op 23 mei enkele maatregelen om de concentratie van asielzoekers in de grote steden tegen te gaan. Twee ervan werden opgenomen in de Programmawet van 2 augustus 2002 (B.S. 29 augustus 2002). Het ging om de inbeslagname van woongelegenheden die door 'huisjesmelkers' tegen exuberante prijzen aan vreemdelingen worden verhuurd en de betaling door de federale overheid van kosten voor dringende medische verzorging van asielzoekers die door een ander OCMW dan dat van de toegewezen gemeente werd verstrekt.

De twee belangrijkste maatregelen werden, na een negatief advies van de Raad van State, niet in de Programmawet opgenomen. Het voornemen een OCMW geen federale steun meer te geven voor een asielzoeker die volgens het spreidingsplan aan de gemeente is toegewezen maar in een andere gemeente verblijft, botste volgens de Raad van State met het gelijkheidsbeginsel omdat het ook OCMW's strafte die zich wel inspanden om de asielzoekers te huisvesten. De andere maatregel bepaalde dat van de steun die een vluchteling kreeg, de huurprijs zou worden afgetrokken indien hij op eigen initiatief naar een andere dan de toegewezen gemeente vertrok. Volgens de Raad van State kon die maatregel tot willekeur bij de toepassing leiden.

Minister Vande Lanotte deelde op 23 juni mee dat hij een alternatieve maatregel klaar had om het 'dumpen' van asielzoekers te bestrijden. In een rondzendbrief van 24 juni bracht hij er de OCMW's van 58 gemeenten schriftelijk van op de

hoogte dat zij hun rijkstoelage van 750 euro per asielzoeker per maand zouden verliezen indien zij niet konden bewijzen alles te hebben gedaan om de hun toegewezen asielzoekers in de gemeente te huisvesten. Het ging om 24 gemeenten die geen en 34 gemeenten die minder dan 5 % van de toegewezen asielzoekers huisvestten. De overige OCMW's kregen een brief waarin stond dat de toelage gehalveerd zou worden indien zij onvoldoende konden motiveren waarom toegewezen asielzoekers niet op hun grondgebied verbleven.

De OCMW's reageerden verbolgen. De OCMW-voorzitter van Brasschaat, Jo Casaer (CD&V), stuurde «als grap» een brief naar 180 inwoners van de gemeente, met de mededeling dat hun woning onteigend zou worden om er asielzoekers in onder te brengen. Zij 'protestactie' lokte in brede politieke kringen verontwaardiging uit. Casaer verstuurde een tweede brief waarin hij zich verontschuldigde voor zijn initiatief. De bestendige deputatie van Antwerpen stelde een tuchtonderzoek in; Casaer werd op 9 januari 2003 voor een maand geschorst als OCMW-voorzitter, met inhouding van wedde.

De OCMW-verenigingen van de drie gewesten noemden op 9 juli de rondzendbrieven onbillijk, onwettig en niet toepasbaar. Ze wezen erop dat asielzoekers vrij hun woonplaats kunnen kiezen en dat ze nauwelijks greep hebben op de uitvoering van het spreidingsplan. Op 15 juli kwamen Vande Lanotte en de OCMW-koepels overeen dat gemeenten die een lokaal opvanginitiatief hadden of opstartten, niet gestraft zouden worden. Een tiental overwegend Waalse OCMW's diende op 23 augustus tegen de rondzendbrief van 24 juni beroep in bij de Raad van State. De auditeur adviseerde in zijn verslag (10 oktober) de rondzendbrief te vernietigen. De regering liet de verplichting van de OCMW's het bewijs van huisvestingsaanbod en de eventuele afwijzing van het aanbod door de asielzoeker opnemen in de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002). De eventuele vernietiging van de rondzendbrief door de Raad van State was doordoor goeddeels zinloos geworden.

Bij koninklijk besluit van 2 augustus 2002 stelde de regering het regime en de werkingsregels van de gesloten asielcentra vast. Het besluit kwam in de plaats van het KB van 4 mei 1999, dat de Raad van State vernietigd had.

Op 1 oktober diende de regering bij de Kamer een wetsontwerp in om, in uitvoering van een Europese richtlijn, in de Vreemdelingenwet van 15 mei 1980 een regeling op te nemen voor de tijdelijke bescherming van grote groepen oorlogsvluchtelingen. De behandeling van het wetsontwerp was vóór de ontbinding van het parlement (10 april 2003) niet afgerond.

De afhandeling van de aanvragen tot legalisatie van hun verblijf die illegaal in België verblijvende vreemdelingen in januari 2000 hadden kunnen indienen, bleef bijzonder traag verlopen. Eind 2002 waren nog 1.136 van de 37.093 dossiers in behandeling⁴⁰. Van de 1.136 dossiers waren er 739 door het gerecht in beslag

⁴⁰ Eerder was sprake van 32.662 dossiers. Uit de NIS-bevolkingsstatistieken bleek dat er in 2001 20.610 illegalen gelegaliseerd waren. Dat verklaarde waarom de bevolking in 2001 met 46.311 steeg (tot 10.309.725), bijna dubbel zoveel als in 2000.

genomen omdat er onregelmatigheden waren vastgesteld. Van de behandelde aanvragen waren er 5.893 geweigerd en 3.974 zonder voorwerp verklaard. Het Hof van Cassatie verwierp op 17 juni het beroep dat minister Vande Lanotte had ingesteld tegen een arrest van het Arbeidshof van Luik, dat 'mensen zonder papieren' die een regularisatieaanvraag hadden ingediend, het recht op OCMW-steun gaf. Het Hof van Cassatie ging daarmee in tegen de wet van 22 december 1999 en een arrest van het Arbitragehof van 1 maart 2001 dat vernietigingsberoep tegen die wet had verworpen.

C. De AEL en het debat over het integratiebeleid

In Borgerhout, een deelgemeente van Antwerpen, braken op 26 november relletjes uit met allochtonen nadat bekend was geworden dat een 27-jarige man van Marokkaanse afkomst door een 66-jarige Belg was vermoord⁴¹. Het stadsbestuur en vertegenwoordigers van de Marokkaanse gemeenschap riepen op tot kalmte. De politie en het gerecht kondigden een multolerantiebeleid aan om nieuwe rellen te voorkomen. Toch was het ook op 27 november onrustig in Borgerhout. De politie pakte ca. 160 relschoppers op, van wie er twintig werden voorgeleid, onder wie elf minderjarigen. Volgens de politie hadden de Arabisch-Europese Liga (AEL) en haar voorzitter, Dyab Abou Jahjah, een belangrijk aandeel in de rellen.

De AEL was begin april voor het eerst op de voorgrond getreden als organisator van een uit de hand gelopen pro-Palestijnse betoging in Antwerpen. De radicale organisatie, die opkomt voor de rechten van de allochtonen en integratie afwijst, had op 28 oktober weer van zich doen spreken door de oprichting aan te kondigen van «patrouilles» om «racistisch gedrag» bij de politie van Antwerpen op te sporen. Abou Jahjah kondigde het initiatief aan nadat het Vlaams Blok op 21 oktober een vertrouwelijke nota had uitgebracht over het 'Geïntegreerd project Marokkanen' waarmee de Antwerpse politie vanaf 15 november straatcriminaliteit zou aanpakken. Alle fracties in de gemeenteraad reageerden negatief op de «straatpatrouilles». Burgemeester Leona Detiège zei te laten onderzoeken of de AEL de wet over de privé-milities overtrad.

Na de rellen in Borgerhout verhevigde de druk op het gerecht, ook vanuit de politieke wereld, om tegen de AEL op te treden. SP.A-voorzitter Patrick Janssens, die ook gemeenteraadslid is in Antwerpen, zei dat alle middelen aangewend moesten worden om de AEL buitenspel te zetten. In de Kamer (28 november) riep Marc Van Peel (CD&V) op zo nodig de wet te wijzigen om Abou Jahjah te kunnen aanhouden en de AEL uit te schakelen. Minister van Binnenlandse Zaken Duquesne maande tot koelbloedigheid aan, maar sloot een wetswijziging niet uit. Premier Verhofstadt zei dat de AEL geen politieke maar criminele bedoelingen had en dat hij er niet aan twijfelde «dat er de volgende uren of dagen een gerechtelijke actie komt».

Enkele uren later werd Abou Jahjah opgepakt en op 29 november aangehouden op verdenking van mededaderschap aan weerspanningheid in bende, kwaadwillige

⁴¹ Hoewel de familie van het slachtoffer en andere allochtonen van een racistische moord spraken, bleek algauw dat de dader psychisch gestoord was.

belemmering van het verkeer en opzettelijke slagen. Hij bleef in de cel tot 3 december. De Raadkamer liet hem vrij op voorwaarde dat hij gedurende drie maanden niet zou deelnemen aan manifestaties op de openbare weg. Abou Jahjah zei dat hij een klacht zou indienen tegen premier Verhofstadt wegens laster en eerroof, omdat deze de AEL een criminele organisatie had genoemd. Verhofstadt, die beschermd was door de ministeriële onverantwoordelijkheid, herhaalde op 4 december dat de AEL «een bedreiging is voor het vreedzaam samenleven van allochtonen en autochtonen».

Naar aanleiding van de rellen gingen opnieuw stemmen op voor een evaluatie en bijsturing van het integratiebeleid. Robert Voorhamme, de voorzitter van de Antwerpse SP.A-afdeling en lid van het Vlaams Parlement, had op 28 september al een voorzet gegeven, toen hij in een interview met *De Standaard* zei dat het «migratiebeleid grotendeels is mislukt». Volgens Voorhamme was er te lang getalmd met antidiscriminerende maatregelen en staat anderdeels de migrantencultuur elke integratie in de weg. De top van de SP.A noemde die verklaring «ongelukkig» en «ongenuanceerd».

In *Le Soir* (15 oktober) zei MR-voorzitter Daniel Ducarme op zijn beurt dat «de integratie een mislukking is». In een gezamenlijke reactie noemden onder anderen PS-voorzitter Di Rupo, CDH-voorzitter Joëlle Milquet, Ecolo-minister Durant en MOC-voorzitter François Martou het indecent dat de MR de vreemdelingen beschuldigde van een gebrek aan integratie. In een interview met *Gazet van Antwerpen* (17 oktober) sprak Johan Leman, de directeur van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding (CGKR), tegen dat het integratiebeleid mislukt zou zijn. Hij deelde wel de mening van Voorhamme en Ducarme, dat migranten de algemeen aanvaarde regels van de Belgische samenleving moeten naleven.

Na de rellen in Borgerhout stelde VLD-voorzitter De Gucht voor dat een commissie in zowel de Kamer als het Vlaams Parlement het integratiebeleid zou evalueren. SP.A-voorzitter Janssens zag meer in de oprichting van een onafhankelijke onderzoeks- en evaluatiecommissie, zoals de Federatie Marokkaanse Democratische Organisaties eerder had voorgesteld.

Op een studiedag van Agalev (30 november) pleitte de Vlaamse minister van Welzijn en Gelijke Kansen, Vogels, ervoor een pact te sluiten met de allochtonen, naar het voorbeeld van het 'Pact van Vilvoorde' dat de Vlaamse regering in 2001 met de sociale partners had gesloten. Spiritvoorzitter Els Van Weert suggereerde (1 december) een 'pact voor interculturele samenwerking' te sluiten, zoals Bert Anciaux in zijn kort voordien verschenen boek *De verrijkte samenleving* had voorgesteld. SP.A-voorzitter Janssens steunde, na enige aarzeling, de idee, maar de VLD en de oppositiepartijen CD&V en N-VA wezen ze van de hand.

Op 2 december ontvingen premier Verhofstadt en minister van Arbeid en Gelijke Kansen Onkelinx een delegatie van het Forum van Islamitische Organisaties, dat na de rellen in Borgerhout was opgericht. Verhofstadt stelde een permanente dialoog in het vooruitzicht en zei dat met medewerking van het CGKR voorstellen zouden worden uitgewerkt voor een harmonieuzer samenleven van de diverse gemeenschappen in het land.

Op 9 december zat Onkelinx, in aanwezigheid van prins Filip en prinses Mathilde, een 'rondetafelconferentie voor wederzijds respect' voor met vertegenwoordigers van de diverse filosofische, religieuze en culturele gemeenschappen, de sociale en mensenrechtenorganisaties en het CGKR. Het centrum kreeg de opdracht in de grote steden coördinatiecellen te vormen om het lokale integratiebeleid te versterken en concrete actieplannen voor te stellen.

In de daaropvolgende weken ebde de aandacht voor het integratievraagstuk weer weg.

VI. Het justitiebeleid en de politiehervorming

A. De uitvoering van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan

In uitvoering van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan (31 mei 2000), dat 92 projecten bevatte om de veiligheid te verhogen en de werking van het gerecht te verbeteren, nam het parlement een reeks beschermingsmaatregelen voor anonieme en bedreigde getuigen.

De wet van 8 april 2002 betreffende de anonimiteit van getuigen (B.S. 31 mei 2002) geeft het gerecht de mogelijkheid de identiteit van getuigen gedeeltelijk of geheel verborgen te houden. Volledige anonimiteit is maar mogelijk bij georganiseerde misdaad, misdrijven waarvoor het af luisteren van telefoongesprekken is toegestaan en schending van het internationaal humanitair recht. Onder druk van de PS en de groenen is in de wet de bepaling opgenomen dat een verdachte niet kan worden veroordeeld op grond van «uitsluitend of in overheersende mate» anonieme getuigenissen.

De wet van 7 juli 2002 houdende een regeling voor de bescherming van bedreigde getuigen en andere bepalingen (B.S. 10 augustus 2002) voerde beschermingsmaatregelen in voor getuigen die over essentiële gegevens in een gerechtelijk onderzoek beschikken en die door hun verklaringen gevaar kunnen lopen. De wet maakt een onderscheid tussen gewone beschermingsmaatregelen (zoals het ter beschikking stellen van een geheim telefoonnummer en fysieke bescherming door politiediensten) en bijzondere beschermingsmaatregelen (zoals het onderbrengen van een getuige op een ander adres of het verlenen van een nieuwe identiteit). Bijzondere beschermingsmiddelen zijn maar mogelijk bij georganiseerde misdaad, misdrijven waarvoor het af luisteren van telefoongesprekken is toegestaan en schending van het internationaal humanitair recht. Een Getuigenbeschermingscommissie, voorgezeten door de federale procureur, is bevoegd voor het toekennen, wijzigen en intrekken van beschermingsmaatregelen en van financiële hulpmaatregelen. Nog in uitvoering van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan keurden de Kamer (20 juli) en de Senaat (12 december) een wetsontwerp goed dat een juridische basis legde voor bijzondere opsporingsmethoden waarvan het gerecht en de politie, op grond van twee ministeriële rondzendbrieven, al gebruik maakten, met name observatie, infiltratie en infiltrantenwerking, en technieken als pseudo-koop en vertrouwenskoop. Het wetsontwerp, waartegen de PS zich in 2001 nog hardnekkig had verzet, regelde ook aanverwante methoden zoals het gericht af luisteren, het onderscheppen van post en het inwinnen van gegevens over

bankrekeningen. De wet van 6 januari 2003 betreffende de bijzondere opsporingsmethoden en enige andere onderzoeksmethoden werd bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 12 mei 2003.

De invoering van een spijtoptantenregeling, waar PS-voorzitter Di Rupo zich sinds het voorjaar 2001 hardnekkig tegen verzette, bleef stokken. Op aangeven van Di Rupo, die gezegd had dat hij zijn standpunt wilde herbekijken indien de procureurs een wettelijke regeling voor spijtoptanten nodig vonden, won minister Verwilghen het advies van de Raad van Procureurs des Konings in. In hun advies van 14 januari zeiden de procureurs principieel voorstander te zijn van een wettelijke regeling. Het PS-bureau besliste op 21 januari zich niet langer tegen de indiening van het wetsontwerp-Verwilghen te verzetten, maar het ontwerp zelf te blijven afwijzen. Verwilghen diende evenwel zijn wetsontwerp niet in, maar liet het aan Kamerleden van de VLD en de MR over de inhoud ervan over te nemen in een wetsvoorstel dat in de loop van februari bij de Kamer werd ingediend. Het wetsvoorstel werd echter niet besproken en verviel bij de ontbinding van het federale parlement (10 april 2003).

Problemen waren er ook met de hervorming van de jeugdbescherming, een ander onderdeel van het Federaal Veiligheids- en Detentieplan. Overeenkomstig de wet van 4 mei 1999 konden sinds 1 januari jonge delinquenten bij gebrek aan een opvangplaats in een gesloten instelling niet langer opgesloten worden in een gevangenis. Omdat er in de gesloten instellingen van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap onvoldoende opvangplaatsen waren, zagen de jeugdrechters zich genoodzaakt jonge boefjes vrij te laten. Een en ander gaf aanleiding tot kritiek in de pers en gekibbel tussen de federale regering en de gemeenschapsregeringen. De Vlaamse minister van Welzijn, Vogels, verweet minister Verwilghen te talmen met de invoering van een jeugdsanctierecht, dat een wettelijke basis zou moeten leggen voor de bestraffing en opsluiting van jonge delinquenten⁴². Verwilghen zei dan weer dat de gemeenschappen niet wilden meewerken aan zijn plan federale gesloten instellingen op te richten, waarin de gemeenschappen zouden instaan voor de begeleiding en opvoeding⁴³.

Premier Verhofstadt trok de zaak tot zich. Op 28 januari besliste de federale regering, na en in overleg met de gemeenschapsregeringen, in een voormalige legerkazerne in Everberg een gesloten centrum in te richten, dat tegen 1 maart plaats zou bieden aan 10 en later 50 jongeren. De federale overheid zou bevoegd zijn voor de «veilige en humane detentie» van de jongeren, de gemeenschappen voor hun «psychosociale en pedagogische omkadering». In het Overlegcomité werd daarover op 26 februari een samenwerkingsakkoord gesloten, dat op 30 april ondertekend werd.

⁴² Volgens de Jeugdbeschermingswet van 8 april 1965 kunnen jongeren geen misdrijven plegen en niet gestraft worden.

⁴³ De Raad van State had in een advies van 9 november 2001 over een wetsvoorstel van Stefaan De Clerck (CD&V) gezegd dat de federale overheid de residuaire bevoegdheid heeft opvanginstellingen voor minderjarige delinquenten op te richten, op voorwaarde dat daarover een samenwerkingsakkoord met de gemeenschappen werd gesloten.

Verhofstadt deed er alles aan om, tegen veel scepticisme in, de streefdatum van 1 maart te halen. De kazerne werd in ijlt tempo verbouwd. Met dezelfde spoed keurden de meerderheidsfracties in de Kamer (28 februari) en de Senaat (1 maart) een wetsvoorstel goed, dat de juridische basis legde voor de opvang van criminele jongeren in de federale instelling. De Senaat kwam daarvoor uitzonderlijk op een vrijdag bijeen. De bekendmaking van de wet van 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, gebeurde in de derde editie van het *Belgisch Staatsblad* van 1 maart 2002, die nog diezelfde dag omstreeks 23 uur op de website van het *Staatsblad* werd gezet en op 4 maart gedrukt werd.

Op 5 maart werd een eerste minderjarige in het centrum van Everberg opgesloten, maar na beroep al na enkele uren overgeplaatst naar een gesloten instelling van de Franse Gemeenschap. De minister van Jeugdzorg van de Franse Gemeenschap, Nicole Maréchal (Ecolo), zei dat het centrum materieel niet klaar was en dat er nog geen opvoeders ter beschikking waren. Ook andere Franstalige politici hadden kritiek op de gebrekkige accommodatie van het centrum. Minister Verwilghen wees de kritiek van de hand.

In juni deed zich een nieuwe rel voor tussen Verwilghen en Maréchal. De gemeenschapsminister verdedigde een opvoeder van de Franse Gemeenschap die de toegang tot het centrum was ontzegd omdat hij de ontsnapping van een jongere niet had verhinderd. In september kwam het opnieuw tot een aanvaring tussen beiden. De Brusselse jeugdrechter had enkele minderjarige boefjes vrijgelaten omdat er geen plaats was in het centrum van Everberg. Dat kwam omdat Maréchal beslist had maar 10 van de 25 plaatsen te gebruiken die sinds 1 juli voor de Franse Gemeenschap ter beschikking waren. VLD-voorzitter De Gucht dreigde met een regeringscrisis (22 september). De Franse gemeenschapsregering besliste daarop alle opvangplaatsen te gebruiken en de opvangcapaciteit in de eigen instellingen op te voeren.

Het Vlaams Parlement keurde op 9 juli het ontwerpdecreet goed 'houdende goedkeuring van het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, de Duitstalige Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap betreffende het gesloten centrum voor voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd'. Met een amendement bepaalden de meerderheidsfracties dat het samenwerkingsakkoord op 1 maart 2005 vervalt indien er tegen 1 september 2004 geen wet is «die antwoorden biedt op delinquent gedrag gepleegd door jongeren». Het parlement vertolkte daarmee het ongenoegen in Vlaanderen over het uitblijven van een jeugdsanctierecht.

De behandeling van het wetsontwerp over de hervorming van de jeugdbescherming dat minister Verwilghen sinds de lente 2001 klaar had, was vastgelopen. De groene regeringspartijen en de PS vonden het ontwerp te repressief. Op 17 mei was in de coalitie wel een principeakkoord gesloten over de modernisering van de Jeugdbeschermingswet van 1965. Bij het parlement zouden drie wetsontwerpen worden ingediend. Een ontwerp 'houdende de mogelijkheid van doorverwijzing van delinquente minderjarigen' zou het makkelijker maken jongeren van 16 jaar en ouder die zwaarwichtige misdrijven hebben gepleegd voor de correctionele rechtbank of zelfs het assisenhof te brengen. In afwachting van hun berechting en

na hun veroordeling zouden ze worden opgesloten in een speciale federale instelling. Hoewel de Jeugdbeschermingswet voorzag in de 'uithandengeving' van jonge delinquenten werd van die mogelijkheid tot correctionele berechting maar weinig gebruik gemaakt, omdat jongeren in een gewone gevangenis belandden. Een tweede wetsontwerp zou het gamma van maatregelen verruimen die de jeugdrechter kan nemen tegen jongeren tussen 12 en 16 jaar. In het akkoord was sprake van herstelbemiddeling, herstelrecht, maatschappelijke dienstverlening en geldboetes. Ten slotte zouden meerderjarigen die minderjarigen verplichten een misdrijf te plegen daar voor worden gestraft.

Bij de ontbinding van het federale parlement (10 april 2003) had de regering geen van de aangekondigde wetsontwerpen bij het parlement ingediend.

B. *Varia*

Drugsbeleid – De ministerraad keurde op 18 januari in eerste en, nadat de Raad van State zijn advies had gegeven, op 3 mei in tweede lezing een wetsontwerp goed om, conform de drugsnota van 18 januari 2001, het gedoogbeleid voor softdrugs een wettelijke basis te geven. Volgens de nota blijft het bezit van drugs, ook cannabis, in de strafwet, maar zou het bezit van een «gebruikershoeveelheid» cannabis dat niet vergezeld gaat van openbare overlast of problematisch gebruik niet worden vervolgd. Na de goedkeuring van de nota was verwarring ontstaan over de toelaatbaarheid van cannabisgebruik door minderjarigen. De regering zag zich genooddaakt in een krantenadvertentie te beklemtonen dat enkel het cannabisbezit door meerderjarigen gedoogd zou worden. Het wetsontwerp werd op 21 juni in de Kamer ingediend en was daar eind 2002 nog in behandeling.

Federaal parket en verticale integratie – Serge Brammertz, substituut-procureur-generaal bij het hof van beroep van Luik, werd per 21 mei benoemd als federaal procureur. Hij kreeg de leiding van het, in uitvoering van het Octopusakkoord (24 mei 1998), door de wet van 28 juni 2001 opgerichte federaal parket dat, over de grenzen van de 27 gerechtelijke arrondissementen heen, de georganiseerde misdaad moet bestrijden. Van de achttien magistraten van het federaal parket werden er per 21 mei maar elf benoemd. De Hoge Raad voor de Justitie, die de voordracht had gedaan, vond maar moeilijk tweetalige kandidaten. Enkele Brusselse magistraten die in aanmerking kwamen, werden niet voorgedragen om de onderbemanning van het parket in Brussel niet te vergroten. Het duurde tot 20 december vooraleer de overige zeven leden van het federaal parket werden benoemd.

De oprichting van een federaal parket was een onderdeel van de zgn. verticale integratie van het gerecht. Een ander aspect daarvan, de nauwere samenwerking tussen de parketten en de parketten-generaal, kwam ook in 2002 niet aan uitvoering toe. De horizontale integratie van het gerecht, door de samenvoeging van de rechtbank van eerste aanleg, de rechtbank van koophandel en de arbeidsrechtbank, was al in 2001 van de politieke agenda afgevoerd.

Toegevoegde rechters en wijziging taalwetgeving – De Senaat zei in een advies (28 maart) aan het Overlegcomité dat het belangenconflict dat het Vlaams Parlement eind 2001 had ingeroepen tegen het wetsontwerp over de toegevoegde rechters niet gegrond was. Het wetsontwerp van minister Verwilghen voorzag in de verdubbeling van het aantal toegevoegde rechters (tot 50) en parketmagistraten (tot 34) om het tekort aan tweetalige magistraten in het gerechtelijk arrondissement Brussel (waartoe ook Halle-Vilvoorde behoort) te verhelpen. Toegevoegde rechters vallen niet onder de regel dat twee derde van de rechters in Brussel tweetalig moet zijn. Het Vlaams Parlement zag daar een omzeiling van de taalwetgeving in. Volgens de Senaat werd de Vlaamse Gemeenschap niet ernstig benadeeld door het wetsontwerp. Het Overlegcomité besliste het advies van de Senaat te volgen. De Kamer keurde het wetsontwerp goed op 13 juni, de Senaat op 10 juli. De wet van 16 juli 2002 tot wijziging van artikel 86bis van het Gerechtelijk Wetboek en van de wet van 3 april 1953 betreffende de rechtelijke inrichting werd gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 6 augustus 2002.

Tegelijk stemden de Kamer en de Senaat in met een versoepeling van de taalwetgeving. Volgens de wet van 18 juli 2002 tot vervanging van artikel 43^{quinquies} en tot invoeging van artikel 66 in de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken (B.S. 22 augustus 2002) hoeven de magistraten van wie tweetaligheid is vereist nog maar een functionele taalkennis te hebben («aangepast aan de vereisten van de betrokken functie»). Voor de meeste tweetalige magistraten volstaat een actieve en passieve mondelinge, en een passieve schriftelijke kennis van de tweede landstaal. Bepaalde magistraten moeten in een examen hun actieve en passieve mondelinge en schriftelijke kennis van de andere landstaal bewijzen.

Tuchtrecht magistraten – De wet van 7 juli 2002 tot wijziging van deel II, boek II, titel V, van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de tucht [...] (B.S. 14 augustus 2002) moderniseerde het tuchtrecht van de magistraten. De wet kwam in de plaats van de wet van 7 mei 1999 tot wijziging, wat het tuchtrecht voor de leden van de Rechterlijke Orde betreft, van het Gerechtelijk Wetboek, die onuitvoerbaar was gebleken en opgeheven werd. De wet van 7 mei 1999 was tot stand gekomen nadat de commissie-Dutroux had vastgesteld dat het zeer moeilijk was falende magistraten een sanctie te geven.

Verjaringstermijnen – De wet van 16 juli 2002 tot wijziging van verschillende bepalingen teneinde inzonderheid de verjaringstermijnen voor de niet-correctionaliseerbare misdaden te verlengen (B.S. 5 september 2002) bracht de verjaringstermijn van zeer zware misdrijven van 20 op 30 jaar. Met de wetswijziging wilde het parlement voorkomen dat het eerste misdrijf dat werd toegeschreven aan de Bende van Nijvel (30 september 1982) zou verjaren.

Hervorming strafprocesrecht – De eind 1991 opgerichte commissie voor Strafprocesrecht, de zgn. commissie-Franchimont, overhandigde op 17 september aan minister Verwilghen haar voorontwerp van Wetboek van Strafprocesrecht, dat in de plaats moet komen van het Strafrechtwetboek uit 1808. Op basis van de werkzaamheden van de commissie was, na de zaak-Dutroux, in 1998 de strafrechtprocedure in

beperkte mate hervormd, meer bepaald door de rechten van het slachtoffer te verruimen. Het voorontwerp werd gepubliceerd als parlementair document, maar vóór de parlementsontbinding (10 april 2003) niet meer behandeld.

Snelrecht – Het Arbitragehof vernietigde op 28 maart essentiële bepalingen uit de zgn. Snelrechtwet van 28 maart 2000, die het mogelijk maakte kleine criminaliteit, zoals hooliganisme, snel te bestraffen. Volgens het Arbitragehof was het toepassingsgebied van de wet te ruim en te onbepaald, en beknotte zij door de uiterst korte proceduretermijn en de beperking van de maatregelen die de beklagde kon vragen, op onredelijke wijze de rechten van de verdediging. Minister Verwilghen zei dat hij de regeling zou bijsturen, maar een wetsontwerp daarover diende hij vóór de parlementsontbindingen (10 april 2003) niet in.

Staatsveiligheid – Volgens een audit van het bureau Advies Bureau-Conseil (ABC), in opdracht van de parlementaire begeleidingscommissie van het Vast Comité voor Toezicht op de Inlichtingendiensten (Comité-I), waar *La Libre Belgique* op 12 maart melding van maakte, werd de Veiligheid van de Staat gekenmerkt door een gebrek aan leiderschap, management en strategische visie, overbureaucratisering, te weinig interne communicatie en een zwak personeelsbeleid. Als gevolg hiervan bood administrateur-generaal Godelieve Timmermans op 5 juni haar ontslag aan. Bij KB van 29 september 2002 werd Koen Dassen, de kabinetschef van minister van Binnenlandse Zaken Duquesne, tot administrateur-generaal van de Staatsveiligheid benoemd. Hij kreeg van de regering anderhalf jaar de tijd om de dienst te hervormen en weer slagvaardig te maken. Omdat Dassen Nederlandstalig is, moest adjunct-administrateur-generaal Jos Buysse plaats ruimen voor een Franstalige. De Raad van State verwierp op 4 november de vordering tot schorsing die Buysse tegen de benoeming van Dassen had ingediend. Bij KB van 15 januari 2003 werd de benoeming van Buysse tot adjunct-administrateur-generaal opgeheven.

Misdaadcijfers – Tijdens de bespreking van de Federale Beleidsverklaring in de Kamer, op 9 oktober, pakte premier Verhofstadt uit met cijfers van de federale politie, waaruit zou moeten blijken dat er in 2001 8 % minder criminele feiten waren geregistreerd. De oppositie, die door de mededeling verrast was, verweet Verhofstadt de aandacht af te leiden van de begroting. Binnenlandse Zaken had voor de daaropvolgende week een persontmoeting gepland om de cijfers toe te lichten. Op 10 oktober zei CD&V-Kamerlid Tony Van Parys dat de cijfers over 2000, waarmee Verhofstadt de gegevens over 2001 vergeleek, merkkelijk afweken van de cijfers van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS). Volgens Van Parys zou de criminaliteit in 2001 gestegen zijn. Volgens de regering hield het NIS geen rekening met de misdrijven die in 2000 waren begaan maar pas in 2001 geregistreerd werden.

Op 16 oktober gaf minister Duquesne in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken toe, dat de cijfers die Verhofstadt had meegedeeld niet definitief waren en mogelijk naar boven zouden moeten worden bijgesteld. Uit gegevens voor 487 van

de 586 Belgische gemeenten bleek volgens Duquesne in elk geval dat de criminaliteit in 2001 met 4,54 % was gedaald.

Het Comité van Toezicht op de Politiediensten (Comité-P), dat met een onderzoek van de misdaadcijfers was belast, kwam begin maart 2003 in een rapport tot de conclusie dat de statistieken van de Algemene Nationale Gegevensbank onvolledig en onbetrouwbaar waren en dat daar vóór 2004 geen verandering in zou komen. Volgens het rapport stuurden sinds augustus 2001 sommige lokale politiediensten geen of onvolledige gegevens naar de Gegevensbank meer door. Bovendien registreerden de lokale politiediensten de misdaadcijfers niet op een uniforme manier.

C. De politiehervorming

Op 1 januari werd, in uitvoering van het Octopusakkoord (24 mei 1998) en de wet van 7 december 1998 over de hervorming van de politiediensten door de vorming van één 'geïntegreerde politiedienst gestructureerd op twee niveaus', de lokale politie officieel operationeel. De federale politie, het tweede niveau van de geïntegreerde politiedienst, was op 1 januari 2001 van start gegaan. De ca. 28.000 agenten van de lokale politie, onder wie 7.539 rijkswachters, zijn verdeeld over 196 politiezones, die één of meer gemeenten bestrijken : 118 in Vlaanderen, 72 in Wallonië en 6 in Brussel.

De kostprijs van de politiehervorming en, vooral, het aandeel van de gemeenten daarin bleven een heet hangijzer. De regering en de vakbonden, die op 6 december 2001 onderhandelingen waren begonnen om de kostprijs van het nieuwe politiestatuut (het zgn. Mammoetbesluit van 30 maart 2001) met 19,83 miljoen euro te verminderen, vonden daarover op 28 januari een akkoord. Overeengekomen werd de nachtprestaties te beperken tot de periode van 22 tot 6 (in plaats van 19 tot 7) uur en de indexaanpassing van verscheidene toelagen en vergoedingen twee opeenvolgende keren over te slaan. Voorts werd de telefoonvergoeding (15 euro per maand) geschrapt; in ruil kregen alle politieagenten een gsm-toestel. De christelijke vakbond CCOD en de liberale vakbond VSOA weigerden het protocolakkoord te ondertekenen uit principiële verzet tegen de tijdelijke bevrozing van de indexerings van toelagen en vergoedingen. Op 5 maart betoogden in Brussel ca. 5.000 leden van beide bonden tegen het protocolakkoord, dat de socialistische overheidsvakbond ACOD en de politiebond NSVP wel hadden ondertekend.

Op 31 januari werd het op 6 december 2001 begonnen overleg voortgezet tussen de federale regering en de drie regionale koepelverenigingen van gemeenten over de parameters voor de berekening van de 'aanvaardbare meerkosten' van de politiehervorming. De regering had toegezegd de kostprijs daarvan, die op 225 miljoen euro werd geraamd, ten laste te nemen. Verder overleg had plaats in vijf werkgroepen en in de 'plenaire' vergadering van 16 april, waarop afgesproken werd de gesprekken op 11 juni af te ronden. In het vooruitzicht daarvan verhoogde de PS, die de belangen van de Waalse gemeenten behartigde, de druk op de regering. PS-voorzitter Di Rupo zei op 3 juni dat minister Duquesne zich niet hield aan de afspraak de meerkosten per politiezone te berekenen. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) vreesde dat het PS-offensief de volgens

haar communautaire scheefftrekking bij de verdeling van het federale geld voor de meerkosten nog zou vergroten.

Het kernkabinet formuleerde op 6 juni een voorstel voor de parameters en besliste 25 miljoen euro extra uit te trekken om de 'aanvaardbare meerkosten' van de politiehervorming te financieren. In Wallonië zou een agent van de lokale politie 45.000 in plaats van 35.000 euro extra kosten, in Vlaanderen 60.000 in plaats van 47.000 euro. De regering besliste het aantal overuren dat een agent mag presteren tot 81 per jaar te beperken. De lokale politie zou enkel nog in de eigen zone en de aangrenzende zones voor de ordehandhaving moeten instaan, en financiële en economische misdrijven zouden door de federale politie behandeld worden.

Na een laatste moeizame onderhandelingsronde gingen de gemeenten op 11 juni akkoord met het regeringsvoorstel, nadat premier Verhofstadt enkele aanvullende toezeggingen had gedaan. Zo zouden de gemeenten geld uit het boetefonds van de verkeersdelicten zelf kunnen besteden. De financieringsregels van de politiehervorming zouden in een wet worden opgenomen. De hervormingsoperatie zou op 1 september 2003 geëvalueerd worden. De gemeenten maakten hun akkoord afhankelijk van de naleving van negen voorwaarden.

Op 26 juni vroeg de Union de Villes et Communes de Wallonie (UVCW) minister Duquesne de onderhandelingen over de meerkosten van de politiehervorming te heropenen. Volgens de UVCW lagen de meerkosten aanzienlijk hoger dan 25 miljoen euro. De Waalse gemeenten zouden 45 miljoen euro te weinig hebben om de politiehervorming te financieren. De VVSG zei op 1 juli dat de regering zich niet aan het akkoord van 11 juni hield en dat drie van de negen voorwaarden nog niet vervuld waren. Zo was er nog geen wetsontwerp over de participatie van de gemeenten in het verkeersboetefonds ingediend en stond in een rondzendbrief dat de procureur de financiële economische misdrijven «kan» – en niet moet – doorsturen naar de federale politie. VVSG-voorzitter Jef Gabriëls (CD&V) zei dat er in die omstandigheden geen akkoord meer was. Premier Verhofstadt zei op 4 juli in de Kamer dat Gabriëls van CD&V-voorzitter De Clerck de opdracht had gekregen het akkoord van 11 juni te kelderen en dat de VVSG niet beslist had het akkoord op te zeggen. De VVSG bevestigde dat, maar ontkende dat ze de partijpolitieke kaart had getrokken, zoals Verhofstadt suggereerde.

Bij de tweede begrotingscontrole, half juli, trok de regering de vergoeding voor de 'aanvaardbare meerkosten' uiteindelijk met 28,6 miljoen euro op. Volgens de regering zou de kostprijs voor de politiehervorming in 2003 daarmee oplopen tot 500,024 miljoen euro.

In juli kregen de 196 politiezones van Binnenlandse Zaken een berekening van hun meerkosten. Ze kregen tot 15 september de tijd die te betwisten. 137 politiezones dienden een dossier in. Vanaf 15 oktober ging de regering in 'tegensprekelijk debat' met de betrokken politiezones. Na de evaluatie besliste de regering op 6 december nog eens 39,856 miljoen euro vrij te maken om de 'aanvaardbare meerkosten' van de politiehervorming te financieren.

Op 6 november deelde de regering mee, dat ze in 2003 12,5 miljoen euro en vanaf 2004 25 miljoen euro extra ter beschikking stelde van de zes politiezones van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest voor de beveiliging van de EU-topbijeenkomsten die vanaf medio 2003 in Brussel zouden worden gehouden en voor de toekenning

van een premie (1.960 euro) aan politieagenten die bereid zijn minimum vijf jaar in een Brusselse politiezone te blijven. De zes politiezones kampten met een onderbezetting. Om dat te verhelpen, kregen de Brusselse agenten een overgangsperiode van 5 jaar om een functionele kennis van de tweede taal te verwerven.

In de herfst stelde minister Duquesne in een nota voor, particuliere bewakings- en beveiligingsbedrijven de bevoegdheid te geven bepaalde opdrachten van de politiediensten over te nemen, zodat deze zich op hun kerntaken zouden kunnen concentreren. Nadat de nota in de regering was besproken, keurde de ministerraad op 29 november een wetsontwerp goed, dat particuliere bewakingsbedrijven de toestemming gaf in concessie gegeven parkeermeters te controleren, schade aan het openbaar domein te rapporteren, groepen van personen te begeleiden met het oog op de verkeersveiligheid en toe te zien op het gedrag van personen binnen een bepaalde zone, zoals grote industrieterreinen of op festivals. De Kamer zou het wetsontwerp op 3 april 2003 goedkeuren, maar wegens de ontbinding van het parlement zou het niet meer behandeld worden door de Senaat.

Twee andere maatregelen die het kernkabinet op 19 november op basis van de nota-Duquesne had genomen, bleven bij gebrek aan een wetgevend initiatief eveneens onuitgevoerd. Het ging om de uitbreiding van de bevoegdheid van de hulpagenten tot het geheel van de politiefuncties voor de regeling van het wegverkeer, en de toekenning aan de gemeenten van de bevoegdheid administratieve boetes tot 250 euro te innen voor kleinere misdrijven (vandalisme, sluikstorten, het aanbrengen van graffiti, enz.).

Het hof van beroep in Brussel bevestigde op 1 februari het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg van 19 juli 2001 en verbood de Belgische Staat de jas van het uniform voor de agenten van de geïntegreerde politiedienst te laten maken naar het aangepaste ontwerp van Fernando Guzman. Het hof was op zijn beurt van oordeel dat het ontwerp van Guzman, dat door een commissie was geselecteerd maar nadien in samenspraak met de commissie was aangepast, op elf punten op dat van de NV Cortina leek. Dat Brusselse bedrijf had een klacht ingediend wegens plagiaat en van de rechter gelijk gekregen. Ingevolge het vonnis hadden in 2001 agenten zonder de jas van het nieuwe uniform aan het 21-julidefilé deelgenomen. De NV Cortina had na het arrest van het hof van beroep de Belgische Staat gedagvaard en een schadevergoeding geëist. Vlak vóór de nationale feestdag van 21 juli 2002 deelde minister Duquesne mee, dat hij met Cortina een minnelijke schikking had getroffen. Hij weigerde het bedrag van de schadevergoeding bekend te maken. In de pers was sprake van 1,24 miljoen euro.

VII. Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid

A. Werkgelegenheid

De werkloosheid, die in september 2001 was beginnen te stijgen, nam in 2002 verder toe. Op 31 december registreerde de RVA 389.121 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, 38.155 of 10,9 % meer dan een jaar voordien. Het aantal niet-

werkende werkzoekenden steeg met 41.171 (of 8,7 %) tot 512.238. In Vlaanderen waren er 195.198 (+15.632) niet-werkende werkzoekenden, in Wallonië 235.304 (+18.615), in Brussel 81.736 (+6.924).

Bij de voorstelling van het jaarverslag-2001 van de Nationale Bank (19 februari) zei gouverneur Quaden dat de werkgelegenheidscreatie in België (gemiddeld 1,2 % per jaar in 1996-2001) onder het EU-gemiddelde bleef (1,5 %) als gevolg van de grote kwalitatieve wanverhouding tussen vraag en aanbod en de ontsparing van de loonkosten. Hij drong aan op maatregelen om de professionele vorming te verbeteren, de geografische mobiliteit aan te moedigen en arbeid aantrekkelijker te maken. Uit het jaarverslag-2002 bleek dat de binnenlandse werkgelegenheid in 2002 met 6.000 was afgenomen; in 2001 waren er nog 46.000 arbeidsplaatsen bijgekomen. De werkgelegenheidsgraad (verhouding tussen het aantal werkenden en de bevolking op arbeidsleeftijd [15-64 jaar]), die in 2000 nog 60,5 % bedroeg, daalde in 2001 tot 59,9 % en, volgens voorlopige cijfers, 59,6 % in 2002⁴⁴.

In een rapport over 'Het Belgische arbeidsmarktbeleid in het kader van de Europese werkgelegenheidsstrategie' (22 maart) zei de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid dat er dringend maatregelen genomen dienden te worden om de zgn. Europese Lissabon-doelstellingen te halen (werkgelegenheidsgraad van 70 % in 2010, van 60 % bij de vrouwen en van 50 % bij de 55- tot 64-jarigen). In het Actieplan voor de Werkgelegenheid dat zij op 30 april in het parlement presenteerde, nam minister van Werkgelegenheid Onkelinx afstand van de EU-doelstelling, die volgens haar onhaalbaar was. Ook de Studiecommissie voor de Vergrijzing⁴⁵ in haar eerste rapport (9 mei) en de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid in zijn jaarverslag-2001 (17 juni) waren pessimistisch over de mogelijkheid de Lissabon-doelstellingen te halen. Volgens de Hoge Raad bedroeg de beschikbare arbeidsreserve in België maar 6,2 % van de bevolking op arbeidsleeftijd, tegenover 10,2 % in de hele Europese Unie.

In haar jaarlijks rapport over de werkgelegenheid in de EU (12 november) loofde de Europese Commissie de maatregelen van de Belgische overheid voor de bestrijding van de langdurige werkloosheid, de combinatie van werk en gezinsleven, het tegengaan van discriminatie op de arbeidsmarkt en de bevordering van het levenslang leren. Forse kritiek was er op de grote verschillen op de arbeidsmarkt in de drie gewesten, waarvoor de overheid te weinig inspanningen deed om ze weg te werken.

⁴⁴ Op 18 november stelde minister Onkelinx de resultaten voor van een nieuwe berekeningsmethode van de werkgelegenheid door het INR. In de nieuwe berekeningswijze worden de jobstudenten en seizoenarbeiders meegeteld, wordt de correctie voor dubbeltellingen verwijnd (en verlaagd) en wordt een striktere definitie van het begrip 'werkloze' gebruikt. De werkgelegenheidsgraad voor 2001 bedroeg volgens de nieuwe berekeningsmethode 62,2 %.

⁴⁵ De commissie was in 2001 samen met het Zilverfonds opgericht om jaarlijks te rapporteren over de gevolgen van de vergrijzing.

BANENPLANNEN

Minister Onkelinx zei op 22 mei in de Kamercommissie voor Sociale Zaken dat de vereenvoudiging van de banenplannen werd uitgesteld van 1 januari 2003 tot 1 januari 2004. Het kernkabinet had op 13 december 2001 ingestemd met haar voorstel de 24 verschillende stelsels van lastenverlaging ter ondersteuning van de werkgelegenheid te vereenvoudigen. Volgens Onkelinx hadden de RSZ, de sociale secretariaten en de werkgevers aangedrongen op uitstel omdat ze al de handen vol hadden met de aanpassing van hun computerprogramma's aan de multifunctionele elektronische RSZ-aangifte die per 1 januari 2003 zou worden ingevoerd.

Na maanden onderhandelen raakten de regering, de vakbonden en de werkgeversorganisaties het op 28 augustus eens over de vervanging van de 24 banenplannen door één basisstelsel van structurele lastenverlaging en twee forfaitaire systemen. Het kernkabinet stemde op 30 augustus met het akkoord in. Het werd opgenomen in de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002).

Vanaf 1 januari 2004 kan een werkgever voor de tewerkstelling van een werknemer een structurele vermindering van de SZ-bijdrage genieten van 1.525 euro per jaar. Voor werknemers die minder dan 1.735 euro per maand verdienen, kan dat bedrag nog verhoogd worden. Voor de aanwerving van een langdurig werkloze en een jonge werknemer en voor de aanwerving van een eerste werknemer komt daar gedurende maximum 3 jaar een vermindering van 4.000 euro per jaar bovenop. Voor de indienstneming van een oudere werknemer (+ 58 jaar) en in geval van collectieve arbeidsduurvermindering bedraagt de extra lastenvermindering 1.600 euro per jaar. In de nieuwe regeling werd geen onderscheid meer gemaakt tussen arbeiders en bedienden. Voor de vermindering van de SZ-bijdragen zou in 2004 een som van 3,35 miljard euro beschikbaar zijn.

DIENSTENCHEQUE – BUURTDIENSTEN

Wegens meningsverschillen tussen de gewesten over de criteria voor de erkenning van dienstverlenende bedrijven kon het nieuwe stelsel van buurtdiensten, buurtbanen en dienstencheques (wet van 20 juli 2001 en samenwerkingsakkoord van 7 december 2001) niet zoals gepland op 1 juli of uiterlijk 1 september in werking treden. Het Vlaams Parlement en de Raad van de Duitstalige Gemeenschap zouden het ontwerpdecreet over het samenwerkingsakkoord pas begin 2003 goedkeuren.

TIJDSKREDIET

Op 16 januari raakte bekend dat de Waalse regering op 20 december 2001 een belangenconflict had ingeroepen tegen het besluit van de Vlaamse regering van 14 december 2001 over de toekenning van een aanmoedigingspremie aan werknemers in Vlaanderen die, in het kader van het federale tijdskredietstelsel, loopbaanonderbreking namen of korter gingen werken. Volgens de Waalse regering schond het besluit, dat uitvoering gaf aan een afspraak tussen de Vlaamse regering en de sociale partners in het Werkgelegenheidsakkoord 2001-2002, de federale loyaliteit

en ging de Vlaamse regering buiten haar bevoegdheid door zich op het federale beleidsdomein van de arbeidsduurregeling en de collectieve arbeidsovereenkomsten te begeven. De Vlaamse minister van Werkgelegenheid, Renaat Landuyt, zei geschokt te zijn door het Waalse initiatief.

Volgens persberichten had de Waalse regering haar beslissing genomen op verzoek van de Waalse vleugel van de socialistische vakbond ABVV. De Vlaamse ABVV-vleugel verdedigde de aanmoedigingspremies en zei dat de vakbond moest leren leven met de federale staatsstructuur.

De Vlaamse minister-president, Dewael, riep op 18 januari de Waalse regering op haar verzet tegen het besluit van 14 december 2001 te staken. Hij zei dat de federale loyaliteit niet kon betekenen dat Vlaanderen werd afgeremd in de uitbouw van een eigen sociaal-economisch beleid.

Op de vergadering van het Overlegcomité van 25 januari handhaafde de Waalse regering haar verzet, waardoor het besluit geschorst bleef. Minister-president Van Cauwenberghe zei geen problemen te hebben met de toekenning van een aanvullende Vlaamse premie, maar de koppeling daarvan aan sectorale CAO's niet te kunnen aanvaarden. Het Overlegcomité verwees de kwestie naar de Interministeriële Conferentie voor Werkgelegenheid.

Op 2 februari meldde *De Standaard* dat ABVV-voorzitter Michel Nollet als oplossing voor het conflict, dat in zijn vakbond vooral tussen de Vlaamse en de Waalse afdeling van de bediendebond BBTK verdeeldheid zaaide, voorstelde dat de aanmoedigingspremie voor wie 4/5de ging werken door de federale overheid zou worden overgenomen. De vier andere premies (bij opleiding, zorg, uitgroebaan en bedrijfsherstructurering) kon de Vlaamse overheid blijven uitkeren.

Op 21 februari kwamen de betrokken vakministers en de minister-presidenten in de Interministeriële Conferentie voor de Werkgelegenheid overeen de aanmoedigingspremies voor 1/5de loopbaanonderbreking en uitgroebanen te 'federaliseren', d.w.z. te veralgemenen voor alle werknemers, ongeacht het gewest waar ze werkzaam zijn. Een en ander impliceerde dat de federale tijdskredietpremies met 50 euro werden verhoogd voor wie 1/5de loopbaanonderbreking nam en voor 50-plussers die 1/5de arbeidsduurvermindering namen of halftijds gingen werken. De maatregel zou de federale overheid 17 miljoen euro per jaar kosten. Afsproken werd voorts dat regionale premies in federale CAO's kunnen worden ingebed. Het Overlegcomité bekrachtigde op 26 februari het akkoord.

Bij KB van 10 juni 2002 werd het tijdskredietstelsel, dat tot dan toe enkel voor de particuliere sector gold, met ingang van 18 juni uitgebreid tot de personeelsleden van de autonome overheidsbedrijven.

MARIBEL

Begin december schortte de Europese Commissie, na overleg op het hoogste niveau, een nieuwe inbreukprocedure op tegen de Belgische regering over de terugvordering van een deel (ca. 120 miljoen euro) van de 280 miljoen euro lastenverlaging die bedrijven in 1993-1997 volgens de Commissie ten onrechte hadden gekregen. België was in juli 2001 door het Europees Hof van Justitie al eens veroordeeld omdat het de zgn. Maribel-steun niet tijdig en onvolledig terugvorder-

de. De Commissie had eind maart een nieuwe inbreukprocedure ingeleid omdat België de terugvordering voor onder meer de transportsector niet correct toepaste. Die procedure werd begin december opgeschort.

B. Sociaal overleg

Vakbonden en werkgevers sloten op 15 februari een akkoord over de inschakeling van het gerecht in arbeidsconflicten. In de Federale Beleidsverklaring van 9 oktober 2001 had premier Verhofstadt een ingrijpende wijziging van het stakingsrecht in het vooruitzicht gesteld. Onder druk van het werkgeversprotest had de regering evenwel een afgezwakt wetsontwerp voor advies naar de Nationale Arbeidsraad gestuurd⁴⁶. Ook de vakbonden bleken bezwaar te hebben tegen de verplichte inschakeling van sociale bemiddelaars en van de arbeidsrechtbank in sociale conflicten. In het 'herenakkoord' van 15 februari verzochten beide partijen de regering haar wetsontwerp in te trekken. De werkgeversorganisaties zouden hun leden oproepen geen gebruik te maken van gerechtelijke procedures bij arbeidsconflicten en verbonden zich ertoe geen beroep te doen op het eenzijdig verzoekschrift. De vakbonden beloofden de vigerende regels te respecteren en wilde stakingen te vermijden.

Nog op 15 februari werden de sociale partners het eens over een eerste maatregel om het statuut van arbeiders en bedienden tegen 2006 gelijk te schakelen : de gedeeltelijke afschaffing tegen eind 2003 van de carensdag, de onbetaalde eerste dag ziekteverlof voor arbeiders, door de toekenning van twee carensdagen per jaar. Het VBO keurde beide afspraken op 1 maart goed. De socialistische vakbond stemde op 5 maart in, maar preciseerde in een persmededeling dat «spontane acties» in bepaalde gevallen onvermijdelijk en «vliegende stakersposten» gebruikelijk zouden blijven. De werkgevers zeiden dat dit anders was afgesproken en dat het akkoord van 15 februari op de helling kwam te staan.

Het ACV gaf op 12 maart de doodsteek aan het 'herenakkoord' door de volledige afschaffing van de carensdag en een aanpassing van het akkoord voor «spontane en solidariteitsacties» te eisen.

Minister Onkelinx trok de zaak tot zich, dreigde ermee zelf initiatieven te nemen en gaf (17 maart) de sociale partners een afkoelingsperiode van tien dagen. Op 28 maart kreeg zij beide partijen weer op één lijn. Het 'herenakkoord' werd niet gewijzigd, maar «verduidelijkt». In verband met het stakingsrecht werd verwezen naar een conventie van de Internationale Arbeidsorganisatie. Voor de afschaffing van de carensdag werd op suggestie van Onkelinx de mogelijkheid geopend de kosten ervan, die op de loonnorm zouden worden aangerekend, via een solidariteitsstelsel te financieren. Alle vakbonden en werkgeversorganisaties aanvaardden het geamendeerde akkoord.

In de aanloop naar de najaarsonderhandelingen over een centraal of interprofessioneel akkoord voor 2003-2004, nodigde premier Verhofstadt op 5 februari tijdens een informeel overleg de sociale partners uit de loonkostenontwikkeling en het

⁴⁶ M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2001, *Res Publica*, 2002, 2-3, p. 200.

effect van de lastenverlaging op de werkgelegenheid te evalueren. Hij vroeg hen na te denken over instrumenten om de overschrijding van de loonnorm tegen te gaan, over de versoepeling van de arbeidsmarkt en over de opleiding en vorming in de bedrijven. Vakbonden en werkgevers reageerden terughoudend en zeiden dat de regering op geen «mini-akkoord» diende te rekenen vóór in de herfst het eigenlijke sociaal overleg zou beginnen.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) gaf op 6 februari de definitieve cijfers vrij over de ontwikkeling van de loonkosten in 1999-2000. Die waren met 7,2 % gestegen, beduidend meer dan de loonnorm (5,9 %) en dan in Frankrijk, Nederland en Duitsland (4,8 %). Het was voor het eerst sinds de wet op het concurrentievermogen van 1996 dat de loonnorm overschreden werd. De overschrijding was volledig toe te schrijven aan de bedrijfstakken onroerend goed en zakelijke dienstverlening (+19 %) en vervoer en communicatie (+11,1 %). In de andere sectoren stegen de loonkosten met niet meer dan 4,5 %.

Bij de voorstelling van het jaarverslag van de Nationale Bank (19 februari) zei gouverneur Quaden dat de loonkosten in België ontspoorde (16,3 % stijging van de nominale loonkosten in vijf jaar, tegenover 12,1 % in de drie grote buurlanden) en dat de sociale partners een en ander zouden moeten corrigeren in het sociaal akkoord 2003-2004. Het ACV en het ABVV distantieerden zich van de verklaring. Ze zeiden dat de loonkostenstijging het gevolg was van krapte op de arbeidsmarkt en van loonsverhogingen die buiten de CAO's werden toegekend.

Het gesprek dat premier Verhofstadt op 5 maart met de sociale partners had, bracht geen nieuwe elementen aan.

Het VBO zei op 16 april (in *De Standaard*) dat de loonkosten in 2001-2002 met meer dan 8 % zouden stijgen; de loonnorm bedroeg 6,4 % (7 % in sterke sectoren). De vakbonden noemden de cijfers voorbarig.

De CRB, die volgens de wet jaarlijks vóór 30 september een technisch rapport over de loonkostenontwikkeling moet publiceren, vroeg op 19 september de regering om uitstel wegens de onzekere economische toestand en het gebrek aan betrouwbare cijfers.

In de Federale Beleidsverklaring die hij op 8 oktober in het parlement aflegde, riep premier Verhofstadt de sociale partners, de sectoren en de bedrijven op hun «verantwoordelijkheid op te nemen» en zei hij dat de regering «het liefst een wettelijk ingrijpen in de loonvorming» wilde vermijden.

De 'Groep van Tien' zette op 6 november het eigenlijke interprofessionele overleg in met de toelichting van de respectieve eisenbundels en een eerste aftastend gesprek. Op 15 november werd bekend dat volgens de CRB de lonen in 2003-2004 met maximum 6,6 % zouden mogen stijgen, maar dat de loonnorm tot 5,1 % zou moeten worden beperkt om rekening te houden met de systematische overschatting van de loonkostenontwikkeling in de buurlanden en om de loonkosten niet sneller te laten stijgen dan de productiviteit. De socialistische en de liberale vakbond reageerden verontwaardigd en zeiden dat het de CRB niet toekwam een 'veiligheidsmarge' in te bouwen. Het ACV was niet te spreken over de demarche van de andere vakverbonden, maar zei wel dat de loonnorm de «laatste geloofwaardigheid» verloren had.

Na de definitieve publicatie van het CRB-rapport (18 november) verzeilde het sociaal overleg in een impasse. Vakbonden en werkgevers gaven zich op 25 november een week de tijd om de slaagkansen te wegen. Op (vrijdag) 29 november sprong het overleg af. De vakbonden hielden vast aan een indicatieve loonnorm van 6 %, maar waren bereid het grootste deel van de loonstijging pas in 2004 te realiseren, zoals de werkgevers vroegen. De werkgevers wilden echter niet verder gaan dan 5,3 %. Ook over de versoepeling van de arbeidsvoorwaarden, de aanscherping van het brugpensioen, de uitbreiding van het tijdskrediet en de gelijkshakeling van het arbeiders- en bediendestatuut waren de meningsverschillen onoverbrugbaar.

Tijdens het weekeinde en ook op maandag 2 december bemiddelde de regering tussen de sociale partners. Een verzoeningsvoorstel dat premier Verhofstadt op 2 december wilde voorleggen en dat voorzag in een voorwaardelijke loonsverhoging van 2 % in 2003 en, afhankelijk van de groei, 3,3 of 4 % in 2004, werd door de werkgevers afgewezen. Achter de schermen zetten premier Verhofstadt en de ministers Onkelinx en Vande Lanotte hun bemiddelingsronde voort. Het was duidelijk dat de regering weinig zin had om, in de aanloop naar de verkiezingen van 2003, een gematigde loonnorm op te leggen.

Onder druk van de regering kwam de Groep van Tien op 11 december vanaf 14 uur opnieuw bijeen voor wat als het 'overleg van de laatste kans' werd beschouwd. Na ruim 16 uur onderhandelen werd zij het in de ochtend van 12 december eens over «een mini-akkoord voor moeilijke tijden». De maximale loonstijging werd vastgesteld op 5,4 %. Aan de sectoren werd gevraagd het grootste deel daarvan uit te stellen tot 2004. De regering stemde ermee in het gedeelte van de maaltijdcheque dat de werkgever kan financieren, op te trekken van 4,5 tot 6 euro en de werkloosheidsvergoeding voor arbeiders in geval van economische werkloosheid te verhogen van 60 tot 65 % van het begrensd loon. De afspraak van het 'herenakkoord' van 15 februari om de carensdag tegen eind 2003 af te schaffen, werd vervangen door een oproep aan de sectoren hierover te onderhandelen. Een gelijkshakeling van het arbeiders- en bediendestatuut zou niet vóór 2005 aan de orde zijn. Ook andere dossiers werden 'bevroren'; voor het brugpensioen en het tijdskredietstelsel werd de bestaande regeling verlengd.

Nadat de drie vakbonden (ACV, ABVV en ACLVB) en de werkgeversorganisaties (VBO, Unizo, UCM en Boerenbond) het hadden goedgekeurd, werd het centraal sociaal akkoord 2003-2004 op 17 januari 2003 ondertekend.

C. De sociale zekerheid

RONDETAFLCONFERENTIE

De rondetafelconferentie die op 26 juni 2001 was geïnstalleerd om een «ambitieuw programma» voor de toekomst van de sociale zekerheid op te stellen, maar al snel in een impasse was verzeild geraakt⁴⁷, stierf een stille dood. Tijdens een ontmoeting met de sociale partners op 5 februari beloofde de regering aan de vakbonden en

⁴⁷ M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 203-204.

de werkgeversorganisaties tegen 5 maart een agenda en een tijdschema voor de rondetafel op te stellen, zodat de werkzaamheden zoals gepland tegen eind september afgesloten zouden kunnen worden. Op 5 maart zei premier Verhofstadt evenwel dat voor de organisatie van de rondetafel het initiatief bij de sociale partners lag en dat de regering tegen september een tussentijds verslag en tegen de lente 2003 een eindrapport verwachtte. Initiatieven om de rondetafelconferentie opnieuw bijeen te krijgen, werden niet genomen.

WERKGROEP-CANTILLON

De werkgroep-Cantillon, die op 17 januari 2001 haar eindrapport over de convergentie van de socialezekerheidsstelsels van werknemers en zelfstandigen aan de regering had overhandigd⁴⁸, bracht op 7 februari een tweede rapport uit over de harmonisatie van de pensioenstelsels. Uit het rapport bleek dat de minimumpensioenen voor zelfstandigen 20 tot 25 % lager liggen dan voor werknemers, maar dat een groot deel van de zelfstandigen weinig betaalt voor een minimumpensioen dat ongeveer gelijk is aan het inkomen waarop ze bijdragen betalen. Een gelijk-schakeling van de pensioenminima met die van de werknemers was voor de werkgroep niet realiseerbaar zonder een verhoging van de bijdragedrempel. Voor de vorming van een pensioen boven het wettelijke minimum stelde de werkgroep de verplichte invoering voor van een individuele te kapitaliseren bijdrage, alsook de aanmoediging van de vrije pensioenvorming in een tweede pijler. Vennootschappen waarin zelfstandigen hun activiteiten onderbrengen, zouden hogere sociale bijdragen moeten betalen.

SOCIAAL STATUUT ZELFSTANDIGE

Op 19 maart installeerden de ministers Daems (Middenstand) en Vandenbroucke (Sociale Zaken) een rondetafelconferentie over het sociaal statuut van de zelfstandigen. Vertegenwoordigers van de middenstands- en landbouworganisaties (Unizo, UCM, NSZ, LVZ, Febezo, AMV en Boerenbond) en van de overheid konden er tegen 1 oktober voorstellen doen om de sociale bescherming van de zelfstandigen te verbeteren. De regering verwachtte het eindrapport tegen 28 februari 2003. Basis van het overleg waren de rapporten van de werkgroep-Cantillon. Na de derde vergadering (25 september) werd het eerste deel van de rondetafel zonder resultaten beëindigd. Van de afspraak dat het overleg na het begrotingsconclaf zou worden voortgezet, kwam niets in huis.

In de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002) stuurden de regering en het parlement het stelsel van de aanvullende pensioenen voor zelfstandigen bij, onder meer door de invoering, naast het 'gewoon pensioenplan' (de nieuwe benaming van de vrije aanvullende pensioenregeling), per 1 januari 2004 van een fiscaal gunstig 'sociaal pensioenplan' voor zelfstandigen. Het 'sociaal pensioenplan' is vergelijkbaar met de regeling voor de vrije beroepen; ten minste 10 % van de bijdragen moet naar 'solidariteitsprestaties' gaan. Voor de twee

⁴⁸ M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 204-205.

aanvullende pensioenstelsels werd de markt, die tot dan toe het monopolie was van de sociale voorzorgskassen, vrijgemaakt.

Op 6 september keurde de regering een wetsontwerp goed over het sociaal en fiscaal statuut van de meewerkende echtgenoten van zelfstandigen, waarvan ze de krachtlijnen op 19 april had vastgesteld. Het statuut werd uiteindelijk niet in een aparte wet geregeld, maar opgenomen in de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002). De invoering van een volwaardig sociaal statuut voor de ca. 120.000 meewerkende echtgenoten van zelfstandigen gebeurt in twee fasen. In de periode 2003-2005 wordt de verzekering tegen arbeidsongeschiktheid en invaliditeit verplicht en kan vrijwillig worden aangesloten voor het volledig sociaal statuut (inclusief pensioen, kinderbijslag en ziektekostenuitkering). Vanaf 1 januari 2006 wordt de verzekering voor het volledige statuut verplicht. Voor de berekening van de bijdrage wordt het gezinsinkomen gesplitst in twee delen (70/30). De meewerkende echtgenoot kreeg ook een eigen fiscaal statuut. Op kruissnelheid zou de regeling de sociale zekerheid 124 miljoen euro kosten; de fiscale minderinkomsten werden op 1,18 miljoen euro geraamd.

SOCIAAL STATUUT KUNSTENAARS

Met de invoering door de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002) van een volwaardig sociaal statuut van de kunstenaars kwam een einde aan meer dan dertig jaar rechtsonzekerheid. De wet van 27 juni 1969 bepaalde dat elke kunstenaar een werknemer is die dezelfde sociale bescherming kan genieten als een arbeider of bediende, maar de hoge sociale lasten weerhielden er de opdrachtgevers doorgaans van met arbeidsovereenkomsten te werken. Door de nieuwe regeling kregen alle kunstenaars vanaf 1 juli 2003 volledige sociale bescherming (ziektelastenverzekering, vakantiegeld, kinderbijslag, werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, pensioen). Zij hebben de keuze tussen het werknemers- en het zelfstandigenstatuut. Een 'Commissie Kunstenaars' bij de RSZ en het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen informeert de kunstenaars over hun rechten en plichten inzake sociale zekerheid en adviseert hen bij de keuze van het werknemers- of zelfstandigenstatuut. Voor de berekening van de sociale bijdrage ten laste van de werkgever geldt er een forfaitaire vrijstelling (35 euro per dag of 4,5 euro per uur). Voor freelance artiesten treden daartoe erkende uitzendkantoren als werkgever op.

ONTHAALoudERS

De Programmawet (II) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002) voerde een beperkte sociale bescherming in voor de ca. 10.000 erkende onthaalouders, die op 1 april 2003 zou ingaan. De federale regering en de gemeenschapsregeringen hadden daarover al in oktober 2001 een principeakkoord gesloten. De onthaalouders kregen toegang tot de verzekering tegen ziektekosten, arbeidsongeschiktheid, arbeidsongevallen en beroepsziekten, en recht op kinderbijslag, pensioen en werkloosheidsvergoeding (maar niet op vakantiegeld). In Vlaanderen zou de

Vlaamse overheid, naast de werkgeversbijdrage, ook de werknemersbijdrage (5,5 % op een fictief minimummaandloon) betalen.

AANVULLENDE PENSIOENEN

Het wetsontwerp dat de regering op 26 januari 2001 had goedgekeurd om het aanvullend bedrijfs- of bedrijfstakpensioen te democratiseren en dat op 5 juli 2001 in zijn definitieve vorm bij de Kamer was ingediend⁴⁹, werd in het verslagjaar in diverse commissies verder besproken. Op 6 september besliste de regering het fiscale hoofdstuk grondig te amenderen om het aanvullend bedrijfspensioen fiscaal aantrekkelijker te maken. De amendementen werden pas op 13 januari 2003 ingediend; het wetsontwerp zou enkele weken later worden goedgekeurd.

LEEFLOON

De wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie (B.S. 31 juli 2002), die op 1 oktober van kracht werd, geeft iedereen het recht op maatschappelijke integratie. Het kan worden gerealiseerd door de toekenning van een leefloon en/of door tewerkstelling, al dan niet gekoppeld aan een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie. De OCMW's werden ermee belast het recht op maatschappelijke integratie te verzekeren. Het leefloon (4.400 tot 8.800 euro per jaar) kwam in de plaats van het bestaansminimum dat door de wet van 7 augustus 1974 was ingevoerd. Voor jongeren onder de 25 jaar die een beroep doen op het recht op maatschappelijke integratie is de overheid verplicht een tijdelijke betrekking of vorming aan te bieden.

BEGROTING ZIEKTEVERZEKERING 2002

Volgens voorlopige gegevens (per 31 mei 2003) zou de ziektekostenverzekering het boekjaar 2002 afgesloten hebben met een overschot van 245,3 miljoen euro. Het zou de eerste keer zijn sinds 1995 dat het uitgavenbudget (14,412 miljard euro) niet overschreden werd.

Artsen en ziekenfondsen werden het op 21 januari eens over enkele besparingsmaatregelen die het mogelijk maakten de erelonen voor huisartsen en sommige specialisten per 1 februari te indexeren in plaats van 1 juli. Vandenbroucke had op 9 oktober 2001 gezegd bereid te zijn een vroegere indexering toe te staan indien artsen en ziekenfondsen alternatieve besparingsmaatregelen zouden nemen. Hij reageerde positief op het akkoord.

Op 25 april sloten Vandenbroucke en de artsen en ziekenfondsen een akkoord over de besteding van het budget (12,5 miljoen euro) dat beschikbaar was om de intellectuele prestaties van de huisartsen beter te vergoeden. Het akkoord voorzag in de verhoging van de vergoeding voor het bijhouden van het globaal medisch dossier en van de honoraria voor nacht- en weekendraadplegingen en -bezoeken. Artsen en ziekenfondsen hadden op 22 april al beslist huisartsen met wachtdienst

⁴⁹ M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 205-206.

een 'beschikbaarheidshonorarium' van 125 euro per 24 uur toe te kennen. Vandenbroucke stemde met die maatregel in.

Op 1 mei werd het globaal medisch dossier, dat in 1999 was ingevoerd voor 60-plussers, veralgemeend. Patiënten die hun medische gegevens laten bijhouden door een huisarts, betalen 30 % minder remgeld. De huisarts ontvangt daar jaarlijks een honorarium voor.

BEGROTING ZIEKTEVERZEKERING 2003

Experts van het Riziv raamden de uitgaven van de ziektekostenverzekering voor 2003 bij ongewijzigd beleid op 15,37 miljard euro, tegenover 14,41 miljard euro in 2002. Volgens de ziekenfondsen zou er 15,50 miljard euro nodig zijn. De zorgverstrekkers eisten 16,01 miljard euro. De regering legde tijdens het begrotingsoverleg (7 oktober) het Riziv-budget voor 2003 vast op 15,343 miljard euro. De stijging (6,47 %) was daarmee andermaal beduidend hoger dan de wettelijke groeinorm (2,5 %) en de inflatie (1,4 %).

Binnen het Riziv-budget legde de regering voor 108 miljoen euro besparingen op aan de farmaceutische sector, waarvan 14,4 miljoen euro op de winstmarges van de apothekers. Uit protest daartegen bleven de apotheken op 22 oktober en 5 november van 14 tot 15 uur en op 22 november de hele ochtend dicht. Een week later stemde minister Vandenbroucke ermee in de besparingsmaatregelen terug te schroeven indien de winst van de sector onder de 440 miljoen euro zou dalen en de beoogde besparing daardoor automatisch gerealiseerd zou worden.

Artsen en ziekenfondsen werden het op 20 december eens over een tariefakkoord voor 2003-2004. Het voorzag in een verhoging van het honorarium op 1 maart en 1 oktober 2003 voor huisartsen en specialisten die weinig of geen technische prestaties doen. Op 1 oktober 2003 zou het remgeld voor een huisbezoek voor de meeste patiënten met 1 euro stijgen.

Op 14 december betoogden in Brussel ruim 7.000 eerstelijnszorgverstrekkers (huisartsen, kinesisten, thuisverpleegkundigen, logopedisten, apothekers en tandartsen) tegen de administratieve overlast, de onderwaardering van hun beroep en de «systematische onderfinanciering» van de eerstelijnszorg.

FINANCIËLE VERANTWOORDELIJKHEID

Nadat de commissie-Perl er in 2001 niet in geslaagd was een alomvattende regeling uit te werken voor de financiële verantwoordelijkheid van artsen en ziekenhuizen⁵⁰, stelden de ministers Vandenbroucke en Aelvoet op 29 januari een «plan voor verandering in de gezondheidszorg» voor, dat grote delen van de voorstellen van de commissie overnam.

De artsen zouden financieel en individueel 'geresponsabiliseerd' worden op basis van hun voorschrijfgedrag voor geneesmiddelen, technische verstrekkingen, klinische biologie, radiologie en kinesithérapie. Een bonussysteem zou hen

⁵⁰ M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 207-210.

stimuleren om 'rationeel' voor te schrijven. Artsen die systematisch te veel voorschrijven, zouden een verwittiging en, indien nodig, een boete krijgen. Ziekenhuizen die voor bepaalde chirurgische ingrepen meer aanrekenen dan het nationale gemiddelde, zouden worden gestraft. Het gaat om ingrepen als appendicitis, keizersnede, knieprothese of de behandeling van spataders. Patiënten die onterecht een beroep doen op een spoedgevallendienst, zouden daar een vergoeding voor moeten betalen.

Aelvoet en Vandenbroucke kondigden een nieuw financieringssysteem aan voor de klinische biologie, de radiologie en de nierdialyse. De strikte erkenningsnormen voor ziekenhuizen zouden worden herzien en de ziekenfondsen zouden een grotere controlerol krijgen voor het doelmatig gebruik van de financiële middelen in de ziekenhuizen.

De maatregelen betreffende de ziekenhuizen werden opgenomen in de wet van 22 augustus 2002 houdende maatregelen inzake gezondheidszorg (B.S. 10 september 2002). De individuele responsabilisering van de artsen werd geregeld door de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002). Diezelfde wet richtte een Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg op, om de ontwikkelingen in de gezondheidszorg en de medische wetenschap op te volgen teneinde de kwaliteit van de gezondheidszorg te verhogen en de beschikbare middelen transparant en efficiënt te alloceren.

MAXIMUMFACTUUR

De wet van 5 juni 2002 betreffende de maximumfactuur in de verzekering voor geneeskundige verzorging (B.S. 4 juli 2002) legde een wettelijk basis voor de bescherming van gezinnen tegen hoge medische uitgaven, die minister Vandenbroucke per 1 januari 2001 had ingevoerd voor gezinnen met een bescheiden inkomen en die per 1 januari 2002 veralgemeend werd. De 'maximumfactuur' is het bedrag, afhankelijk van de sociale categorie en het inkomen, van het persoonlijk aandeel in de medische kosten tijdens een kalenderjaar. Overschrijding daarvan wordt terugbetaald.

KINESITHERAPIE

Op 21 januari maakte minister Vandenbroucke een hervormingsplan voor de kinesithérapie bekend, dat de uitgaven in de ziekteverzekering met 45 miljoen euro per jaar zou moeten verminderen. Het voorzag in o.m. een strikte beperking van het aantal erkende kinesitherapeuten vanaf 2005, de financiële ondersteuning van kinesisten die uit het beroep stappen en de vermindering van het aantal terugbetaalbare sessies bij gewone aandoeningen van 60 tot 18. Tegen het hervormingsplan betoogden op 21 februari in Brussel ca. 5.000 kinesisten, patiënten en studenten; ook in Antwerpen, Gent en Leuven kwamen studenten op straat. Op 12 maart manifesteerden in Brussel 1.700 Vlaamse kinesitherapiestudenten tegen de beperking van het aantal kinesitherapeuten.

Op 21 maart deelden de ministers Vandenbroucke en Aelvoet mee dat, als overgangsmaatregel, kinesisten die tussen 2005 en 2007 zouden afstuderen en geen Riziv-nummer zouden krijgen, toch hun beroep zouden kunnen uitoefenen.

PATIËNTENRECHTEN

De wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt (B.S. 26 september 2002) geeft iedere zieke het recht op een kwaliteitsvolle dienstverlening en de vrije keuze van de zorgverlener. Volgens de wet heeft elke patiënt recht op informatie over zijn gezondheidstoestand en moet hij geraadpleegd worden over en zijn toestemming geven voor de tussenkomst van een medicus. De wet regelt ook de klachtenbemiddeling tussen patiënt en arts.

ARTSENVERKIEZINGEN

In juni konden de artsen, voor de tweede keer, hun vertegenwoordigers aanwijzen in de diverse organen van de ziekteverzekering. Van de 40.090 stemgerechtigde artsen nam maar 55 % aan de verkiezingen deel, tegenover 70 % in 1998. De Belgische Vereniging van Artsensyndicaten (BVAS) kreeg 87,07 % van de stemmen (1998 : 89,17 %) bij de specialisten en 28,12 % (39,69 %) bij de huisartsen. Het Kartel (Algemeen Syndicaat van Geneesheren van België, Groupement Belge des Omnipraticiens en Syndicaat van Vlaamse Huisartsen) haalde 69,12 % (59,01 %) bij de huisartsen en 9,71 % (9,85 %) bij de specialisten. Er waren drie keer zoveel ongeldige stemmen (ca. 6 %) als in 1998. Het BVAS behield in de commissie artsen-ziekenfondsen 7 zetels, het Kartel 5.

VIII. Het mobiliteitsbeleid

A. De spoorwegen

De behandeling in het Vlaams Parlement van het ontwerpdecreet ter goedkeuring van het samenwerkingsakkoord dat de federale regering en de gewestregeringen op 14 juli 2001 hadden gesloten over het investeringsplan van de NMBS voor 2001-2012 liep verdere vertraging op, nadat tijdens een hoorzitting (8 januari) Geert Goedertier (UG) de bevoegdheid van de Vlaamse overheid om investeringen van de NMBS te pre- en cofinancieren, in twijfel had getrokken.

Op verzoek van de PS hadden de regeringsfracties in de Senaat op 27 november 2001 beslist de eindstemming over het wetsontwerp over de hervorming van de NMBS en het wetsontwerp ter goedkeuring van het samenwerkingsakkoord, die al door de Kamer waren aangenomen, uit te stellen tot het Vlaams Parlement en de Brusselse Hoofdstedelijke Raad op hun beurt het samenwerkingsakkoord zouden hebben bekrachtigd⁵¹.

⁵¹ Het Waals Parlement had dat op 14 november 2001 gedaan. De Brusselse Hoofdstedelijke Raad keurde een ontwerppordonnantie over het samenwerkingsakkoord op 20 december 2001 goed.

De Raad van State had in zijn advies over het wetsontwerp over het samenwerkingsakkoord bevoegdheidsbezwaren aangetekend tegen de regionale financiering van spoorweginvesteringen, maar de meerderheid had die bezwaren terzijde gelegd. In het Vlaams Parlement tilde de meerderheid wel zwaar aan de bevoegdheidskwestie. Niet zonder moeite had de Vlaamse regering in het samenwerkingsakkoord kunnen bedingen dat de Vlaamse overheid NMBS-investeringen, met name de aanleg van een tweede spoortoegang naar de haven van Antwerpen, kon pre- en cofinancieren om op die manier de realisatie ervan te versnellen. De meerderheid wilde tot elke prijs vermijden dat de werken ooit om juridische redenen zouden worden stilgelegd, zoals met het Deurganckdok was gebeurd⁵². Nadat Jan Velaers in een advies aan de Vlaamse regering de stelling van de Raad van State en Goedertier had bevestigd en geen juridisch sluitende oplossing kon worden gevonden, vroegen minister-president Dewael en minister van Mobiliteit Steve Stevaert in een brief dd. 11 februari aan premier Verhofstadt van de federale overheid «de sluitende garantie om de onverminderde uitvoerbaarheid van het samenwerkingsakkoord te verzekeren».

In zijn antwoord (20 februari) schreef Verhofstadt dat de federale overheid van oordeel was «dat er zich voor prefinanciering geen probleem stelt en dat cofinanciering niet mogelijk is voor werken die exclusief federaal zijn maar wel voor werken die zowel gewestelijk als federaal zijn (bv. heel wat mobiliteitsprojecten in de haven), voor zover de juiste proporties aangehouden blijven». De federale overheid zei dat ze, «mochten er zich toch betwistingen voordoen, voor deze elementen alle noodzakelijke juridische stappen zal ondernemen, inclusief de wijziging van wettelijke bepalingen, om het samenwerkingsakkoord onverminderd te kunnen uitvoeren».

De meerderheidsfracties in het Vlaams Parlement vonden de toezeggingen van Verhofstadt, die door de oppositie waardeloos werden genoemd, voldoende om op 13 maart het ontwerpdecreet over het samenwerkingsakkoord goed te keuren. De Senaat keurde op 21 maart de wetsontwerpen over het samenwerkingsakkoord resp. de herstructurering van de NMBS goed. Diezelfde dag hielden de vakbonden een 24-urenstaking bij het goederenvervoer om tegen de hervorming en het volgens hen gebrekkige investeringsplan te protesteren.

De wet van 22 maart 2002 houdende wijziging van de wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven (B.S. van 26 maart 2002, derde editie), die uitsluitend over de NMBS ging, verminderde het aantal leden van de raad van bestuur van de Spoorwegmaatschappij van 18 tot 10 en weerde de directeurs en de vakbondsvertegenwoordigers uit de raad. De NMBS kreeg een strategisch comité waarin zes vakbondsvertegenwoordigers de leden van de raad van bestuur kunnen adviseren. De gewesten kunnen de raad van bestuur adviseren in het eveneens nieuwe oriënteringscomité.

⁵² Zie : M. DEWEERDT, Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2001, *Res Publica*, 2002, 2-3, pp. 341-342.

Door de nieuwe wet verviel op 25 april het mandaat van de achttien leden van de raad van bestuur. Voor de tien mandaten in de nieuwe raad van bestuur waren er 45 kandidaten, onder wie gedelegeerd bestuurder Etienne Schouppe en zes andere aftredende bestuurders. Voor de functie van gedelegeerd bestuurder waren er aanvankelijk vier kandidaten : Schouppe, Alain Deneef, Ivo Radelet en Jozef De Greef. Het was bekend dat minister Durant van Schouppe af wilde zijn en de kandidatuur van ex-Belgacommanager Deneef steunde. Omdat de andere regeringspartijen, vooral de SP.A, de kandidatenlijst te beperkt vonden, gaf de regering met een oproep in het *Belgisch Staatsblad* van 20 april andere belangstellenden tot 23 april de tijd zich kandidaat te stellen. Nog vier andere kandidaten meldden zich, van wie de naam niet werd bekendgemaakt.

Op 24 april benoemde de regering Christian Heinzmann, de (Vlaamse) directeur-generaal en voorzitter van de Luxemburgse luchtvaartmaatschappij Luxair, tot gedelegeerd bestuurder van de NMBS. Alain Deneef werd benoemd tot voorzitter van de raad van bestuur. Schouppe kwam niet in de nieuwe raad van bestuur, maar zou op 5 augustus aangewezen worden als gedelegeerd bestuurder van het (verlieslatende) NMBS-dochterbedrijf ABX.

Opmerkelijk was dat Heinzmann verklaarde dat hij zelf niet had gereageerd op de oproep, maar op 19 april door een headhunter was aangezocht en op diens verzoek een beknopt curriculum vitae naar minister Durant had gestuurd. Hij had op 22 april een kort gesprek met haar.

Op 26 april zei PS-voorzitter Di Rupo dat Vincent Bourlard, een van de directeurs van de NMBS, tot directeur-generaal zou worden aangesteld. Volgens de wet van 22 maart 2002 komt het de gedelegeerd bestuurder toe de directeur-generaal ter benoeming aan de raad van bestuur voor te dragen. Volgens de wet moet de directeur-generaal alle beslissingen van de gedelegeerd bestuur mee ondertekenen. De benoeming van Heinzmann lokte negatieve reacties bij de oppositie en de vakbonden. CD&V sprak van een politieke benoeming en een afrekening met de christen-democraat Schouppe. Kamerlid Fons Borginon (toen nog Spirit) twijfelde aan de rechtsgeldigheid van het benoemingsbesluit. José Damilot van de socialistische overheidsvakbond sprak van een «vaudeville van slechte smaak».

Op 1 mei liet Heinzmann de regering weten ontslag te nemen als gedelegeerd bestuurder. In zijn ontslagbrief zei hij dat er heel wat druk op hem was uitgeoefend, «in sommige gevallen zware druk, die neigde naar intimidatie, zelfs bedreigingen». «Tijdens mijn contacten met kringen rond de NMBS heb ik vastgesteld, niet alleen dat ik niet welkom was in het bedrijf, maar bovendien dat sommigen de vaste overtuiging hebben om mij het werken en het realiseren van de doelstellingen die de regering mij heeft toevertrouwd, onmogelijk te maken». Hij had het verder over «tegenwerking, ook binnen het management en de vakbondsvertegenwoordigers, tot op het hoogste niveau, zowel in het ene als in het andere geval». In de pers werd het ontslag in verband gebracht met de aanwijzing door de PS van Bourlard tot 'waakhond' van Heinzmann en met zijn beloning, die lager zou zijn dan bij Luxair.

CD&V-voorzitter De Clerck noemde het ontslag een «onvoorstelbare blaam» voor minister Durant en eiste haar ontslag. Ook de andere oppositiepartijen eisten dat Durant ontslag nam. De christelijke vakbond was eveneens van oordeel dat Durant

haar politieke verantwoordelijkheid zou moeten nemen. De socialistische vakbond noemde het laag bij de grond de schuld bij de vakbonden te leggen. Het directiecomité en de hogere kaderleden van de NMBS ontkenden betrokken te zijn bij pogingen tot intimidatie of bij bedreigingen.

In de Kamer (2 mei) riep zowel de oppositie als de meerderheid Heinzmann op meer uitleg te geven over zijn ontslag.

In het *Staatsblad* van 3 mei werd de functie van gedelegeerd bestuurder bij de NMBS vacant verklaard. Kandidaten konden zich tot 17 mei melden.

Op 6 mei zei Heinzmann in de Kamercommissie voor Mobiliteit en Infrastructuur dat hij van meet aan voorbehoud had gemaakt over de benoeming en dat minister Durant hem pas op 24 april, na een nieuw telefoontje, ervan overtuigde de benoeming «eventueel te aanvaarden». Achter gesloten deuren zei Heinzmann dat een eerste versie van zijn ontslagbrief in samenspraak met het kabinet-Durant was aangepast. In die eerste versie sprak hij niet van intimidatie door vakbonds- en directieleden, maar had hij wel kritiek op de benoemingsprocedure en klaagde hij erover dat hij geen inspraak kreeg in de benoeming van zijn medewerkers. Het kabinet-Durant zei dat wat Heinzmann de eerste brief noemde, niet meer was dan een nota waarvan de minister geweigerd had kennis te nemen, en dat er maar één ontslagbrief is geweest. Volgens persberichten hadden premier Verhofstadt en diens rechterhand, Luc Coene, een aandeel in de aanpassing van de eerste 'ontslagbrief', waarvan Heinzmann op 7 mei een kopie aan de Kamer bezorgde. Op 9 mei bevestigde hij schriftelijk aan de Kamer dat er «twee ontslagbrieven zijn geweest»: een die hij zelf had geschreven en aan minister Durant had overhandigd, en een brief die door het kabinet was opgesteld «en mij ter ondertekening werd voorgelegd omdat die beter geschikt was».

Tijdens interpellaties in de Kamer werd Durant op 9 mei door de oppositie fel op de korrel genomen. Zij ontkende dat de regering de wervingsprocedure naar haar hand had gezet, maar gaf toe dat die procedure gebreken vertoonde en zei haar deel van de verantwoordelijkheid in de zaak-Heinzmann te aanvaarden. Op netelige vragen gaf Durant geen antwoord. Aan het einde van haar betoog kreeg ze enkel applaus van de Agalev-Ecolo-fractie. De SP.A, die bij monde van vicepremier Vande Lanotte al had gezegd dat de federale overheid de schuld van de NMBS (4,4 miljard euro) zou moeten overnemen, maakte van de affaire-Heinzmann gebruik om haar eis voor een 'reizigersplan' naar voor te schuiven, met onder meer een halvering van de prijs van een treinrit voor het woonwerkverkeer. Waarnemers waren mening dat Durant de zaak slechts politiek overleefde doordat ook premier Verhofstadt er een belangrijke rol in had gespeeld.

Op de oproep in het *Staatsblad* waren tegen 17 mei 129 kandidaturen voor de functie van gedelegeerd bestuurder binnengekomen. Op 13 juni werd bekend dat de liberale partijen en de SP.A Karel Vinck, de voorzitter van de raad van bestuur van Umicore (ex-Union Minière), tot gedelegeerd bestuurder wilden benoemen. De SP.A steunde de liberalen, op voorwaarde dat ze instemden met de gedeeltelijke overname van de NMBS-schuld en de verlaging van de prijs van een treinrit.

Omdat Vinck niet had gekandideerd, verscheen in het *Staatsblad* van 15 juni een nieuwe, vierde oproep tot kandidaatstelling. Een supplementair probleem was dat Vinck allerlei voorwaarden stelde, meer bepaald het optrekken van de wettelijke

leeftijdsgrens van 65 jaar (die hij in september 2003 zou bereiken), het voorzitterschap van het strategisch comité (dat volgens de wet de directeur-generaal toekwam) en de afschaffing of ten minste de versoepeling van de regel van de dubbele handtekening. De PS en Ecolo weigerden de wet aan te passen, behalve wat de leeftijdsgrens betreft.

Nadat de kwestie van het voorzitterschap van het strategisch comité naar een werkgroep was verwezen en voor de regel van de tweede handtekening overeengekomen werd de toepassingsvoorwaarden beter te omschrijven, besliste de regering op 28 juni Vinck voor een periode van drie jaar tot gedelegeerd bestuurder van de NMBS te benoemen. Het koninklijk besluit daarover en dat over de benoeming van de leden van de raad van bestuur van de NMBS dragen de datum van 4 juli 2002.

Op zijn eerste persconferentie (27 september) zei Vinck dat de toekomst van de NMBS afhankelijk was van een verhoging van de productiviteit en de overname van een deel van de schuld. Tijdens haar begrotingsconclaaf gaf de regering de NMBS de garantie dat de federale overheid haar schulden zou overnemen zodra de staatsschuld minder dan 95 à 100 % van het BBP zou bedragen. De garantie werd later opgenomen in de Programmawet (I) van 24 december 2002 (B.S. 31 december 2002). Om tegemoet te komen aan de eis van de SP.A, besliste de regering dat de NMBS de treinkaarthouders vanaf 1 januari 2003 10 % korting diende te geven⁵³.

Na het regeringsberaad van 23 oktober zei premier Verhofstadt dat de regering de wet van 22 maart 2002 zou aanpassen om, op advies van de daartoe opgerichte werkgroep, Vinck het voorzitterschap van het strategisch comité toe te vertrouwen. Ook die maatregel werd, samen met de opschorting van de leeftijdsgrensbepaling voor Vinck, opgenomen in de Programmawet (I) van 24 december 2002.

Uit een interne audit, waar *Le Soir* op 8 november over berichtte, bleek dat de NMBS in 2002 een nettoverlies van 443 miljoen euro zou lijden, tegenover 296 miljoen euro in 2001. De schuldenlast zou tegen eind 2006 oplopen tot minstens 10 miljard euro.

In interviews met *De Standaard* en de VRT-radio (9 november) zei VLD-voorzitter De Gucht dat Etienne Schouppe zou moeten opstappen als gedelegeerd bestuurder van ABX. De verliescijfers toonden volgens De Gucht aan dat Schouppe mislukt was als manager van het logistieke dochterbedrijf van de NMBS. De raad van bestuur van de NMBS besliste op 14 november Schouppe per eind februari 2003 te ontslaan als gedelegeerd bestuur van ABX. Volgens Vinck ging het om een autonome beslissing van de raad waarop hij geen commentaar wilde geven. In persberichten werd geschreven dat na verhoogde liberale druk ook de socialisten hun handen van de voormalige topman van de NMBS hadden afgetrokken. Schouppe zei dat hij al op 13 november van zijn ontslag op de hoogte was

⁵³ Nadat de raad van bestuur van de NMBS een compensatie voor de maatregel had geëist (20 december), zei minister van Begroting Vande Lanotte aan *De Morgen* (23 december) dat de regering daar bij de begrotingscontrole begin 2003 10 tot 12 miljoen euro zou voor vrijmaken.

gebracht. Hij aanvaardde later een verkiesbare plaats op de CD&V-lijst voor de senaatsverkiezingen van 18 mei 2003.

B. De afwikkeling van het Sabena-faillissement

Op 7 november 2001 was de NV Sabena, die eigendom was van de Belgische Staat (50,5 %) en de Zwitserse SAirGroup (49,5 %), failliet verklaard. De drie dochterondernemingen DAT, Sobelair en SN Technics, bleven buiten het faillissement. Op 5 december was de NV SN Air Holding opgericht, die 202,75 miljoen euro zou inbrengen in de nieuwe luchtvaartmaatschappij die rond DAT zou worden opgericht. Het geld was door graaf Maurice Lippens en burggraaf Etienne Davignon bijeengebracht bij particuliere bedrijven en de drie gewesten. De Vlaamse regering had op 10 december evenwel beslist niet te participeren in DAT. Op 19 december had SN Air Holding een bod van 1 euro gedaan op de DAT-aandelen. Het bod was evenwel gekoppeld aan twee voorwaarden: de kwijtschelding van de vordering van SIC op DAT en een gunstiger overeenkomst met de leasingmaatschappijen van de DAT-vliegtuigen. De NV SIC was het coördinatiecentrum van Sabena dat geld leende bij de banken om de filialen van de luchtvaartgroep te financieren.

Op 4 januari besliste de regering het overbruggingskrediet van 125 miljoen euro dat zij aan DAT had verstrekt met een maand te verlengen, tot 7 februari.

Op 15 januari gingen, na lange en moeizame onderhandelingen, alle schuldeisers van SIC ermee akkoord 35 procent van hun vorderingen te laten vallen en de rest om te zetten in DAT-kapitaal, en de leasingprijs voor de DAT-vloot te verlagen. De algemene vergadering van de NV SIC besliste over te gaan tot vrijwillige vereffening. Het parket trok daarop zijn verzoek bij de rechtbank van koophandel SIC failliet te verklaren, in.

Op een algemene vergadering van SN Air Holding, op 22 januari, beslisten de meeste geldschieters 180 miljoen euro in te brengen in de investeringsholding, voor een klein deel in de vorm van kapitaal, grotendeels in de vorm van leningen. Met het geld verwierf SN Air Holding een belang van 78 % in DAT; de rest was in handen van de schuldeisers van SIC, die 50 miljoen euro schulden hadden omgezet in aandelen. Op 7 februari betaalde DAT het overbruggingskrediet van 125 miljoen euro terug aan de federale regering. DAT kreeg diezelfde dag van de Federale Investeringsmaatschappij eenzelfde som in de vorm van een achtergestelde lening. Op 15 februari werd meegedeeld dat de naam van de nieuwe luchtvaartmaatschappij veranderd werd van DAT in SN Brussels Airlines.

Op 28 februari deelde de Britse luchtvaartmaatschappij Virgin Express van Richard Branson mee dat de onderhandelingen met SN Brussels Airlines over een fusie, die op 28 december 2001 waren begonnen, in gezamenlijk overleg werden stopgezet. Volgens een mededeling zou een fusie om financiële en culturele redenen de wederzijdse belangen niet dienen. Ook de inbreng door Branson van 25 miljoen euro in SN Brussels Airlines ging niet door. De commerciële samenwerking tussen Virgin en SN Brussels Airlines werd voortgezet tot eind maart 2003.

De chartermaatschappij Sobelair, een dochter van Sabena, werd op 11 juni verkocht aan Belgian World Airlines (BWA), de luchtvaartholding van zakenman Aldo

Vastapane en luchtvaartondernemer Luc Mellaerts. BWA had Sobelair al eind april willen kopen, maar de piloten verzetten zich daar toen tegen. Vóór de verkoop had het personeel ingestemd met een looninlevering van 5 miljoen euro. Voor de intussen fel afgeslankte onderhoudsvisie Sabena Technics was eind 2003 nog geen koper gevonden.

Op 15 januari werd in de Kamer de bijzondere commissie geïnstalleerd die op 20 december 2001 was opgericht en belast was met «het onderzoek van de omstandigheden die hebben geleid tot het faillissement van Sabena, de bepaling van de eventuele verantwoordelijkheden en de formulering van aanbevelingen voor de toekomst». Het mandaat van de commissie liep tot 30 juni, maar zou worden verlengd eerst tot 31 december, vervolgens tot 31 januari 2003.

De commissie hield vanaf 29 januari hoorzittingen met experts en betrokkenen. Als laatste waren op 8 november premier Verhofstadt en diens kabinetschef, Luc Coene, aan de beurt. Op 3 oktober was er enige deining omdat het kabinet van de premier, volgens commissievoorzitter Raymond Langendries (CDH), meegedeeld had geen documenten over Sabena in zijn bezit te hebben. Daags nadien zei Langendries dat het kabinet had gemeld dat de documenten «teruggevonden» waren.

Volgens het Planbureau, in zijn half maart verschenen driemaandelijkse nieuwsbrief Short Term Update, verminderde het faillissement van Sabena het BBP met 0,65 procent of 1,7 miljard euro. Er gingen 17.000 arbeidsplaatsen verloren. De negatieve weerslag op de rijksbegroting werd op 830 miljoen euro geraamd.

C. De nachtvluchten op Zaventem

Op 25 januari raakte bekend dat de Raad van State op 20 december 2001 het schorsingsberoep had verworpen dat onder meer de NV BIAC, de exploitant van de luchthaven van Zaventem, en het koerierbedrijf DHL hadden ingesteld tegen het besluit van 29 september 2000, waarin de Vlaamse minister van Leefmilieu, Vera Dua, de milieuvergunning voor de luchthaven van Zaventem had aangescherpt. Het besluit beperkte het aantal vluchtbewegingen tot gemiddeld 68 per nacht en maximum 25.000 per jaar. Voor een individuele nachtvlucht stelde het als lawaaigrens 90 decibel vast. De regeling, die sinds 1 januari 2002 van kracht was, sloot aan bij het compromis waarmee de federale regering op 11 februari 2000 een conflict had opgelost over het voorstel van minister Durant de nachtvluchten vanaf Zaventem te verbieden⁵⁴.

De federale regering, de Vlaamse regering en de regering van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest maakten op 22 februari een reeks afspraken die het akkoord van 11 februari 2000 nader invulden en op enkele punten aanscherpten. De afspraken werden opgenomen in het zgn. luchthavenakkoord dat op 16 juli werd ondertekend.

⁵⁴ Zie: M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2000, *Res Publica*, 2001, 2-3, pp. 285-288. In uitvoering van het akkoord werd bij KB van 12 maart 2002 een 'Ombudsdienst voor de luchthaven Brussel Nationaal' opgericht.

Het akkoord bepaalde dat nachtvluchten met de meest luidruchtige toestellen, meer bepaald de Boeing 727, vanaf 1 april 2003 verboden werden. De zgn. route-Chabert over Brussel kon niet meer worden gebruikt voor nachtvluchten. Dat betekende dat al die vluchten over Vlaams-Brabant zouden gaan. Ze zouden zoveel mogelijk worden samengebracht op één landings- en startbaan, op voorwaarde dat het aantal gehinderden zou dalen, dat er niet meer hinder zou zijn voor de omwonenden dan in het referentiejaar 2001, er dat er geen nieuwe gehinderden zouden bijkomen. Vlaanderen en Brussel zouden hun geluidsnormen op elkaar afstemmen⁵⁵. De lawaaidrempel van 55 decibel waarbij woningen volgens het akkoord van 11 februari 2000 zouden worden geïsoleerd, werd verlaagd tot 45 decibel. Daardoor zouden 12.700 eigenaars een isolatiepremie kunnen krijgen. In de twee zwaarst belaste zones zou de premie 100 % bedragen, elders 90 en 85 %. Het isolatieprogramma (kostprijs 152 miljoen euro) zou worden gefinancierd met een heffing per vertrekkende passagier of hoeveelheid vracht. Op 25 oktober maakte minister Durant het nieuwe nachtelijke routeplan bekend. Vanaf 31 oktober zou 80 procent van de vluchten en vanaf 26 december zouden alle vluchten tussen 23 en 6 uur vertrekken van op baan 25R en over Machelen, Vilvoorde, Grimbergen en Meise vliegen, waar de route zich in drie splitste (resp. oosten en zuidoosten, zuidwesten, en noorden en westen). Volgens Durant zou het aantal gehinderden dalen van 19.900 tot 10.500 en zou de hinder voor de betrokkenen niet toenemen.

De aankondiging lokte negatieve reacties, niet alleen van inwoners van de noordelijke rand van Brussel, maar ook van de gemeentebesturen van de betrokken gemeenten en van parlementsleden uit Vlaams-Brabant, ook van de meerderheid, en uiteindelijk van alle Vlaamse partijen. Nadat uit metingen van de Vlaamse administratie was gebleken dat de hinder in Vilvoorde, Grimbergen en Meise was toegenomen, begon ook de Vlaamse regering het luchthavenakkoord op de helling te zetten. Minister Dua zei (22 november) dat, als bevestigd zou worden dat aan de voorwaarden niet was voldaan, er geen luchthavenakkoord meer was. Minister Durant zei niet van plan te zijn terug te komen van het routeplan. In de pers werd erop gewezen dat het luchthavenakkoord gunstig was voor de inwoners van Brussel, het kiesgebied van Durant, en de zuidelijke rand van Brussel, met onder meer Tervuren, waar Luc Coene woonde, de rechterhand van premier Verhofstadt. Onder druk van het groeiende protest in Vlaams-Brabant en nadat ook uit metingen van BIAC was gebleken dat de lawaaihinder in Grimbergen en Meise was toegenomen, besliste het Overlegcomité op 29 november de verdere uitvoering van het luchthavenakkoord op te schorten tot 15 maart 2003 en bijgevolg de volledige concentratie van de nachtvluchten boven de noordrand uit te stellen. Experts kregen de opdracht te onderzoeken hoe de geluidshinder boven dat gebied kon worden verminderd.

Op 4 december zei minister Dua in het Vlaams Parlement dat de Vlaamse regering met de federale regering zou overleggen om de definitie van 'gehinderden' in het luchthavenakkoord nauwer te laten aansluiten bij de realiteit, meer bepaald de

⁵⁵ Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest had in een besluit van 27 mei 1999 zware boetes ingevoerd voor nachtvluchten die de 55 db-norm overschreden.

frequentiepieken. Dua laakte de sluipende verschuiving van de dagvluchten boven Brussel naar de noordrand. Op 11 december eiste het Vlaams Parlement in een motie een spreiding van de nachtvluchten wanneer niet kon worden voldaan aan de voorwaarden van het luchthavenakkoord.

Op 13 december maakte oud-minister en Spirit-boegbeeld Bert Anciaux, als inwoner van Neder-over-Heembeek, bekend dat hij enkele federale ministers en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest zou dagvaarden wegens «bedrieglijke» uitvoering van het luchthavenakkoord.

De Vlaamse regering besliste op 18 december te wachten met het vaststellen van geluidsnormen voor de luchthavens in Vlaanderen tot er overleg zou zijn geweest met het Brusselse gewest. Ze zei de strenge normen van het Brusselse gewest ter sprake te willen brengen in het Overlegcomité. In de Brusselse regering was er verdeeldheid over de eventuele afzwakking van de regionale geluidsnormen.

De politieke beroering over de nachtvluchten vanaf Zaventem zou in 2003 voortduren.

D. Verkeersveiligheid

Steve Stevaert (SP.A), de Vlaamse minister van Mobiliteit die in 2001 met zijn voorstel de maximumsnelheid op de gewestwegen te verlagen van 90 tot 70 km/u en zijn kritiek op de gebrekkige werking van de onbemande verkeerscamera's het verkeersveiligheidsbeleid hoger op de politieke agenda had geplaatst, dreigde op 6 januari, in het VRT-programma *De zevende dag*, opnieuw met een crisis in de federale regering indien deze de verkeersonveiligheid niet sneller en drastischer zou aanpakken. Aanleiding was de klacht (3 januari) van Johan Malcorps, Agalev-vertegenwoordiger in het Vlaams Parlement, dat twee onbemande camera's op de A12 in 2001 de hele tijd niet hadden gewerkt.

De groenen reageerden gebeten. Jos Geysels, de politiek secretaris van Agalev, zei het vreemd te vinden dat een minister van de Vlaamse regering met een federale regeringscrisis dreigde. Federaal minister van Mobiliteit Durant gaf op 7 januari een overzicht van de maatregelen die ze had genomen om de verkeersveiligheid te verhogen⁵⁶. Volgens Geysels was het 'achtpuntenplan' voor de verkeersveiligheid waarmee vice-premier Vande Lanotte op 10 januari in *Het Laatste Nieuws* uitpakte, niet meer dan een 'doorslag' van de nota-Durant die de ministerraad op 26 oktober 2001 had goedgekeurd. Hij riep de socialisten op de «politieke spelletjes» met de verkeersveiligheid stop te zetten.

Op 8 februari keurde de ministerraad een pakket met 23 maatregelen goed om de verkeersveiligheid te verhogen, dat invulling gaf aan de nota-Durant van 26 oktober 2001. De belangrijkste maatregel was de hervorming van het boetestelsel. De twee categorieën van overtredingen, gewone en zware, werden vervangen door vier categorieën : gewone overtredingen en zware overtredingen van resp.

⁵⁶ Het betrof onder meer het verbod op het gebruik van een gsm achter het stuur, de verhoging met 10 % van het aantal controles op de rij- en rusttijden van beroepschauffeurs, de invoering van de 'zone 30-omgeving van scholen' en de verplichting voor alle bromfietzers van de A-klasse een helm te dragen.

de eerste, tweede en derde graad. Het bedrag van de minimum- en maximumboetes werd met 10 % verhoogd, tot maximum 2.750 euro voor een zware overtreding van de derde graad. De maximum gevangenisstraf voor het veroorzaken van een dodelijk ongeval werd verhoogd van 2 tot 5 jaar. Bij de bestraffing van zware overtredingen van de derde categorie werd de rechter verplicht het verval tot sturen uit te spreken.

Andere maatregelen waren : de verhoging van het aantal controles op de snelwegen met 10 % per jaar; een uitbreiding van de lijst van overtredingen die door een onbemande camera kunnen worden vastgesteld; de snellere behandeling door het parket van bekeuringen wegens snelheidsovertreding, roodlichtrijden en rijden onder invloed; de hervorming van de rijopleiding.

De meeste maatregelen werden opgenomen in het wetsontwerp houdende verschillende bepalingen inzake verkeersveiligheid, dat de regering op 9 juli in de Kamer indiende. Op 3 oktober kantten VLD-parlementsleden zich op een persconferentie tegen de «asociale en onrealistische superboetes» op sommige verkeers-overtredingen. De socialisten en de groenen verwierpen de kritiek en weigerden het wetsontwerp aan te passen. Minister Durant zei bij de bespreking van het wetsontwerp te willen onderzoeken of, in de uitvoeringsbesluiten, telefoneren achter het stuur, gevaarlijk parkeren en het niet dragen van de autogordel toch niet als een gewone in plaats van een zware overtreding van de eerste graad konden worden beschouwd. De Kamer keurde het wetsontwerp op 18 december goed, de Senaat op 23 januari 2003. De wet van 7 februari 2003 houdende verschillende bepalingen inzake verkeersveiligheid werd op 25 februari 2003 in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd⁵⁷.

Op 25 februari had een 'Open Dag van de Staten-Generaal van de Verkeersveiligheid' plaats. De federale regering en de gewestregeringen stelden er de maatregelen voor waarmee ze het aantal verkeersdoden tegen 2010 willen halveren. De ministerraad besliste op 13 september dat nieuwe vrachtwagens vanaf 1 januari 2003 en alle andere vrachtwagens vanaf midden 2003 uitgerust moeten zijn met een dodehoekspegel.

IX. Het buitenlands en het defensiebeleid

A. Buitenlandse politiek

Europese Unie – De aanwijzing van de Belgische deelnemers aan de Conventie die de toekomst van de Europese Unie voorbereide, veroorzaakte een klein politiek incident. Op 30 januari besliste het kernkabinet dat het federale parlement vertegenwoordigd zou worden door VLD-voorzitter De Gucht en PS-voorzitter Di Rupo. Geen beiden was echter lid van de Kamer of de Senaat. In de 'Verklaring van Laken' is nochtans expliciet sprake van «twee leden van het nationale parlement». In de Kamer protesteerde vooral de oppositie tegen de regeringsbeslis-

⁵⁷ De regering keurde op 25 april 2003 vier uitvoeringsbesluiten goed. Een vijfde besluit bepaalde dat het nieuwe verkeersreglement, met o.m. de nieuwe boeteregeling, op 1 november 2003 van kracht zou worden.

sing; in de Senaat was er ook ongenoegen bij de meerderheid. Uiteindelijk beslisten de Kamerfractieleden en de senaatsfractieleden van de meerderheid De Gucht resp. Di Rupo voor te dragen. Bij de stemming (21 februari) kreeg De Gucht maar 55 van de 135 stemmen. Oppositiekandidaat Danny Pieters (N-VA) kreeg er 39; er waren 41 blanco- of ongeldige stemmen (waarvan zes voor Sergio, die in die periode was aangewezen als vertegenwoordiger van Vlaanderen op het Eurosongfestival). Het was de bedoeling dat Agalev-Kamerlid Fauzaya Talhaoui als plaatsvervanger van De Gucht zou worden aangewezen. Bij de stemming namen de liberalen kennelijk weerwraak voor de slechte uitslag voor De Gucht, want niet Talhaoui (49 stemmen) maar Pieters (52 stemmen; er waren 30 onthoudingen) werd als plaatsvervanger verkozen. De groenen reageerden furieus⁵⁸. In de Senaat kreeg Di Rupo 36 van de 59 stemmen; 16 stemmen gingen naar de twee kandidaten van de oppositie en er waren 7 blanco- of ongeldige stemmen.

Congo en Centraal-Afrika – Op uitnodiging van de Belgische regering bereidden vertegenwoordigers van dertien Congolese oppositiepartijen en enkele niet-gouvernementele organisaties die 'la société civile' vertegenwoordigden van 14 tot 17 januari in Brussel de inter-Congolese dialoog voor, die in uitvoering van het vredesakkoord van Lusaka (1999) een einde zou moeten maken aan de (burger)oorlog in Congo. Met het initiatief wilde de regering vermijden dat de niet-gewapende oppositie verdeeld naar het overleg met de Congolese regering en de rebellenbewegingen zou trekken.

Gespreksonderwerpen waren de vorming van een overgangsbewind, de oprichting van een nieuw leger, de voorbereiding van verkiezingen en de opstelling van een grondwet. De UDPS, de belangrijke oppositiepartij van Etienne Tshisekedi, weigerde aan de rondetafelconferentie deel te nemen omdat die het vredesproces van Lusaka zou hinderen. De gesprekken werden afgesloten met de goedkeuring van een consensustekst over het bestuur tijdens een overgangperiode, de organisatie van lokale verkiezingen in de aanloop naar presidentsverkiezingen, de vorming van een nieuw leger en de krachtlijnen van een nieuwe grondwet.

De inter-Congolese dialoog begon op 26 februari in Zuid-Afrika. Tijdens een bezoek aan president Kabila in Kinshasa (29 april) zei minister Michel dat het gewijzigde klimaat in Congo sinds het begin van de vredesbesprekingen de deur opende voor een hervatting van staatshulp aan de voormalige kolonie, maar dat nog niet alle voorwaarden voor een hervatting van de officiële samenwerking waren vervuld. Tijdens een bezoek van Kabila aan Brussel (16 september) zei premier Verhofstadt dat België bereid was de hulp uit te breiden indien het vredesproces tegen het einde van het jaar betekenisvolle vooruitgang zou boeken. De inter-Congolese dialoog leidde in het verslagjaar tot akkoorden over de terugtrekking van Rwanda (30 juli) en Oeganda (9 september) uit Congo en over een staakt-het-vuren en de vorming van een overgangsregering van nationale eenheid (17 december). Na de totstandkoming van dat laatste akkoord in Pretoria zei minister Michel dat de overgang van Congo naar een democratie een prioriteit

⁵⁸ Waarnemers zagen in het incident een indicatie van het wantrouwen in de meerderheid. Het had plaats in de periode van de discussies over het migrantenstemrecht (zie Hoofdstuk V : het asiel- en vreemdelingenbeleid).

zou worden in de samenwerking met België. Hij zei dat de hulp zich zou concentreren op het herstel van het gerecht, het onderwijs en de gezondheidszorg, België overwoog ook militairen van het Congolese leger op te leiden, waarin de rebellen zouden worden geïntegreerd. Het akkoord van Pretoria was eind 2002 evenwel nog niet ondertekend. Bovendien duurde het geweld in het oosten van Congo voort.

Tijdens de bespreking in de Kamer (5 februari) van het rapport dd.16 november 2001 van de bijzondere commissie die de omstandigheden had onderzocht waarin Patrice Lumumba, de eerste regeringsleider van het onafhankelijk geworden Congo begin 1961 was vermoord⁵⁹, bood minister Michel aan de Congolese bevolking en de families van Lumumba en diens eveneens vermoorde medewerkers Maurice Mpolo en Joseph Okito zijn excuses aan. De parlementaire onderzoekscommissie was tot de conclusie gekomen dat leden van de toenmalige regering-Eyskens en «andere Belgische actoren» moreel verantwoordelijk waren voor de omstandigheden die tot de moord hadden geleid. Volgens het rapport had het Hof een parallelle politiek gevoerd door veel sterker dan de regering-Eyskens de kaart van de afgescheiden provincie Katanga te blijven trekken. Michel zei tijdens het debat evenwel dat niets erop wees dat de grondwettelijke bepalingen en gewoonten over de relatie tussen het staatshoofd en de regering niet hadden gewerkt. Hij kondigde de oprichting aan van een Fonds Patrice Lumumba, met een startkapitaal van 3,75 miljoen euro, om de democratische ontwikkelingen in Congo te ondersteunen. Het fonds zou jaarlijks met 500.000 euro worden gestijfd. De familie Lumumba zou een belangrijke rol krijgen in het beheer ervan.

Het mandaat van de bijzondere senaatscommissie die op 15 juni 2001 was opgericht om, naar aanleiding van een voor Belgische bedrijven belastend VN-rapport, 'de legale en illegale exploitatie van en de handel in natuurlijke rijkdommen in de regio van de Grote Meren, in het licht van de huidige conflictsituatie en de betrokkenheid van België daarbij' te onderzoeken, dat tot 15 juni 2002 liep, werd verlengd tot 15 februari 2003.

Een nieuw rapport van de VN (21 oktober) over de plundering van de bodemrijdommen van Congo was belastend voor 29 bedrijven, waarvan een kwart Belgische, en 54 personen. Een van hen was de omstreden Belgische zakenman George Forrest, die volgens het rapport «sterke steun geniet van sommige politieke hoofdkwartieren in België, waar enkele van zijn bedrijven zijn gevestigd». In het rapport werd aangedrongen op een reisverbod voor Forrest en financiële sancties. Het weekblad *Trends* had op 25 april geschreven dat de Nationale Delcrederedienst tegen negatieve adviezen van Financiën en Buitenlandse Handel in en na politieke druk vanuit liberale hoek, zijn waarborg had gegeven voor het Congolese mijnproject STL waarin Forrest voor 25 % participeerde. Volgens *Trends* was een vertrouwelijk rapport van de Belgische diplomatieke post in Lubumbashi over de activiteiten van Forrest in Congo in het bezit gekomen van derden, onder wie

⁵⁹ Zie: M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2001, *Res Publica*, 2002, 2-3, pp. 238-239.

Forrest. Minister Michel, die verveeld zat met het lek, diende een klacht in bij het parket van Brussel. In een interview met *Trends* (13 juni) ontkende hij banden te hebben met Forrest.

De Morgen schreef op 22 juni dat VLD-Kamerlid Pierre Chevalier ondervoorzitter was van de raad van bestuur van het bedrijf George Forrest International (GFI). Volgens *De Financieel-Economische Tijd* (26 juni) was ook de kabinetschef van vice-premier Onkelinx (PS), Jean-Claude Marcourt, lid van de raad van bestuur. Chevalier werd op 6 november gehoord door de bijzondere senaatscommissie. Hij zei dat er geen conflict was tussen zijn bestuursmandaat in GFI en zijn mandaat als voorzitter van de Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken.

Genocidewet – Op 14 februari gelastte het Internationaal Gerechtshof in Den Haag België het arrestatiebevel in te trekken dat de Brusselse onderzoeksrechter Damien Vandermeersch op 11 april 2000 had uitgevaardigd tegen de toenmalige Congolese minister van Buitenlandse Zaken, Abdoulaye Yerodia Ndombasi. Volgens het Internationaal Gerechtshof was het arrestatiebevel onwettelijk omdat het de zgn. functionele immuniteit schond die Yerodia krachtens het internationaal recht op dat ogenblik genoot. Het was uitgevaardigd na een klacht van enkele Congolezen, die zich beriepen op de zogenaamde genocidewet van 16 juni 1993, die Belgische rechtbanken een internationale jurisdictie geeft voor misdaden tegen de menselijkheid en genocide. Het gerecht gaf op 15 februari uitvoering aan het arrest van Den Haag. In een reactie zei minister Michel, die eerder al voor een wetswijziging had gepleit, dat het arrest aantoonde dat het noodzakelijk was de genocidewet aan te passen om de immuniteit van staatshoofden, eerste ministers en ministers van Buitenlandse Zaken te verzekeren.

De toepassing van de wet kreeg een nieuwe klap toen de kamer van inbeschuldigingstelling (KI) van het hof van beroep in Brussel op 16 april de klachten tegen Yerodia onontvankelijk noemde. Volgens de KI heeft de regel in het Wetboek van Strafvordering, dat vervolging voor in het buitenland gepleegde feiten enkel kan «wanneer de verdachte in België wordt gevonden», voorrang op de genocidewet. Om dezelfde reden noemde dezelfde KI op 26 juni de klachten van enkele Palestijnen tegen de Israëliëse premier, Ariël Sharon, eveneens onontvankelijk. Het Hof van Cassatie verbrak op 21 november wegens een vormfout het arrest-Yerodia van 16 april.

Op 1 juli werd het advies bekend dat een interministeriële commissie op verzoek van de regering had uitgebracht over de universele jurisdictie van de Belgische rechtbanken. De commissie adviseerde allereerst de internationale regels over onschendbaarheid te volgen. Daardoor zou de genocidewet niet meer toepasbaar zijn op staatshoofden, ministers en diplomaten. Het Belgische gerecht zou altijd voorrang moeten geven aan het (in oprichting zijnde) Internationaal Strafhof. Alleen wanneer dat niet vervolgt of zich onbevoegd verklaart, zou België bevoegd zijn. In dat geval zou enkel het parket vervolging kunnen laten instellen. Vervolging op grond van een klacht van een slachtoffer zou niet meer mogelijk zijn. Ten slotte stelde de commissie voor dat de wet enkel zou gelden voor misdrijven die in België zijn gepleegd, voor misdrijven waarvan, ongeacht waar ze zijn gepleegd, de dader de Belgische nationaliteit heeft of zich in België bevindt, of waarvan het

slachtoffer de Belgische nationaliteit heeft of sinds ten minste één jaar in België verblijft.

De regering werd het in het verslagjaar niet eens over een aanpassing van de wet. In de Senaat waren eind 2002 twee wetsvoorstellen aanhangig om de genocidewet in overeenstemming te brengen met het arrest van Den Haag en het arrest-Yerodia van de KI. Niet zonder politieke problemen zou de wet in 2003 worden gewijzigd.

Irak – Nadat het in de zomer almaar duidelijker was geworden dat de Verenigde Staten een militaire actie tegen het regime van president Saddam Hoesein van Irak voorbereidden, deelde premier Verhofstadt na het kabinetsberaad van 6 september het standpunt van de Belgische regering mee. Hij zei dat alle landen die over massavernietigingswapens beschikken, de ontwapeningsakkoorden strikt moeten naleven en dat er alles aan gedaan moet worden om te vermijden dat dergelijke wapens in handen van terroristen vallen. Ten aanzien van Irak was het volgens de regering «absoluut noodzakelijk binnen het kader van de VN te blijven». Conform de VN-resoluties diende Irak onmiddellijk en onvoorwaardelijk VN-wapeninspecteurs op zijn grondgebied toe te laten, waar ze ongehinderd hun werk moesten kunnen doen. Geen enkel land had volgens de regering het recht om buiten het VN-kader of zonder VN-mandaat een ander land aan te vallen of binnen te vallen. «Een eventueel optreden tegen Irak is dus alleen mogelijk als alle diplomatieke middelen zijn uitgeput en op basis van een VN-resolutie die moet worden goedgekeurd door de Veiligheidsraad», zei Verhofstadt. De Belgische regering zat daarmee op de lijn van Frankrijk en nam een ander standpunt in dan Londen of Den Haag, voor wie een aanval op Irak ook zonder VN-resolutie gewettigd was. Duitsland was tegen elke aanval op Irak, zelfs met een VN-resolutie.

In de Federale Beleidsverklaring (8 oktober) zei premier Verhofstadt dat België wilde «dat de internationale gemeenschap eerst alle vreedzame middelen uitput» en dat daarom de VN-wapeninspecteurs «onvoorwaardelijk en onbelemmerd hun werk [moeten] kunnen doen». Volgens de premier kon ook die weg «eindigen in militaire inzet». Agalev, dat vergeefs getracht had die laatste zin te laten schrappen uit de beleidsverklaring, zei zich er niet gebonden door te voelen.

Op 10 november betoogden in Brussel 1.500 (politie) tot 5.000 mensen (organisatoren) tegen een mogelijke oorlog in Irak. De manifestatie was een initiatief van antiglobalisten en van linkse en allochtone verenigingen. Een week later stapten 6.500 (politie) tot 10.000 manifestanten (organisatoren) op in een betoging tegen een oorlog in Irak van het Anti-oorlogsplatform Irak waarvan 135 organisaties deel uitmaakten, vooral NGO's, vakbonden en vredesorganisaties. Ze riepen België op af te zien van elke deelname aan een oorlog tegen Irak.

Veel aandacht kreeg de verklaring van admiraal Willy Herteleer, de afscheid nemende chef van de krijgsmacht, in het VRT-radioprogramma *De Wandelgangen* (24 december), dat hij «zijn mensen vandaag niet zou kunnen motiveren» voor deelname aan een militaire actie tegen Irak. In een reactie daarop zei minister van Landsverdediging André Flahaut (25 december) dat het sturen van Belgische soldaten naar de Golf «voorlopig» niet aan de orde was. Minister Michel zei verbaasd te zijn over de verklaring van Herteleer.

Navo-secretaris-generaal Robertson zei op 26 december in een interview met de BBC dat de andere Navo-lidstaten de morele plicht hadden de VS bij te staan wanneer die militair zouden optreden tegen Irak. Als reactie daarop zei Michel aan *De Standaard* (27 december) dat er geen actie kon komen zonder een nieuwe resolutie van de Veiligheidsraad. Een militaire actie sloot Michel niet op voorhand uit. Zij die dat wel doen ondergraven de diplomatieke inspanningen, zei hij. De Irak-kwestie zou begin 2003 spanningen veroorzaken in de coalitie.

IJzeren Rijn – Het principeakkoord van 21 september 2001 om goederentreinen tussen Antwerpen en het Duitse Roergebied tijdelijk te laten rijden over het oude tracé van de IJzeren Rijn bleef ook in 2002 niet uitgevoerd. De voor 5 februari geplande ondertekening van een 'memorandum van overeenstemming' werd uitgesteld. Uit een rapport van KPMG (15 februari) bleek dat Nederland de kosten voor de tijdelijke ingebruikneming van de lijn, die door België zouden worden gedragen, fel had overschat. Op verzoek van België werd de ondertekening van een akkoord met Nederland over de doortrekking van de goederenspoorverbinding Rotterdam-Roosendaal naar Antwerpen (lijn 11), die voor 26 maart was gepland, uitgesteld. De Belgische regering koppelde de ondertekening aan de reactivering van de IJzeren Rijn.

B. Landsverdediging

In uitvoering van het 'Strategisch plan voor de modernisering van het Belgisch leger 2000-2015' (12 mei 2000) kreeg de krijgsmacht per 1 januari 2002 een nieuwe structuur. De vier traditionele 'machten': Landmacht, Luchtmacht, Zeemacht en Medische Dienst, die ieder hun eigen staf hadden, werden omgevormd tot 'componenten' onder één generale staf, geleid door een Defensiechef, een adjunct-chef, vijf onderstafchefs en zes directeurs-generaal. De voorheen apart georganiseerde operaties van de vier 'componenten' worden geleid door de onderstafchef Operaties en Training.

Op 6 december werd luitenant-generaal August Van Daele benoemd tot Defensiechef, in opvolging van admiraal Willy Herteleer, die aan het eind van het jaar met pensioen ging.

Op de Navo-uitbreidingstop in Praag (21 november) kondigde premier Verhofstadt een aanpassing van het 'Strategisch plan' en van het 'Plan Investerings voor Defensie en Veiligheid' van 10 november 2000 aan, om na '11 september' het hoofd te kunnen bieden aan het terrorisme en massavernietigingswapens, zonder dat er evenwel meer geld naar de krijgsmacht zou gaan. Verhofstadt maakte onder meer gewag van de versnelde aankoop van transporthelikopters.

De regering had op 12 juli al beslist de bestelling van een transportschip bij de Nederlandse scheepswerf De Schelde te schrappen wegens de hoge kostprijs (225 miljoen euro). In het 'Strategisch plan' was nog sprake van de aankoop van een roro-schip ter waarde van 112,5 miljoen euro, maar een technische studie gaf de voorkeur aan de bouw van een nieuw transportschip dat voldeed aan de behoeften van België en Luxemburg, dat een kwart van de investeringskosten zou dragen.

De kostprijs werd op 190 miljoen euro geraamd. Er dienden zich vijf kandidaat-bouwers aan. Begin mei selecteerde een militaire evaluatiecommissie het project van De Schelde, dat evenwel 225 miljoen euro zou kosten.

Le Soir schreef op 12 september dat «een regeringslid» had bevestigd dat er een tiental kernkoppen opgeslagen waren op de luchtmachtbasis van Kleine-Brogel⁶⁰. Volgens de vredesactiegroep 'Bomspotting' ging het om minister van Buitenlandse Zaken Michel, die desgevraagd bevestigend had geantwoord op een vraag van Ecolo-senator Josy Dubié in de bar van de RTBf, na een uitzending van het tv-programma *Mise au Point* en in aanwezigheid van journalisten. Michel zei dat hij vaak informele gesprekken had met parlementsleden en journalisten.

X. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

Ministers van Staat – Bij koninklijk besluit van 28 januari 2002 werden tien politici tot minister van Staat benoemd : minister-president Patrick Dewael (VLD), VLD-voorzitter Karel De Gucht, oud-minister Freddy Willockx (SP.A), Jos Geysels (politiek secretaris van Agalev), Europarlementslid Miet Smet (CD&V), PS-voorzitter Elio Di Rupo, oud-senator Roger Lallemand (PS), PRL-voorzitter Daniel Ducarme, senator Jacky Morael (Ecolo) en PSC-Kamerfractie leider Raymond Langendries.

Koninklijk Huis – Koning Albert II en koningin Paola kondigden op 19 december de verloving aan van prins Laurent (39) met Claire Coombs (28), de dochter van een Britse vader en een Belgisch-Waalse moeder. Diezelfde dag verleende de ministerraad prins Laurent de toestemming voor het huwelijk, die door artikel 85 van de grondwet vereist is om het recht op de kroon niet te verliezen. Laurent was op dat ogenblik achtste in lijn voor de troonopvolging. Het huwelijk zou op 12 april 2003 voltrokken worden.

Kroonprins Filip kreeg op 4 februari een doctoraat honoris causa van de KU Leuven. Met het eredoctoraat wenste de universiteit het belang te onderstrepen van de waarden die Filip volgens haar belichaamt, met name de bevordering van de wereldvrede, de samenwerking van de gemeenschappen in België, de rol van het gezin in de hedendaagse samenleving en nationale en internationale solidariteit. Leden van het academisch personeel verweten de KU Leuven met de toekenning van een eredoctoraat stelling te nemen in de discussie over de monarchie en de politieke rol van het Belgische koningshuis. Ze zeiden dat Filip niet wegens persoonlijke verdienste gelauwerd werd, «maar omdat hij toevallig de erfopvolger is». Een en ander gaf aanleiding tot pleidooien voor de inperking van de politieke rol van de monarchie. Kennelijk in een reactie daarop prees premier Verhofstadt, in zijn toespraak bij de nieuwjaarsontvangst van de gestelde machten op het Paleis (29 januari), de Belgische monarchie als «model voor het functioneren van een constitutionele monarchie».

⁶⁰ Zie ook : M. DEWEERDT, *a.w.*, p. 234.

Op 7 juni overleed op het Kasteel van Argenteuil op 85-jarige leeftijd Lilian Baels, prinses van Retie, de tweede echtgenote van wijlen koning Leopold III en de stiefmoeder van koning Albert II. Lilian Baels was op 11 september 1941 getrouwd met Leopold III, die sinds 1935 weduwnaar was. Lilian werd op 14 juni tijdens een privé-plechtigheid begraven. Overeenkomstig de wens van Leopold III, werd haar stoffelijk overschot bijgezet in de koninklijke crypte in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken. *La Libre Belgique* meldde op 4 september dat conform de wilsbeschikking van Lilian het politieke archief van Leopold III was overgebracht naar de UCL en niet aan de archivaris van het Paleis was afgestaan.

De werkgroep die in de Senaat was opgericht om de kwestie van de dotaties aan de leden van het Koninklijk Huis te onderzoeken, vond geen overeenstemming. De senatoren Jean-Marie Dedecker (VLD), Vincent Van Quickenborne (Spirit, nadien VLD), Michiel Maertens (Agalev) en Josy Dubié (Ecolo) dienden daarop een wetsvoorstel in dat bepaalde dat enkel nog de vermoedelijke troonopvolger, zijn echtgenote of echtgenoot, en de weduwe of weduwnaar van het staatshoofd of de troonopvolger recht hebben op een dotatie. Bij de troonsbestijging van kroonprins Filip zou de dotatie aan prinses Astrid en prins Laurent vervallen. Het voorstel kon rekenen op de steun van de PS en sommige Vlaamse socialisten. De senaatscommissie voor Financiën zou op 29 mei over het voorstel stemmen, maar op verzoek van de regering werd de stemming van de agenda gehaald. In het kernkabinet kwamen de zes regeringspartijen overeen dat Astrid en Laurent levenslang een dotatie krijgen, maar dat van de nieuwe leden van de koninklijke familie enkel de vermoedelijke troonopvolger nog recht zou hebben op een dotatie. Van Quickenborne zag in de interventie van de regering een indicatie van de «onbeperkte macht» van het koningshuis.

Euthanasie – Op 16 mei keurde de Kamer de wetsontwerpen over resp. euthanasie en palliatieve zorg goed, die op 25 oktober 2001 al de instemming van de Senaat hadden gekregen. Voor het euthanasieontwerp waren er 86 stemmen voor, 51 tegen (oppositie en drie Vlaamse en twee Franstalige liberalen) en 10 onthoudingen (van wie drie Franstalige liberalen). Amendementen van de oppositie om niet-terminale patiënten en mensen die uitzichtloos psychisch lijden uit de euthanasie-regeling te halen, werden verworpen. Ook het voorstel een 'palliatieve filter' in te voeren, d.w.z. de verplichting voor de arts voorafgaandelijk een palliatief deskundige te raadplegen, werd verworpen.

De wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie (B.S. 22 juni 2002), die op 23 september van kracht werd, bepaalt dat de arts die bij de toepassing van euthanasie de wettelijke voorschriften naleeft, geen misdrijf pleegt. Een arts kan niet gedwongen worden euthanasie toe te passen. De persoon die overlijdt ten gevolge van euthanasie wordt geacht een natuurlijke dood te zijn gestorven, ook ten aanzien van verzekeringsovereenkomsten.

Euthanasie kan enkel bij meerderjarigen die handelingsbekwaam en bewust zijn op het ogenblik van het verzoek. Het verzoek dient vrijwillig, overwogen en herhaald te zijn en de patiënt moet zich in een medisch uitzichtloze toestand van aanhoudend en ondraaglijk fysiek of psychisch lijden bevinden. De arts moet de

patiënt inlichten over zijn gezondheidstoestand en zijn levensverwachting, met hem overleg plegen over het verzoek tot euthanasie en de nog resterende therapeutische mogelijkheden, inclusief palliatieve zorg. De arts moet zich bovendien verzekeren van het aanhoudend lijden en een andere arts raadplegen, en desgevallend het verzoek van de patiënt bespreken met het verplegend team en de naasten die de patiënt aanwijst. Indien de patiënt niet terminaal ziek is, moet de arts een tweede arts raadplegen, een psychiater of een specialist in de aandoening in kwestie. Tussen het verzoek en het euthanaserend handelen moet een maand verlopen.

De wet bepaalt dat eenieder een schriftelijke wilsverklaring kan opstellen waarbij hij of zij te kennen geeft dat een arts euthanasie kan toepassen indien hij/zij lijdt aan een ernstige en ongeneeslijke ziekte, zelf niet meer bij bewustzijn is en de toestand onomkeerbaar is. De wilsverklaring moet worden opgesteld ten overstaan van twee volwassen getuigen, van wie minstens één geen materieel belang heeft bij het overlijden van de patiënt. In de verklaring kan ook een vertrouwenspersoon worden aangewezen. De wilsverklaring kan steeds herroepen worden.

De arts moet binnen de vier dagen na het toepassen van euthanasie een registratiedocument overmaken aan de federale controle- en evaluatiecommissie, die moet nagaan of de toepassing van euthanasie volgens de regels is verlopen. Indien twee derde van de commissieleden oordeelt dat de voorwaarden van de wet niet zijn nageleefd, wordt de zaak aan het parket overgemaakt. De controle- en evaluatiecommissie telt 16 leden, van wie de helft artsen, vier juristen en vier vertegenwoordigers van kringen die belast zijn met de problematiek van ongeneeslijk zieke patiënten.

De wet van 14 juni 2002 betreffende de palliatieve zorg (B.S. 26 oktober 2002) geeft elke patiënt het recht op palliatieve zorg bij de begeleiding van het levenseinde en het recht op informatie over zijn gezondheidstoestand en de mogelijkheden van palliatieve zorg. De regering moet het parlement jaarlijks een voortgangsrapport voorleggen over de verbetering van het aanbod van palliatieve zorg.

Antidiscriminatiewet – Het wetsvoorstel dat PS-senator Philippe Mahoux in juli 1999 had ingediend ter bestrijding van discriminatie in en buiten de werkomgeving en dat eind 2001 door de Senaat was goedgekeurd, werd op 17 oktober door de Kamer geamendeerd. De Senaat stemde op 12 december met de geamendeerde tekst in. De wet van 25 februari 2003 ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van een Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (B.S. 25 februari 2003) verbiedt principieel directe of indirecte discriminatie op basis van het geslacht, een zogenaamd ras, de huidskleur, de afkomst, de nationale of etnische afstamming, seksuele geaardheid, de burgerlijke staat, de geboorte, het fortuin, de leeftijd, het geloof of de levensbeschouwing, de huidige of toekomstige gezondheidstoestand, een handicap of een fysieke eigenschap bij de levering van goederen en diensten, de toegang tot de arbeidsmarkt en de administratie, de verspreiding van teksten en de toegang tot en deelname aan publieke economische, sociale, culturele of politieke activiteiten. Pesterijen kunnen als een vorm van discriminatie worden

beschouwd. De wet bepaalt de straffen en geeft het CGKR de bevoegdheid over de toepassing van de wet te waken en in rechte op te treden.

Kruispuntbank Ondernemingen – De Kamer (16 december) en de Senaat (23 december) keurden een wetsontwerp goed dat, met het oog op de vereenvoudiging van de administratieve verplichtingen voor bedrijven, een 'kruispuntbank' oprichtte, naar het voorbeeld van de kruispuntbank voor de sociale zekerheid. In de kruispuntbank worden, door onder meer de integratie van het handelsregister, gegevens over alle ondernemingen bijeengebracht. Elk bedrijf krijgt een uniek identificatienummer, waardoor het niet langer meer dezelfde gegevens moet meedelen aan de verschillende administratieve diensten. Inschrijving gebeurt via een erkend particulier ondernemingsloket. De wet van 16 januari 2003 tot oprichting van een Kruispuntbank van Ondernemingen, tot modernisering van het handelsregister, tot oprichting van erkende ondernemingsloketten en houdende diverse bepalingen werd op 5 februari 2003 in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd.

Kernenergie – De Kamer keurde op 6 december een wetsontwerp goed over de geleidelijke sluiting van de zeven kerncentrales in België. In uitvoering van het regeerakkoord had de regering op 1 maart, na lange en moeilijke onderhandelingen, beslist dat de kerncentrales na 40 jaar dienst dicht moeten. De sluitingsoperatie zou beginnen in 2015 (Doel I en II en Tihange I) en lopen tot 2025 (Tihange III). Het wetsontwerp, dat in 2003 ook door de Senaat zou worden goedgekeurd, bepaalde wel dat de energiebevoorrading niet in het gedrang mag komen. Critici en de oppositie zeiden dat er geen alternatief was voor de kerncentrales, die 55 % van de elektriciteit opwekken die in België wordt verbruikt. In januari en maart kende staatssecretaris voor Energie Olivier Deleuze een domeinconcessie toe voor de bouw van twee windmolenparken in de Noordzee, het ene op de Wenduinebank voor Oostende, het tweede op de Raanvlakte voor Knokke-Heist.

Joodse tegoeden – In uitvoering van de wet van 20 december 2001 over de schade-loosstelling van leden van de joodse gemeenschap die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de bezetter waren beroofd of bezittingen hadden moeten achterlaten, ondertekenden de regering, de Nationale Bank van België en de Beroepsverzekering van de Verzekeringsondernemingen (BVVO) enerzijds en vertegenwoordigers van de joodse gemeenschap anderzijds op 27 juni twee protocolakkoorden over de teruggave aan de joodse gemeenschap van ruim 45 miljoen euro door de Belgische Staat en bijna 11 miljoen euro door de BVVO. Een gelijkaardig protocol met de Belgische Vereniging van Banken over de teruggave van 53 miljoen euro werd op 16 juli ondertekend.

De Post – De directie van De Post en de socialistische en de liberale vakbond ondertekenden op 7 mei een akkoord over het behoud van de vijf postsorteercentra. De christelijke vakbond ondertekende het akkoord niet; het ACV was het er niet mee eens dat in ruil voor het behoud van de vijf sorteercentra de arbeidsduurvermindering tot 36 uur per week en een geplande loonsverhoging met twee jaar werden uitgesteld, tot 2005. Een plan van Frans Rombouts om de activiteiten van

de vijf sorteercentra naar drie nieuw te bouwen centra over te brengen, lag mee aan de basis van zijn ontslag (21 december 2001) als gedelegeerd bestuurder van de Belgian Post Group. Rombouts werd opgevolgd door Johnny Thijs.

FAVV – Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) deelde op 25 januari mee dat bij het veevoederbedrijf Hanekop in Roeselare een partij veevoer met pcb's gecontamineerd was en 14.000 mogelijk besmette kippen in de handel waren gekomen. Het FAVV en minister van Volksgezondheid Aelvoet kregen kritiek omdat tussen de staalname in het kader van het Consumprogramma (8 januari) en de mededeling van de resultaten (18 januari) tien dagen waren verlopen, vier meer dan toegestaan, en de sector pas op 25 januari verwittigd werd. Aelvoet erkende op 29 januari in de Kamer dat het FAVV fouten had gemaakt en dat de werking van het Agentschap verbeterd kon worden.

Op 31 januari kwam aan het licht dat 33 stalen die op 2 en 3 januari bij Hanekop genomen waren, nog niet geanalyseerd waren. Aelvoet reageerde furieus en kondigde een intern en een extern onderzoek aan. Op 5 februari bleek dat nog eens 26 andere stalen niet waren onderzocht. Aelvoet besliste daarop inspecteur Etienne Cobbaert en de gedelegeerd bestuurder van het FAVV, Luc Beernaert, te schorsen. Beernaert nam, na een gesprek met Aelvoet, op 6 februari ontslag. De secretaris-generaal van het ministerie van Landbouw, Xavier De Cuyper, nam tijdelijk de leiding waar.

Volgens een rapport van het auditbureau Andersen (11 februari) was de 'mini-pcb-crisis' het gevolg van een gebrek aan heldere richtlijnen, strakke procedures en duidelijke afspraken. Na lezing ervan, trok Aelvoet de schorsing van Cobbaert in. Op 14 februari besliste Aelvoet twee hoge ambtenaren van het ministerie van Landbouw tijdelijk van hun opdracht te ontheffen omdat ze genoemd werden in een gerechtelijk onderzoek naar onregelmatigheden bij de controle van veevoederbedrijven. Een van hen, adviseur-generaal Gilbert Houins, was daags voordien aangehouden en zou tot 7 maart in de cel blijven. Begin juni kreeg hij een belangrijke functie bij het FAVV.

Op 20 juni benoemde de regering Piet Vanthemsche tot gedelegeerd bestuurder van het FAVV. Vanthemsche was adviseur-generaal van het ministerie van Landbouw en kabinetschef van minister van Landbouw Jaak Gabriëls geweest, tot hij eind 1999 ontslag nam uit ongenoegen over de kritiek van de dioxinecommissie in de Kamer op de administratie. Hij leidde sindsdien een particulier adviesbureau voor de landbouwsector. Vanthemsche kreeg de opdracht de integratie van de vier betrokken diensten van Landbouw en Volksgezondheid tegen het einde van het jaar in het FAVV te integreren.

Chevalier – Het Zwitserse gerecht besliste op 29 juli VLD-Kamerlid Pierre Chevalier buiten vervolging te stellen. Het had in juni 1998 een onderzoek geopend naar de medeplichtigheid van Chevalier, als advocaat van een Zwitser, aan oplichting en misbruik van vertrouwen bij de verkoop van een vliegtuig. Toen in oktober 2000 uitlekte dat er een huiszoeking was gehouden in zijn kantoor, had Chevalier ontslag genomen als staatssecretaris voor Buitenlandse Handel.

Slangen – Noël Slangen, de communicatieadviseur van premier Verhofstadt, kwam in opspraak nadat het weekblad *Knack* (9 januari) had uitgebracht dat zijn reclamebedrijf Slangen&Partners zich kandidaat had gesteld voor een opdracht van de op te richten Dienst Externe Communicatie. Slangen, wiens bedrijf pas derde gerangschikt was, maakte blijkbaar gebruik van informatie die hij kreeg op het kabinet-Verhofstadt om contact te nemen met Ecoconsult, dat als eerste gerangschikt was, met het oog op samenwerking. De Kancelarij van de eerste minister had op 27 november 2001 beslist de opdracht in te trekken.

In de Senaat, waar hij op 10 januari over de zaak werd geïnterpelleerd, weerlegde premier Verhofstadt dat er sprake was van belangenvermenging, zoals de oppositie beweerde. Hij zei dat Slangen het recht had zich kandidaat te stellen en dat die maar één keer met de administratie contact had om aan te dringen op een correcte toepassing van de regelgeving. In de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken herhaalde Verhofstadt (16 januari) dat alles correct was verlopen. Ecoconsult, dat beroep had aangetekend bij de Raad van State, verkreeg op 4 maart 2003 niettemin de vernietiging van de beslissing van 27 november 2001.

Op 5 december verwees de raadkamer van Brussel Noël Slangen, drie communicatiebedrijfsleiders en de gewezen woordvoerder van oud-minister Theo Kelchtermans naar de correctionele rechtbank wegens schrijftvervalsing bij de aanbesteding van overheidsopdrachten. Volgens het gerecht waren er in het begin van de jaren 1990 onregelmatigheden gebeurd bij de toewijzing van informatiecampagnes aan het reclamebedrijf van Slangen voor rekening van Kelchtermans, die toen minister van Leefmilieu in de Vlaamse regering was.

Agusta-Dassaultaffaire – Het Hof van Cassatie seponerde eind maart het onderzoek over de rol van voormalig minister van Justitie en Economische Zaken Melchior Wathelet (PSC) in de Agusta-Dassaultaffaire. Het onderzoek was in mei 1997 geopend nadat een getuige had gezegd dat ook smeergeld zou zijn gegeven aan Wathelet. De betrokkene had dat ontkend.

Op 14 juni werd Carla Galle, de voormalige secretaris-generaal van de SP, door de correctionele rechtbank veroordeeld tot een geldboete en de voorwaardelijke ontzetting uit haar rechten wegens schrijftvervalsing. Tijdens het onderzoek van de Agusta-Dassaultsmeergeldzaak stelde het gerecht onregelmatigheden in de SP-boekhouding vast. Samen met Galle werden twee andere ex-medewerkers van de SP, Etienne Mangé en Guido Triest, veroordeeld. Galle ging tegen het vonnis in beroep.

Affaire-Cools – Oud-minister Alain Van der Biest (PS), die ervan beschuldigd werd de opdrachtgever te zijn van de moord (18 juli 1991) op PS-topman André Cools, pleegde op 17 maart zelfmoord. In een afscheidsbrief herhaalde hij onschuldig te zijn. De acht andere beschuldigen in de moordzaak werden op 22 april door de kamer van inbeschuldigingstelling van Luik naar het assisenhof verwezen. Op 25 september verbrak het Hof van Cassatie drie van de acht verwijzingsarresten wegens schending van de rechten van de verdediging. Daardoor kon het proces-Cools niet meer in 2002 beginnen.

Dutroux-affaire – Op 18 januari lekte uit dat Marc Dutroux op 3 januari in zijn cel in Aarlen een gesprek had met een journalist van de commerciële zender VTM. De journalist, die zich niet had bekendgemaakt bij de gevangenisdirectie, vergezelde VLD-senator Jean-Marie Dedecker en een medewerkster van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding, die de toestemming hadden gekregen om Dutroux, op diens verzoek, te bezoeken. Op de vraag van de gevangenisdirectie of hij de chauffeur van Dedecker was, zou de journalist bevestigend hebben geantwoord. De zaak veroorzaakte opschudding in de politieke en mediawereld en lokte algemene afkeuring uit. Tegenover het VLD-partijbestuur (21 januari) verontschuldigde Dedecker zich voor «het binnenloodsen van een journalist». Hij distantieerde zich van de klankopname die in de gevangenis was gemaakt «en die niet bestemd was voor uitzending». Het partijbestuur verzocht de statutaire commissie Dedecker een blaam te geven.

Nadat in de daaropvolgende dagen duidelijk was geworden en Dedecker had toegegeven dat hij een actievare rol had gespeeld dan hij eerst had gezegd, trok het VLD-partijbestuur op 28 januari zijn aanbeveling aan de statutaire commissie in, om aan te geven dat het een blaam een te lichte sanctie vond. Op 30 januari schorste de statutaire commissie Dedecker voor een periode van drie maanden als lid van het partijbestuur en voor alle andere partij-activiteiten, met uitzondering van de senaatsfractie.

Op 15 maart deelde onderzoeksrechter Langlois aan de raadkamer van Neufchâteau mee, dat het onderzoek in de Dutroux-affaire afgerond was. In zijn vordering vroeg procureur des Konings Bourlet de verwijzing van Marc Dutroux, Michèle Martin, Michel Lelièvre en Gerard Pinon naar het assisenhof voor hun aandeel in de ontvoering, gijzeling en verkrachting van zes meisjes en de moord op vier van hen, en van Michel Nihoul voor drugshandel en vier pogingen tot ontvoering. De raadkamer van Neufchâteau zou zich in 2003 over de vordering uitspreken.

De Raad van State vernietigde op 23 oktober de sanctie die op 9 november 1998 tegen opperwachtmeester René Michaux was genomen. Michaux was van de tien rijkswachters die in het rapport van de Kamercommissie-Dutroux verantwoordelijk waren gesteld voor het falen van het onderzoek naar de verdwenen meisjes, de enige die gestraft en in graad 'teruggezet' was.

XI. De evolutie in de politieke partijen

Spirit en de kartelvorming met de SP.A – Kamerlid Fons Borginon, die als waarnemend voorzitter de complete implosie van de Volksunie niet had kunnen voorkomen, deelde op 16 januari mee aan te sluiten bij Spirit. Die partij was op 10 november 2001 opgericht door 'De Toekomstgroep', die de richtingstrijd in de Volksunie had verloren, en de vernieuwingsbeweging ID21⁶¹.

⁶¹ Voor een uitvoerig overzicht van de ontwikkelingen in de Volksunie, zie: M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 241-246; J. NOPPE en B. WAUTERS, Het uiteenvallen van de Volksunie en het ontstaan van de N-VA en Spirit : een chronologisch en morfologisch overzicht (juni 1999-juli 2002), *Res Publica*, 2002, 2-3, pp. 397-471.

De slechte score (2,7 %) in de januari-peiling van *La Libre Belgique* deed in de Spirit-rijen twijfel groeien over de overlevingskansen van de partij. In *Humo* (5 februari) liet senator Vincent Van Quickenborne weten dat hij en enkele andere parlementsleden naar de VLD zouden overstappen indien de partij tegen de zomer geen 5 % zou halen in de peilingen. In de pers werden Patrik Vankrunkelsven (Senaat) en Margriet Hermans (Vlaams Parlement) genoemd als mogelijke overstappers.

Binnen Spirit werd overeengekomen tot eind juni te wachten om een balans op te maken en conclusies te trekken. De afspraak werd doorkruist door de oproep, in *Het Laatste Nieuws* van 14 mei, van 'boegbeeld' Bert Anciaux «om in alliantie met de SP.A en met de steun van het ACW naar de kiezer te stappen». Zijn initiatief veroorzaakte opschudding, verwarring en onvrede in de partij. Voorzitster Annemie Van de Casteele betreurde dat Anciaux zijn oproep zonder overleg had gedaan en waarschuwde dat hij niet alleen over de partijlijn kon beslissen. SP.A-voorzitter Janssens nodigde Spirit uit voor een gesprek, maar zei dat de komst van individuele politici naar de SP.A «minder interessant» was. VLD-voorzitter De Gucht, die al had laten verstaan niet geïnteresseerd te zijn in de toetreding van Spirit als geheel, maar wel in individuele 'Spiritisten', zei te beseffen dat «het nu allemaal zeer snel kan gaan» en hield de deur open voor gesprekken.

Op een bijeenkomst van het partijbestuur en de parlementsleden van Spirit op 16 mei werd beslist de zaak niet te lang te laten aanslepen en al op Pinkstermaandag, 20 mei, opnieuw bijeen te komen. Aan het eind van een lange nachtelijke vergadering besliste een ruime meerderheid van het partijbestuur een onafhankelijke koers te blijven varen. De Algemene Raad bekrachtigde die beslissing op 25 mei met meer dan 90 % van de stemmen.

Intussen hadden op 21 mei drie Spirit-parlementsleden : Vankrunkelsven, Van Quickenborne en Hermans, aangekondigd over te stappen naar de VLD. Borginon volgde op 27 mei hun voorbeeld.

Nadat begin juni uit een opiniepeiling van *La Libre Belgique* andermaal was gebleken dat Spirit met 2,9 % van de kiesintenties niet over de kiesdrempel van 5 % zou komen, schreef *De Morgen* (25 juni) dat Spirit het 'onafhankelijkheidsscenario' had opgeborgen en een losse samenwerkingsformule zocht met een andere partij. Daarvoor kwam in eerste instantie de SP.A, maar ook Agalev in aanmerking. Aan het einde van een bijeenkomst in Genk (28-29 juni) besliste het partijbestuur met een tweederde meerderheid de Algemene Raad een mandaat te vragen om onderhandelingen te voeren over een verkiezingskartel met de Vlaamse socialisten. De Algemene Raad stemde daar op 1 juli mee in, met 82 % stemmen voor, 7 % tegen en 11 % onthoudingen.

Enkele uren voor de bijeenkomst van de Algemene Raad had Anciaux zijn partij opnieuw in ontreddering gebracht door ontslag te nemen als minister in de Vlaamse regering⁶². Anciaux nam zijn beslissing nadat hij vernomen had dat ook zijn 'politieke poulain' Sven Gatz (Brussels en Vlaams Parlement) naar de VLD overstapte.

⁶² Zie in dit Jaarboek : M. DEWEERDT, Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2002, pp. 429-431.

Meteen na de vergadering van de Algemene Raad kondigde Kamerlid Annemie Van de Casteele haar ontslag aan als Spirit-voorzitster. Ze zei dat ze zich niet met de beslissing van de Algemene Raad kon verzoenen. Kamerlid en ondervoorzitter Els Van Weert nam het voorzitterschap waar. Op 2 juli kondigden twee andere parlamentsleden, Bart Staes (Europees Parlement) en Ferdy Willems (Kamer), aan naar Agalev te vertrekken. André-Emiel Bogaert (Vlaams Parlement) nam ontslag uit Spirit en ging als onafhankelijk parlamentslid zetelen.

SP.A-voorzitter Janssens zei op korte termijn onderhandelingen te willen beginnen met Spirit over kartelvorming en dat Spirit in elke kieskring een «zichtbare plaats» op de kartellijst zou krijgen. In een speciale editie van het partijmaandblad *Doen* lichtte de SP.A in juli haar leden in over de doelstellingen van de samenwerking. *Gazet van Antwerpen* schreef op 27 september dat uit een «geheime peiling» bleek dat een derde van de traditionele socialistische achterban zou weigeren voor het kartel te stemmen. De partijleiding relativeerde het bericht en zei dat uit een breed onderzoek bleek dat de winst van het kartel groter zou zijn dan het verlies.

Op 23 oktober stelden SP.A-voorzitter Janssens en waarnemend Spirit-voorzitter Van Weert een 'platformtekst' voor die «sociaal, democratisch, Vlaams en progressief» was en een reeks gemeenschappelijke doelstellingen bevatte voor «een samenleving waarin iedereen gelijke kansen krijgt, maar waarin iedereen ook de verantwoordelijkheid heeft om die kansen op te nemen».

Op 26 oktober keurde de ledenvergadering van Spirit de platformtekst en de kartelvorming met de SP.A bij de federale verkiezingen van 2003 en de regionale verkiezingen van 2004 goed. Er waren 322 ja-stemmen, 10 neen-stemmen en 17 onthoudingen. Spirit had op dat ogenblik ongeveer 3.500 leden. Els Van Weert werd tot Spirit-voorzitter verkozen; als enige kandidaat kreeg zij 97 % van de stemmen.

Bij de basis van de SP.A was er nogal wat kritiek op en voorbehoud tegenover de samenwerking met Spirit, wegens zowel de Vlaams-nationalistische wortels van de partij als het hoge aantal toegezegde verkiesbare plaatsen op de gemeenschappelijke kieslijsten. Ook op de bijeenkomst van het congres, dat op 23 november de platformtekst en de samenwerking met Spirit besprak, was er felle kritiek te horen. Stevaert, de onbetwiste leider van de partij, haalde al zijn overredingskracht boven om de critici te overtuigen. Uiteindelijk keurde 84 % van de congresgangers de kartelvorming goed.

Het congres keurde ook het vernieuwde partijprogramma goed, als eindpunt van de campagne 'Het Groot Onderhoud' die op 17 april begonnen was met de bedoeling door gesprekken in en buiten de partij het socialistische ideeëngoed op te frissen. In hetzelfde kader stelden de boegbeelden van de partij (Janssens, Stevaert, Vande Lanotte en Vandenbroucke – de zgn. Teletubbies – en *coming lady* Freya Van den Bossche) tijdens een treinreis door Vlaanderen (28-29 september) enkele «dwarse ideeën» voor.

Nog op het congres van 23 november werden de partijstatuten aangepast. Het mandaat van de voorzitter werd van twee op vier jaar gebracht. De partij kreeg een ondervoorzitter die van het andere geslacht moet zijn. De leeftijdsgrens van 65 jaar voor mandatarissen werd geschrapt.

De verruiming van de VLD – De beweging Nieuwe Christen-Democratie (NCD), waarvan oud-CVP-voorzitter Johan Van Hecke op 28 oktober 2001 de oprichting had aangekondigd en waarbij zich andere ontevreden CD&V'ers hadden aangesloten, hield op 2 februari in Aalst haar 'startdag'. Van Hecke bevestigde dat de VLD de bevoorrechte partner was voor de vorming, in oktober, van een «brede volkspartij» en zei dat ook met Spirit zou worden gesproken. Die partij zei de «hofmakerij» beu te zijn en geen zin te hebben op te gaan «in een grote volkspartij, waar niet de ideeën maar wel de mandaten prioritair lijken te zijn».

Op 23 februari had de eerste van vijf 'open' studiedagen plaats, waarmee de VLD en de NCD het inhoudelijke terrein wilden aftasten en het pad effenen voor de vorming van een «brede, open volkspartij». VLD-voorzitter De Gucht noemde de eerste studiedag, over onderwijs, «het begin van de verlofingsperiode». Hij stelde tegen de zomervakantie een «manifest» met «bouwstenen voor een volkspartij» in het vooruitzicht en zei dat het «huwelijk» op een programmacongres in oktober zou plaatshebben.

Op 15 april, twee maanden voor het einde van de studiedagenreeks, gaf het partijbestuur van de VLD De Gucht een mandaat om met de NCD een gemeenschappelijke intentieverklaring op te stellen. Tevens werd beslist een werkgroep op te richten om het congres voor te bereiden dat in november zou worden gehouden en vijf NCD'ers met raadgevende stem in het partijbestuur op te nemen. De versnelling van het toenaderingsproces werd in verband gebracht met toenemende kritiek en groeiend ongeduld in de VLD. In *Het Laatste Nieuws* van 20 april zei De Gucht dat, in het vooruitzicht van de parlementsverkiezingen van 2003, de sfeer in de politiek nerveuzer werd en dat hij zijn project «niet wil laten meesleuren in een electorale slijtageslag». Van Hecke maakte eveneens gewag van toenemende nervositeit.

Al op 27 resp. 29 april keurden het NCD-bestuur en het VLD-partijbestuur (unaniem, op drie onthoudingen na) een 'Engagementsverklaring' goed, waarin zij er zich toe verbonden samen te werken aan een project «dat moet leiden naar een authentieke volkspartij in Vlaanderen», die de oude breuklijnen overstijgt en kiest voor openheid en verandering. De Gucht stelde een aanpassing van de partijstatuten en een herziening van de Beginselverklaring van de VLD in het vooruitzicht. Hij zei dat de NCD'ers na het programmacongres lid zouden worden van de VLD, en dat de «ruime en open partij» onder de naam VLD aan de verkiezingen van 2003 zou deelnemen. Van Hecke, die lid was van het Europees Parlement, trad in september uit de EVP-fractie in het Europees Parlement en sloot aan bij de ELD-fractie.

Op de partijzetel van de VLD kondigden vier parlementsleden van Spirit (Borginon, Hermans, Vankrunkelsven en Van Quickenborne) op 28 mei officieel hun toetreding tot de VLD aan (zie hierboven). De VLD en de vier ex-Spirit-parlementsleden zeiden in een gezamenlijke intentieverklaring een beleid te willen voeren dat stoelt op vernieuwing en vooruitstrevendheid. De tekst, waarin enkele concrete doelstellingen werden opgesomd, werd een 'bouwsteen' genoemd voor de 'Verklaring' die in het najaar op een congres zou worden aangenomen. Drie van

de vier parlementsleden werden met raadgevende stem in het VLD-partijbestuur opgenomen.

De 'verruiming' van de VLD met de NCD en een groep ex-Spirit-leden werd bezegeld op het zgn. Novembercongres (16-17 november) in Brussel, waarop de VLD haar tiende verjaardag vierde⁶³. Bij die gelegenheid werd meegedeeld dat de 'ondertitel' van de VLD: 'Partij van de burger' in het partijlogo vervangen werd door 'Durven vernieuwen'. In tegenstelling tot wat De Gucht had aangekondigd en na interne kritiek, werd de Beginselverklaring uit 1992 niet herzien. Het congres besprak wel een 'Novemberverklaring', die de Beginselverklaring aanvulde en actualiseerde. Het sprak zich daarbij uit tegen het migrantenstemrecht en voor een aanscherping van de snel-Belgwet, alsook voor de afschaffing van de opkomstplicht en de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd tot 16 jaar. Na een rumoerige discussie besliste het congres dat de koning enkel nog een protocollaire functie kan hebben⁶⁴.

Omdat de ontwerpverklaring niet volledig behandeld kon worden, werd het 'Novembercongres' op 7 december voortgezet. Ondanks de oproep van voorzitter De Gucht de ontwerptekst te handhaven, besliste het congres met 128 stemmen voor, 122 tegen en 4 onthoudingen, in het onderdeel over de staatsstructuur, waarin stond dat het zwaartepunt van de staat bij de deelstaten moet liggen die bepalen welke bevoegdheden ze aan het federale niveau laten, uitdrukkelijk «de definitieve keuze voor een confederaal model» in de Novemberverklaring op te nemen. De verklaring in haar geheel werd op één tegenstem en zeven onthoudingen na unaniem goedgekeurd.

Het congres stemde ook in met een wijziging van de statuten. Voortaan kan een bestuursorgaan met een tweederde meerderheid beslissen een beperkt aantal leden (maximum 15 % van het aantal verkozen bestuursleden) te coöpteren. In toepassing daarvan coöpteerde het nationaal partijbestuur op 16 december zes 'verruimers', van wie drie NCD'ers en drie ex-Spiritisten.

Europees parlements lid Ward Beysen, die al langer kritiek had op de «verwatering» van het liberale programma en de verruimingsoperatie, en die VLD-voorzitter De Gucht verweet te veel naar links te zijn opgeschoven, kondigde op 23 maart de oprichting aan van het Liberaal Appel, een «verstandig rechtse» beweging die zich zou richten tot de «honderdduizenden Vlamingen die hun tong uitsteken naar de politiek». De beweging kante zich onder meer tegen de «feitelijke legalisering van drugs» en eiste een herziening van de snel-Belgwet en «meer

⁶³ Daags voor het congres, op 15 november, schreef *De Morgen* dat Johan Van Hecke en enkele medestanders enerzijds en het VLD-top trio De Gucht, Verhofstadt en Dewael anderzijds al in augustus 2001, een maand voor het 'vernieuwingscongres' van de CVP, een «geheim akkoord» hadden gesloten over de oprichting van een volkspartij.

⁶⁴ Kennelijk in een reactie daarop zei premier Verhofstadt in het weekblad *Dag Allemaal* (30 december) dat er geen reden was om ook maar iets aan het koningschap te veranderen. Hij zei dat het Belgische koningshuis onder Albert II mee geëvolueerd is met de moderne tijd en perfect functioneert, dat de koning zijn werk op een onbesproken manier doet en dat de Belgische monarchie model kan staan voor een moderne monarchie.

blauw op straat om de kleine criminaliteit aan te pakken». Ze slaagde er niet in op het Novembercongres van de VLD te wegen, tenzij wat de verstrakking van de snel-Belgwet betreft. Half december kondigde Beysen aan het Liberaal Appel tot een ledenbeweging te zullen uitbouwen.

CD&V – Op 20 en 21 september vernieuwde CD&V op een congres in Antwerpen zijn sociaal-economisch programma, om een antwoord te kunnen bieden op vier uitdagingen : de vergrijzing van de bevolking, de kenniseconomie, de bedreigde mobiliteit en duurzame ontwikkeling. Blikvangers van het programma waren onder meer de volledige kosteloosheid van het leerplichtonderwijs en de invoering van een 'kwali-tijd-kaart' die alle tijdskredietstelsels vervangt. Op de congresbijeenkomst werd meegedeeld dat voorzitter Stefaan De Clerck de enige kandidaat was voor de voorzittersverkiezingen. Kamerlid Pieter De Crem had in *Het Laatste Nieuws* van 20 september gezegd dat De Clerck «het leiderschap onvoldoende ingevuld» had en te zeer begaan was met het burgemeesterschap van Kortrijk. Hij eiste dat De Clerck tot aan de federale verkiezingen van de lente 2003 zou terugtreden als burgemeester. De Clerck zei dat hij niet van plan was dat te doen, maar pas na zijn hervervkiezing tot partijvoorzitter een definitieve beslissing zou nemen. Op het congres kreeg De Crem felle kritiek voor zijn uitlatingen, van onder anderen Kamerfractie leider Yves Leterme.

Op 9 november deelde CD&V mee dat De Clerck tot voorzitter was herkozen. Hij kreeg 19.790 of 91 % van de 21.718 geldig uitgebrachte stemmen. Van de ca. 90.000 CD&V-leden hadden er 21.870 aan de verkiezingen deelgenomen. Een kwart van de stemmen werd via het internet uitgebracht, de overige per brief. De Clerck kondigde aan dat hij zich na nieuwjaar en tot aan de parlementsverkiezingen als burgemeester zou laten vervangen door de eerste schep en van Kortrijk.

N-VA – De Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA), die de in 2001 geïmplodeerde Volksunie voortzette nadat ze, als groep 'Vlaams-Nationaal', het ledenreferendum had gewonnen⁶⁵, hield op 4 en 5 mei in Leuven haar eerste programmacongres over de organisatie van de Vlaamse staat, de versterking van de democratie, Vlaanderen en Europa, en cultuur en media. Andere thema's (onderwijs, mobiliteit, economie, veiligheid, ...) zouden op een later te houden congres worden behandeld. De N-VA bevestigde haar grondkeuze voor een onafhankelijke Vlaamse staat met Brussel als hoofdstad. Op het congres werd Geert Bourgeois, die de partij ad interim leidde, tot partijvoorzitter verkozen. Hij kreeg als enige kandidaat 95,74 % van de 939 uitgebrachte stemmen. Op 20 april had de partijraad Kris Van Dijck tot partijsecretaris en Frieda Brepoels en Eric Defoort tot ondervoorzitter aangewezen. De N-VA sloot eind september haar eerste werkjaar af met 10.469 leden, van wie er volgens de partij 3.000 geen 'VU-verleden' hadden.

Agalev – De groenen volgden nauwgezet de toenadering tussen de SP.A en Spirit. De partij wees een structurele samenwerking met de Vlaamse socialist en af, maar zei wel open te staan voor samenwerking rond concrete beleidspunten. Tot

⁶⁵ Zie : J. NOPPE en B. WAUTERS, *a.w.*, pp. 397-471.

afspraken daarover kwam het evenwel niet. Op 7 december keurden Agalev en Ecolo een verklaring goed die vijftig gemeenschappelijke beleidsstandpunten bevatte. De twee groene partijen beslisten hun gemeenschappelijke Kamer- en senaatsfractie te behouden en desgevallend enkel samen aan de volgende regering deel te nemen.

Om het partijprogramma voor de federale verkiezingen van 2003 voor te bereiden, hield Agalev op 25 mei een 'politiek-inhoudelijk' congres. Op 19 oktober kregen negen parlementsleden van het congres de toestemming om, in afwijking van de rotatieregel die het aantal mandaattermijnen tot twee beperkt, voor een derde keer kandidaat te zijn bij de federale verkiezingen van 2003.

Vlaams Blok – Enkele ex-leden van het Vlaams Blok uit het Brugse, die in 2001 ontslag hadden genomen uit onvrede met de «autoritaire en leugenachtige manier» waarop de partij werd geleid, richtten op 7 maart de partij Vlaanderen Leefbaar op.

PS en Ecolo – PS-voorzitter Di Rupo riep op 1 mei Ecolo op met zijn partij tegen de parlementsverkiezingen van de lente 2003 een links front ('pôle de gauche') te vormen. De federatieraad van Ecolo besliste op 4 mei een 'platformtekst' op te stellen die aan de PS, maar ook aan de PSC en andere progressieve beweging zou worden voorgelegd met het oog op samenwerking rond concrete beleidskwesties. In een interview met *Le Soir* (15 juni) sprak Jacques Bauduin, een van de drie federaal secretarissen van Ecolo, zich uit voor de vorming van een alliantie met de PS. Zijn verklaringen veroorzaakten grote opschudding in de partij. Om daaraan een einde te maken en om te voorkomen dat op de bijeenkomst van de Conseil fédéral, die op 21 juni was bijeengeroepen, een motie van wantrouwen tegen de partijleiding zou worden aangenomen, namen die dag Bauduin en de twee andere federaal secretarissen, Philippe Defeyt en Brigitte Ernst, ontslag. Defeyt werd met een informele 'formatieopdracht' belast en wist op 28 juni twee parlementsleden rond zich te scharen om de leiding van Ecolo in handen te nemen. De Assemblée générale aanvaardde de oplossing en verkoos op 7 juli Defeyt, Evelyne Huytebroeck (Brusselse Hoofdstedelijke Raad) en Marc Hordies (Waals Parlement en gemeenschapssenator) met 96,7 % van de stemmen tot nieuwe federaal secretarissen. De groenen wezen de vorming van een verkiezingskartel met de PS af, maar zeiden wel bereid te zijn rond bepaalde beleidspunten met de Franstalige socialisten samen te werken. Op 28 september ondertekenden de twee partijen een gemeenschappelijk programma van 'convergences à gauche'. Kernthema's ervan waren de gelijke toegang tot de levenskwaliteit, de gegarandeerde financiering van de sociale bescherming, duurzame ontwikkeling, een open, transparante en participatieve democratie, en de publieke sturing van de economische globalisering. Kort voor de ondertekening had de Conseil de fédération van Ecolo de tekst op twee onthoudingen na unaniem goedgekeurd; bij het PS-partijbureau was er volledige unanimitéit. Waarnemers zagen in de 'convergences' de intentie van de twee partijen in 2003 eensgezind aan de onderhandelingen voor de vorming van de federale regering te verschijnen.

De Assemblée générale van Ecolo nam op 10 maart met een nipte meerderheid van 52,3 % de ontwerp-motie van de vier federale en regionale ministers en een meerderheid van de parlementsleden aan, waarin het belang van de regeringsdeelname werd beklemtoond. Een tweede ontwerp-motie, die door een derde van de parlementsleden was ondertekend, was erg kritisch voor de Ecolo-regeringsleden en maakte de voortzetting van de regeringsdeelname afhankelijk van de snelle realisatie van een reeks concrete punten.

Op 24 november keurde de Assemblée générale, met 100 stemmen voor en 27 tegen, een resolutie goed waarin de vraag werd opgeworpen of de erfopvolging van het staatshoofd verenigbaar is met de principes van de democratie en waarin gezegd werd dat op middellange termijn gestreefd moet worden naar een 'ceremoniële monarchie', waarbij de koning enkel nog protocollaire taken zou mogen uitoefenen. Na negatieve reacties van de andere Franstalige partijen zei de Ecolotop op 25 november in een mededeling dat het niet om een prioriteit van de partij ging en dat Ecolo geen voorstellen zou doen om de grondwettelijke bepalingen over de monarchie te wijzigen. Minister Durant zei (*La Libre Belgique*, 17 december) dat de groenen een vergissing hadden begaan en dat ze het standpunt van de Assemblée générale niet volgde.

PS-voorzitter Di Rupo stelde op 13 januari het nieuwe logo van zijn partij voor: een slanke P en een vettere S op een felrode achtergrond. De vuist met de roos, die in 1977 was overgenomen van de Franse socialisten, werd geschrapt.

Op 17 november werd in Flémalle de Mouvement Socialiste opgericht, die enkele dissidente socialistische groepjes verenigde die aan de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2000 hadden deelgenomen en de PS verweten almaar meer naar het centrum op te schuiven. Een van de groepjes was Alternative Socialiste Citoyenne de Flémalle van Marcel Cools, de zoon van de vermoorde PS-voorman. Onder de deelnemers aan het stichtingscongres was er grote verdeeldheid over de eventuele deelname aan de verkiezingen van 2003.

MR – De federatie van PRL, FDF en MCC deed een verdere stap naar integratie door de oprichting, op 24 maart, van de Mouvement Réformateur (MR), waarbij zich de liberale partij uit het Duitse taalgebied (PFF) als vierde component aansloot. De MR kreeg eigen beleidsorganen, onder meer een voorzitter, een congres (met 5.900 leden, waarvan 4.200 voor de PRL, 1.000 voor het FDF, 500 voor de MCC en 200 voor de PFF), en een bureau. Opmerkelijk was de invoering van de functie van 'Chef de file gouvernemental'. Elk van de vier componenten behield zijn autonomie. Op het stichtingscongres werd PRL-voorzitter Daniel Ducarme tot voorzitter van de MR aangesteld. Op een bijeenkomst in Rochefort (31 augustus-1 september) nam het congres een 'Manifeste des réformateurs' aan. Op 15 december werd Louis Michel tot 'Chef de file gouvernemental' aangesteld. Hij kreeg 96,47 % van de 13.523 uitgebrachte stemmen.

PSC/CDH – *Le Soir* schreef op 14 januari dat PSC-voorzitter Joëlle Milquet met haar tien belangrijkste 'luitenanten' de overlevingskansen van de partij had besproken.

Uit het feit dat zij de idee een federatie te vormen met Ecolo hadden verlaten, leidde de krant af dat er de PSC geen andere keuze bleef dan sloop te gaan met de PRL. Informele gesprekken daarover, op initiatief van MCC-voorzitter Gérard Deprez, zouden in november 2001 op bevel van Louis Michel zijn stopgezet. Milquet ontkende van plan te zijn een federatie te vormen met de PRL.

Op 18 mei sloot het PSC-congres de vernieuwingsoperatie af die na de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2000 was begonnen met de wijziging van de partijnaam in Centre démocrate humaniste (in het logo afgekort als cdH). Het CDH profileerde zich als moderne centrumpartij die ook voor niet-gelovigen openstaat. Het democratisch humanisme werd een 'vierde weg' genoemd, naast het liberalisme, socialisme en ecologisme.

Enkele PSC-leden die ontevreden waren met de naamsverandering richtten op 30 november de partij *Chrétiens démocrates francophones* (CDF) op. Er waren ongeveer 800 aanwezigen op het stichtingscongres in Namen.